

О. В. Матвієнко
М. Н. Цивін

ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА:

ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Монографія

Київ
Видавництво Ліра-К
2024

УДК 378.091.2:02]:004]:001.102](477)(02)

МЗ1

*Рекомендовано до друку кафедрою інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв,
(протокол № 9 від 24.11.2023 р.)*

Рецензенти:

Дубов Д.В., доктор політичних наук, зав.відділом інформаційної безпеки та кібербезпеки Центру безпекових досліджень, Національний інститут стратегічних досліджень

Бачинська Н.А., кандидат педагогічних наук, професор, зав.кафедрою інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв

Матвієнко О.В., Цивін М.Н.

МЗ1 Інформаційна освіта: трансформації та сучасні тенденції: монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. 210 с.
ISBN 978-617-520-690-4

Монографія присвячена обґрунтуванню теоретико-методологічних основ розвитку інформаційної освіти в Україні в умовах цифрових трансформацій.

Узагальнені цифрові контексти розвитку єдиної в Україні спеціальності інформаційно-комунікаційного профілю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», педагогічно обґрунтовано освітньо-професійні програми, які можуть бути запропоновані у межах спеціальності в контексті розвитку професійних ресурсів документно-інформаційної діяльності.

УДК 378.091.2:02]:004]:001.102](477)(02)

ISBN 978-617-520-690-4

© Матвієнко О.В., Цивін М.Н., 2024
© Видавництво Ліра-К, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	5
ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, ПРОБЛЕМИ.....	7
ІНФОРМАЦІЙНА ПРОФЕСІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНА ПРОФЕСІОЛОГІЯ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	27
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ПЛАТФОРМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОСВІТИ.....	49
Інформаційна наука.....	49
Інформаціологія.....	57
Інформологія.....	60
Інформаційний менеджмент.....	68
Управління знаннями.....	72
Цифрова гуманітаристика.....	80
«ЦИФРОВІ» КОНТЕКСТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»	85
Цифровий ринок праці як чинник професійного самовизначення особистості.....	85
Еволюція бібліотечної освіти: сучасні тенденції	88
«ІТ-бібліотекарі»: пошук шляхів інноваційності та трудової мобільності.....	96
Цифрове консультування як соціально-освітня діяльність бібліотечного фахівця.....	108

ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗМІСТУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»	121
Гуманістична концепція «цифрової» освіти як засіб формування соціального виміру діяльності майбутнього фахівця	121
ІТ-освіта у ЗВО культури: доцільність і профільність	129
«Цифрові» професії інформаційного фахівця: освітні перспективи і вимоги ринку праці	137
«Менеджмент веб-проектів, дизайн цифрового контенту»	151
«Менеджер цифрових трансформацій у сфері бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності»	158
«Управління документацією у цифровому середовищі»	169
Висновки	182
Список використаних джерел:	184

ВСТУП

Зміни, пов'язані із цифровізацією всіх сфер суспільного життя, які спостерігаються сьогодні та прогнозуються на майбутнє, актуалізують зміни інформаційного середовища внаслідок цифровізації комунікацій, використовуваних каналів та джерел, відбувається розвиток нових форм інформаційних продуктів та сервісів, електронних бібліотек, архівів, депозитаріїв. Нові тенденції у суспільному розподілі праці, викликані цифровізацією, потребують якісно нового змісту підготовки фахівців сфери документно-інформаційних комунікацій.

Основним завданням цифрової трансформації у сфері освіти є приведення її у відповідність із завданнями, викликами та можливостями цифрового суспільства та цифрової економіки. У процесі трансформацій освіти доповнюються компетентності майбутнього фахівця, розширюються предметні галузі у змісті освітніх програм, висуваються вимоги до їх міжпредметності та відбувається їх конвергентність. Суттєво змінюється педагогічна практика внаслідок насичення освітнього простору цифровими технологіями, оновлюється спектр методик навчання та впроваджуються нові форми організації навчального процесу. У сучасних умовах основою освітнього процесу є інноваційність та виховання нового покоління, готового до навчання протягом життя і генерування інновацій.

Очевидною є необхідність системного розвитку інформаційного середовища у його взаємозв'язку із системою відповідної професійної освіти, яка нині представлена спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС).

Інформаційна освіта за спеціальністю ІБАС характеризується сьогодні не тільки пошуками інноваційного змісту традиційних напрямів освітньої підготовки – бібліотекознавство, архівознавство, документознавство, а й пропозиціями інноваційних за змістом та цілями освітньо-професійних програм для широкого спектру напрямів інформаційно-комунікативної діяльності.

Актуальність виявлення і узагальнення набутого досвіду підготовки інформаційних фахівців, окреслення концептуальних основ розвитку спеціальності у всіх її складових у нинішніх і потенційних трансформаціях їх змісту і тенденціях розвитку, зумовила звернення до окресленої теми на сторінках цієї монографії.

ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, ПРОБЛЕМИ

Інформаційна освіта в Україні має багаторічну історію, тісно пов'язана із розвитком інформаційного суспільства й підготовкою фахівців для бібліотечної діяльності та системи документно-інформаційних комунікацій.

Спеціальності, за якими відбувається розвиток вищої інформаційної освіти в Україні у часи незалежності, можна умовно представити у виді таких етапів.

Етап 1 (1994 р.-1997 р.)

Напрямок підготовки - 0201 Культура:

- 7.020102 Бібліотекознавство і бібліографія;
- 7.020105 Документознавство та інформаційна діяльність Кваліфікаційний рівень - спеціаліст [135].

Етап 2 (1997 р. – 2015р.)

Напрямок підготовки 0201 Культура:

«Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія»

- 6.020102 бакалавр;
- 7.020102 спеціаліст;
- 8.020102 магістр [44].

«Документознавство та інформаційна діяльність»

- 6.020100 бакалавр;
- 7.020105 спеціаліст;
- 8.020105 магістр [44].

Етап 3 (з 2015 р. до нинішнього часу)

У галузі 02 «Культура і мистецтво» об'єднано дві раніш самостійні освітні спеціальності – «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» і «Документознавство та інформаційна діяльність»

та утворено спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [132].

Пояснення необхідності введення спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» знаходимо у публікації А.Соляник [147, с.23]:

«...У провідних європейських країнах на єдиній когнітивній та організаційній платформі готують бакалаврів бібліотечного, інформаційного й архівного менеджменту, видавничої справи, магістрів бібліотечних, архівних та інформаційних досліджень. При цьому інформаційну професію визначено як сукупність напрямів підготовки "бібліотекаря", "архівіста", "документаліста", котрих споріднює єдине функціональне поле діяльності — підтримка документно-комунікаційних процесів розвитку суспільства. Саме такий підхід реалізовано в процесі реформування вітчизняного "Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти", згідно з котрим з 1 вересня 2015 р. в Україні запроваджено нову комплексну спеціальність "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа".

Як зазначає дослідниця [148], під впливом кардинальних змін структури інформаційних ресурсів і каналів доступу до них, стрімких темпів розвитку комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, електронної конвергенції документальних підсистем суспільства необхідно орієнтуватись на міждисциплінарні підходи, що забезпечують підготовку бібліотечно-інформаційних кадрів широкого профілю, здатних виконувати функції комунікаційних посередників не тільки в бібліотеках різних типів, але і в документаційних центрах, видавництвах, архівах, музеях, медіа-структурах, рекламних і PR-агентствах.

У новій «інформаційній» спеціальності консолідовані «суверенні» спеціальності і професії, теоретичні і практичні основи яких є принципово зрозумілими і науково обґрунтованими, однак, нова складова - «інформаційна справа», яка спрямована на підготовку «інформаційного фахівця», потребує міркувань щодо низки наявних суперечностей, які характеризуються:

- контроверзою у розумінні нової спеціальності як системи, елементи якої знаходяться у відношеннях і зв'язках один з одним, і утворюють певну цілісність та єдність;
- непередставленістю унормованого визначення терміну «інформаційна справа», який, очевидно, синонімічно замінив термін «інформаційна діяльність»;
- неоднозначністю розуміння поняття «інформаційний фахівець» та невизначеністю критеріїв сталості структурних і функціональних позицій «інформаційної професії»;
- відсутністю теоретично обґрунтованої освітньої моделі «інформаційного» фахівця як за спеціальністю, так і за спеціалізаціями.

До об'єднання спеціальностей висловлювались критичні зауваження, дослідники вказують на наявність низки суперечностей, некоректних формулювань та базових передумов [12,14,85]:

- розробники стандарту намагалися модернізувати зміст освіти, “розмиваючи” конкретність кожної складової (документознавчої, архівної, бібліотечної) спеціальності завдяки розумінню кризи фахової освіти, що має передусім зовнішній характер і торкнулася загалом науки, зокрема гуманітаристики;

- неоднозначність розуміння поняття "інформаційний фахівець" та невизначеність критеріїв сталості структурних і функціональних позицій "інформаційної професії";
- уведення спеціальності в умовах відсутності теоретично обґрунтованої освітньої моделі "інформаційного" фахівця як за спеціальністю, так і за спеціалізаціями;
- у некоректному формулюванні назви спеціальності, коли через кому поєднуються поняття різного порядку: сфери професійної діяльності (архів, бібліотека) та її вид (інформаційна);
- апелювання «...до зарубіжного досвіду фіксування архівної та бібліотечної «справи» в межах єдиної спеціальності, повністю при цьому ігноруючи обставини походження такого підходу, що суттєво відрізняються від вітчизняної, а ширше – європейської практик. До того ж у міжнародному варіанті вживання прикметників «інформаційні», «бібліотечні», «архівні» стосується означуваного поняття «науки»/«студії», а не «справа», і в цьому також полягає суттєва відмінність» [14, с.130].

Представлений у назві спеціальності перелік не є «рядоположеним», оскільки поміж назв *закладів* (або структурних підрозділів), для яких здійснюється підготовка фахівця – «*бібліотека*» та «*архів*», у логічному ряду невизначеним є формулювання «*інформаційної справи*». Цей термін відображає *предмет діяльності* фахівця – «*інформацію*» - при здійсненні фахівцем професійної інформаційної діяльності у будь-яких закладах (або структурних підрозділах), однак, не у бібліотеках та архівах, оскільки вони виділені окремо.

Новоутворена спеціальність є системою, у якій невідомі властивості одного з елементів, а саме елемента

«інформаційна справа». До того ж, у науковому просторі й нині дискусійним є питання: бібліотечна та архівна справа є елементами інформаційної справи, чи інформаційна справа «включає» бібліотечну та архівну, або ж є самостійною поміж інших видів діяльності, пов'язаних з інформаційними ресурсами?

Виникнувши, ідея об'єднання у межах єдиної спеціальності кількох суверенних професій, не була чітко артикульована у науковому дискурсі й залишається сьогодні інтуїтивно обґрунтованою на рівні міркувань про «розвиток інформаційного середовища та інформаційно-комунікативних технологій». Однак це не дає відповіді на запитання: що саме актуалізувало об'єднання самостійних освітніх спеціальностей? Які ідеї, гіпотези висувались при введенні цієї науково-педагогічної інновації? Чи конструювалась в уявленні новаторів майбутня педагогічна практика? Чи здійснювалось педагогічне прогнозування із застосуванням принципу варіативності, який пропонує можливість вибору найбільш ефективного варіанту прогностичного рішення з певного набору альтернатив?

Відносно ідеї об'єднання бібліотечної освіти з іншими напрямками підготовки висловлювались міркування щодо необхідності її підтримки на освітньому ринку. У цьому контексті доцільно звернутись до одного з методологічних підходів, сформульованого Т.Куном стосовно виникнення нових теорій, яке дозволимо собі екстраполювати на предмет нашого дослідження: «Виникненню нових теорій, як правило, передують період різко вираженої професійної невпевненості» [67, с.101].

Питання «професійної невпевненості» гостро поставало у бібліотечному середовищі у середині 90-х років і значною мірою було пов'язане із технологічними інноваціями у бібліотеках, розвитком Інтернет, пошуком

бібліотекарями свого місця у нових соціально-економічних та інформаційно-технологічних умовах. Сьогодні така «технологічна невпевненість» бібліотекарів перестала бути проблемою бібліотечної діяльності - бібліотекарі активно працюють в Інтернет-середовищі: організують Веб-сайти, активно працюють у соціальних мережах, каталогізують мережеві ресурси, виходять на ринки інформації, пропонуючи аналітичні продукти та послуги.

Судячи з теоретичних досліджень у галузі бібліотекознавства та спостерігаючи динамічні зміни у практиці сучасної бібліотечної діяльності, об'єднання у єдину спеціальність бібліотекарів, архівістів, документознавців і намагання створити універсального інформаційного фахівця, безперечно, не викликане прагненням надати підтримку професіям, які занепадають.

Актуальним є питання: яким чином ці спеціальні види професійної освіти будуть існувати і розвиватись у межах єдиної спеціальності?

Спробуємо розглянути процес і результат у термінах *конвергенція* і *дивергенція*.

Конвергенція – термін, що початково був задіяний у математиці, фізиці, біології і означає у загальному розумінні зближення, сходження, узгодження.

Зазначимо, що конвергентні процеси наявні як всередині спеціальності ІБАС - між її складовими, так і відносно «зовнішніх» спеціальностей, зокрема, з менеджменту, маркетингу, ІКТ-освіти тощо.

Екстраполюючи ідеї конвергенції на освітній контекст, зокрема на дослідження розвитку спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», бачимо, що у даному разі можна розглядати конвергенцію як зближення її складових *на основі певної схожості, розуміння їх спільного напрямку розвитку*.

Чинниками такого напрямку розвитку є *конвергенція* інформаційних просторів, впливи на систему освіти з боку зовнішнього середовища - вимоги суспільства, економічні, політичні чинники та ін. Основним внутрішнім чинником зближення і взаємодії освітніх, раніш самостійних, спеціальностей є *потреба одержати якісно новий стан системи освіти в галузі створення та використання інформаційних ресурсів і якісно нові результати її функціонування*.

Проблемою конвергенції складових спеціальностей є опис парадигми спільної галузі знань, яка охоплює предметні галузі інформаційної науки, бібліотекознавства та архівознавства (і, відповідно, види професійної діяльності), вироблення спільної класифікації об'єктів, процесів і явищ, узгодження системи термінів. Не менш проблемною вдається відмова від професійної ідентичності (на користь спільної) та професійної культури у підготовці бібліотекарів та архівістів, хоча з часом, відповідно до синергетичних процесів, така конвергенція може відбутись.

Однією з проблем «конвергентного» напрямку розвитку є також *добір змісту освіти «універсального» фахівця у межах спеціальності*. Основним методологічним підходом у цьому напрямі бачиться оволодіння метапредметними знаннями у галузі інформаційної діяльності, *пропозиція методично збалансованих професійно-орієнтованих знань*. Однак наголосимо, що освітньо-професійна програма підготовки фахівця, добір системи знань, визначення необхідних умінь і компетенцій мають бути предметом глибокого наукового аналізу.

Розвиток спеціальності може відбуватись також у напрямі *дивергенції*, під якою розуміють розходження ознак і властивостей початково близьких організмів у ході

еволюції. Умовно, прикладом дивергенції у освітній спеціальності можна вважати стан бібліотечної освіти, який спостерігався, зокрема, у середині 1990-х р. в Україні. Характерною для бібліотечної освіти була наявність широкого спектру спеціалізацій у межах бібліотечної спеціальності – бібліотекар-бібліограф масових бібліотек, дитячих бібліотек, науково-технічних бібліотек, бібліотекар-технолог автоматизованих систем, бібліограф книготорговельних організацій та ін.

Зміна соціально-економічних умов та технологічні та організаційно-освітні нововведення, як зовнішні чинники, суттєво вплинули на розвиток бібліотечної освіти у напрямі припинення розширення спеціалізацій у підготовці фахівців і, фактично, припинили «дивергентний» напрям розвитку бібліотечної спеціальності. Однак, об'єктивно це не означає брак потреби у спеціалізації бібліотекарів-бібліографів. Окрім того, бібліотечна наука сьогодні розглядає такі напрями діяльності як бібліотеки у політичній комунікації, бібліотеки у забезпеченні діяльності органів державної влади, бібліотеки у подоланні «цифрової нерівності», що, безперечно, потребує спеціальних знань сучасного бібліотекаря і викликає суперечності у формуванні навчальних планів, що зумовлене і об'єктивними і суб'єктивними причинами.

Дивергентний шлях розвитку сучасної бібліотечної освіти бачиться сьогодні бібліотекарями-практиками і доцільним, і необхідним. Наголошуючи, що процес профілювання і спеціалізації бібліотек посилюється, бібліотекарі акцентують увагу наукової спільноти на необхідності вивчати процеси диференціації й інтеграції, які відбуваються у бібліотечній професії, виявляти особливості й перспективи розвитку окремих її спеціальностей.

Одним із можливих напрямів співіснування «бібліотечної», «архівної» та «інформаційної» спеціалізацій підготовки фахівців може бути їх *паралельна еволюція* (паралелізм) у межах спеціальності – незалежний розвиток схожих ознак, що відбуватиметься у спільному напрямі. Про можливість саме такого розвитку свідчить, зокрема, реальна і чітко виражена професійна ідентичність бібліотекарів і архівістів, наявність їх професійних асоціацій, розроблених кодексів етики, розвиток їх професійної культури, участь у соціально спрямованих проєктах, тобто все те, що характеризує їх як *соціально-професійну групу*, яка навряд чи найближчим часом відмовиться від своєї ідентичності і соціального статусу.

У 2021 р. в Україні гармонізовано Перелік галузей знань і спеціальностей вищої освіти з Міжнародною стандартною класифікацією освіти (МСКО), за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [125], який затверджено із змінами Кабінетом Міністрів України. У оновленому переліку спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» за Міжнародною стандартною класифікацією освіти відповідає галузям *0322 Library, information and archival studies* (03 Social Sciences, Journalism and Information, 032 Journalism and information) та *0415 Secretarial and office work* (04 Business, Administration and Law, 041 Business and administration). Встановлення відповідності передбачених Переліком галузей знань і спеціальностей кодам МСКО в умовах інтернаціоналізації вищої освіти є необхідним для забезпечення таких процесів [103]:

- міжнародна кодифікація освітніх програм задля зіставлення та визнання освітніх кваліфікацій вищої та фахової передвищої освіти, здобутих в Україні, відображення цієї інформації в додатку до документа про освіту (науковий ступінь);

- міжнародна академічна мобільність здобувачів і науково-педагогічних та педагогічних працівників закладів освіти та визнання її результатів;
- покращення умов для залучення іноземних студентів шляхом сприяння визнанню в світі здобутої в Україні кваліфікації;
- міжнародні порівняння та статистичний аналіз систем освіти.

Власне сам термін «вища інформаційна освіта», яким буде узагальнено описана і бібліотечна, і архівна освіта (хоча вони, безперечно, зберуться і у науковому дискурсі, і як соціальне явище), сьогодні не визначений.

Слід зазначити, що актуальність виявлення сутності поняття «вища інформаційна освіта» має не тільки наукову, а й соціальну аргументацію, а також необхідність обґрунтування з точки зору практики сучасної освітньої діяльності.

Соціальна аргументація актуальності окреслення сутності вищої інформаційної освіти пов'язана із тим, що тенденції соціально-технологічного розвитку породжують об'єктивну модернізацію традиційних професійних ресурсів сфери інформаційної діяльності й об'єктивну зміну та появу нових кваліфікаційних вимог до професійних ресурсів галузі.

Практична необхідність виявлення сутності вищої інформаційної освіти має безпосередній зв'язок із формуванням конкурентного освітнього середовища, що пов'язане із пошуком засобів та шляхів збільшення привабливості освітнього закладу для кінцевого споживача освітніх послуг, в тому числі, і формуванням привабливих іміджів спеціальностей.

Науковий доробок, присвячений темі вищої бібліотечної та архівної освіти, може бути структурований за багатьма аспектами і розглянутий у системних зв'язках,

однак мусимо зупинимось лише на частині робіт науковців, у яких предметно презентовані основні напрями досліджень у галузі фахової освіти.

Питання архівної освіти порушувались в Україні ще у 1998 р. – у статті І.Матяш та співавторів представлено проєкт Концепції підготовки та післядипломної освіти кадрів для архівних установ [99].

Надалі ця проблема не полишила коло наукових інтересів архівістів. Зокрема, у статті Н.Маковської [72], присвяченій професійній архівній освіті в Україні, розглянуто питання її моделей, іміджу, перспектив, зроблено висновки щодо необхідності розробки оптимальної моделі професійної архівної освіти і цілеспрямованої діяльності з формування привабливого іміджу професії архівіста. Дослідниця закликає: «...давайте спочатку самі усвідомимо місію архівіста з допомогою освіти, а потім переконаємо у значенні цієї місії суспільство з допомогою знову ж таки освіти» – з чим, безперечно, слід погодитись.

У системних зв'язках проблеми архівної освіти представлено у статтях В.Бездрабко [14 та ін.].

У статтях Н.Бачинської, Т.Новальської, А.Соляник та інших дослідників цієї тематики [3,111,146 та ін.] висвітлено та проаналізовано базові концепції модернізації вищої бібліотечної освіти, розроблені провідними науковцями освітянської галузі України в останнє десятиліття ХХ ст. - 10-ті роки ХХІ ст., що є суттєвим науково-методологічним підґрунтям подальших кроків у напрямі її модернізації.

Загалом, аналіз публікацій свідчить про увагу з боку наукової спільноти до питань теорії і практики бібліотечної, архівної, документознавчої освіти. Однак, з утворенням нової спеціальності, особливої уваги потребує наповнення змістом складової «інформаційна справа», яка,

вочевидь, буде позиціонуватись як підготовка фахівців для здійснення широкого спектру видів інформаційної діяльності поза межами бібліотечно-архівної предметної сфери.

Першим кроком у осмисленні сутності поняття «вища інформаційна освіта» є його термінологічна номінація.

Очевидною є складність поєднання у визначенні поняття «вища інформаційна освіта» специфіки всіх заявлених складових спеціальностей. Зокрема, бібліотечна професія є «самодостатньою» професією не тільки інформаційно-комунікативного, а й *соціально-просвітницького профілю*, діяльність архівіста спрямована на організацію, збереження і надання доступу до масивів первинних документів, збереження історичної, національної пам'яті, а професія «фахівець з інформаційної справи» у контексті розвитку інформаційного середовища може конституюватись як професія інформаційно-управлінського та/або інформаційно-аналітичного профілю і поза межами бібліотечної та архівної діяльності.

Зважаючи на різницю у моделях комунікації, які застосовуються представниками згаданих професій, суттєву відмінність їх структурно-предметних ознак та відмінність відповідно класифікації професій за Є.Клімовим («людина-людина», «людина-знакова система»), вважаємо, що „групоутворюючим” ядром, навколо якого має формуватись професійно-групова приналежність фахівців з інформаційно-комунікативної діяльності, є блок понять „інформація”, „комунікація”, „документ”, «споживач», які дають змогу окреслити специфіку кожної професії та функціональні зв'язки між ними.

Отже, будемо вважати, що *узагальненим об'єктом* професійної діяльності фахівця є багатоаспектні

документно-інформаційні ресурси суспільства, соціально-комунікативна діяльність і забезпечення інформаційних потреб різноманітних груп споживачів інформації.

Усвідомлюючи складність на даному етапі сформулювати цілісне визначення поняття «вища інформаційна освіта», запропонуємо одне із можливих, яке ґрунтується на основних концептах сфери професійної інформаційної діяльності:

Вища інформаційна освіта – це підготовка професіоналів, здатних до комплексної діяльності, спрямованої на формування і використання інформаційних ресурсів, створення інформаційної продукції та надання інформаційних послуг, інформаційний супровід, підтримку та забезпечення багатоаспектної соціально-комунікативної діяльності як у традиційних системах інформаційної інфраструктури (бібліотечної системи, архівних установ, бібліографічних служб), так і на підприємствах та організаціях інших сфер соціальної практики.

Побудова моделі фахівця реалізується в результаті наукового обґрунтування змістового наповнення взаємопов'язаних компонентів *суспільна потреба – освітньо-кваліфікаційна характеристика (уміння) – освітньо-професійна програма (знання) – засоби діагностування.*

Звертаючись до компоненту *суспільна потреба* слід зазначити, що найбільш показовою у цьому сенсі є рефлексія, яка відбувається стосовно діяльності бібліотек в умовах інформатизації та розвитку мережі Інтернет, зокрема процесів, які стосуються оцінки ролі, змісту, технологій і форм діяльності бібліотек, при чому інколи йдеться не стільки про збереження значущих позицій бібліотек у суспільстві, а ставиться під сумнів власне необхідність їх існування.

Однак не тільки суспільна потреба (яка часто є неартикульованою або підміняється начебто «прагматичними міркуваннями») має формувати «навчальний план» бібліотечної освіти, а й бібліотекознавча наука має виробити системний погляд на цей процес, оскільки рух дослідницької траєкторії у сучасному бібліотекознавстві впливає на зміст підготовки фахівців для бібліотечної сфери.

У контексті зв'язку науки і освіти звернемось до сучасних напрямів розвитку ідей Т.Куна. Дослідники звертають увагу на те, що у межах дисциплінарної матриці Т.Куна відсутня суттєва програма – *програма викладу і систематизації накопичених знань*, тобто відсутні зв'язки науки і освіти. Таким чином, доповнюючи теорію Т.Куна, у складі будь-якої науки виділяють дві групи програм, які принципово відрізняються між собою, однак тісно пов'язані й не існують одна без одної: власне *дослідницькі* програми та програми добору, організації і систематизації знань, які називають *колекторськими* (від лат. collector – збирач). Звертаючись до впливу наукової парадигми на зміст освіти слід зазначити, що у бібліотечній науці сьогодні відчутна конкуренція між двома парадигмами: *інформаційно-технологічною* і *гуманістичною*, кожна з яких формує у колекторських програмах (якими можна вважати і навчальні плани підготовки фахівців) систему когерентних (узгоджених з фундаментальними ідеями) знань, при чому це формування часто має суб'єктивний характер, пов'язаний, у тому числі, з внутрішніми та зовнішніми процесами трансформації системи вищої освіти.

Вважаємо, що акцент на існуванні бібліотеки за рахунок розширеного впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій не є сьогодні єдиним вирішальним чинником її подальшого розвитку.

Цілком поділяємо точку зору, висловлену свого часу відомим бібліотекознавцем А.Чачко: *«Тенденції розмивання смислів цілей і засобів розвитку бібліотеки посилюються спробами ототожнити нову комп'ютерно-телекомунікаційну технологію із новою філософією бібліотеки»* [169].

В умовах атомізації суспільства, втрати соціальних зв'язків, широкого застосування маніпулятивних технологій і наявних тенденцій до втрати соціального здоров'я, саме гуманістична (аксіологічна) парадигма розвитку бібліотеки ставить у центр уваги користувача – його розвиток, соціалізацію, інкультурацію, передбачаючи співробітництво з бібліотекарем на принципах паритету та спільного діалогу. У діяльності бібліотеки у сучасних умовах словосполучення «зв'язки з громадськістю» набуває буквального значення.

Уваги у межах новоствореної спеціальності потребує складова «інформаційна справа», яка бачиться орієнтованою на підготовку фахівців для *інформаційної діяльності поза межами бібліотечно-бібліографічної і архівної сфер*.

У межах «інформаційної справи» виокремляться нові професії, пов'язані з управлінням інформаційними ресурсами, зокрема у мережі Інтернет. Ці професії є інноваційними, де-факто визнаними, затребуваними на ринку праці. Спеціалізація фахівців відбувається на перетині предметних полів інформаційної діяльності, соціальних комунікацій та сучасних інформаційних технологій: створення і аналіз вмісту веб-сайтів, діяльність як професійних блогерів і модераторів веб-спільнот, менеджери веб-контенту, менеджери з управління репутацією в мережі Інтернет.

Слід зазначити, що спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» увібрала суверенні професії

разом із притаманними їм позитивними і негативними складовими іміджів, що потребує пошуку вирішення проблем вже у межах нової спеціальності.

Зокрема, це питання іміджу бібліотечної професії та професії архівіста, які вважаються суспільством соціально спрямованими і необхідними, хоч і не адаптованими до ринкових умов, а сучасними абітурієнтам вважаються занадто консервативними. Наукова і професійна спільнота бібліотечної та архівної сфери предметно розробляє питання іміджу професії пропонується застосування ІТ-технологій у діяльності бібліотек та розробляються різні способи їх реалізації. На авторитетних міжнародних наукових конференціях не тільки вітчизняні, а й зарубіжні фахівці зауважують, що у сучасному світі термін «архів» занадто пов'язаний із прикметниками «паперовий» та «історичний», тому слід змінювати ставлення до архівів у суспільстві, вказують на необхідність створення позитивного іміджу архівної служби задля забезпечення продовження належного виконання її завдань зі збереження пам'яті нації і держави [100].

Низка суперечностей, які вже існують і можуть проявитись у майбутньому, виникають через те, що введення спеціальності не було підкріплене системним теоретико-методологічним обґрунтуванням освітньо-професійної програми підготовки та освітньо-кваліфікаційних характеристик. Очевидна також наявність проблем, які стосуються не тільки питань теорії і методики професійної освіти, а й, беручи до уваги реалії ринкової економіки, також і функціонування спеціальності на ринку освітніх послуг.

Одним із чинників окресленого стану вважають назву спеціальності, яка не мотивує абітурієнтів до вступу. Зрозумілими для вступників є тільки архівна та бібліотечна складові у назві, які, на жаль, не бачаться

сьогодні престижними у сучасних абітурієнтів, які часто не керуються при виборі спеціальності моделлю «усвідомленого вибору», надаючи перевагу вибору «інтуїтивному», за зовнішніми атрибутами.

Формування професійної спрямованості у студентів є чинником утвердження у них позитивного ставлення до майбутньої професії, інтересу, схильності до неї, прагнення вдосконалювати свою кваліфікацію, задовольняти свої матеріальні і духовні потреби, займаючись обраним видом професійної праці, розвивати ідеали, престиж професії у власних очах і у суспільній свідомості.

Одним із засобів активізації професійного самовизначення студента є *концепція професійного спрямування* за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», яка у явному виді або опосередковано має бути дидактично трансльована у навчально-виховний процес підготовки студентів.

Актуальним бачиться окреслення можливих шляхів розвитку в межах спеціальності спеціалізацій бібліотечного, архівного та інформаційного профілю. Це може визначити напрям вироблення концепції професійного спрямування за спеціальністю - і як психолого-педагогічної установки у навчально-виховному процесі і як орієнтир для розробки змісту відповідної навчальної дисципліни для студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в умовах концептуальної невизначеності розвитку спеціалізацій у межах спеціальності.

Слід згадати, що професійна освіта сьогодні характеризується переходом від «знанієвої» до особистісно-орієнтованої парадигми, у якій процеси оволодіння професією органічно включені у простір соціальної, професійної та особистісної самореалізації

людини, що безпосередньо пов'язане із процесами професійно-особистісного виховання і розвитку особистості.

У педагогіці професійної освіти мотиваційно-ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності визначається відповідною спрямованістю, баченням сенсу у цій діяльності, професійними установками людини. Поміж груп мотивів у мотиваційно-ціннісних відношеннях виділяють мотиви розуміння призначення професії і прийняття кінцевих цілей навчання. Професійна спрямованість розглядається як інтерес до професії, схильність нею займатись, вона включає в себе емоційне ставлення до цієї діяльності. У розвитку професійної спрямованості особистість проходить кілька етапів – від рішення освоїти конкретну професію, маючи до неї епізодичний, ситуативний інтерес, до захоплення нею, до твердого переконання у особистій та суспільній значущості своєї справи.

Однак, розвиток професійної спрямованості не може мати джерелом лише внутрішній світ особистості і потребує певної пізнавальної діяльності, одержання нової інформації про професію, яка дасть змогу поставитись до професії по-новому, наново відкрити її для себе. Для студентів, які випадково обрали фах – це можливість зміни мотиваційного ставлення до навчання та майбутньої професії, шанс відкрити її для себе. Одним із таких перетворюючих засобів бачиться навчальна дисципліна *«Концепція професійного спрямування»* за спеціальністю *«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»*.

«Концепція професійного спрямування» повинна презентувати студентам розуміння фаху інформаційного фахівця відповідно до сучасних інформаційно-технологічних умов функціонування всіх сфер соціальної практики, висвітлювати мету освіти за обранню

спеціальністю, напрями професійної діяльності у інформаційній сфері, окреслити можливе поле застосування професії на ринку праці, сформуванати образ майбутньої професійної діяльності особистості.

За браком окремих і системних наукових праць з теоретико-методологічного обґрунтування перспектив розвитку спеціальності, нині складно визначити, якою буде (або має бути) концепція професійного спрямування – і як навчальний курс (а саме така назва дисципліни наявна у навчальних планах спеціальності у багатьох ЗВО), і як психолого-педагогічна установка у навчально-виховному процесі підготовки фахівця протягом всіх років навчання: окремою для кожної із складових у назві спеціальності чи спільною для всіх заявлених «справ» у назві. Отже, актуальним залишається питання: *чи є перспективним прагнення створити всеохоплюючу модель фахівця, у яку б вкладались всі явища і процеси інформаційної діяльності?*

Парадигма професійної освіти за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» поки що не вироблена, оскільки досі наявні варіативні підходи до розуміння не тільки поняття «інформаційна професія», а й поняття «інформаційна наука».

Професійне спрямування студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» бачиться сьогодні не тільки пов'язаним із очевидними суперечностями науково-педагогічного порядку, а й повертає до роздумів відносно назви спеціальності.

Загальне професійне спрямування студента як майбутнього інформаційного фахівця, діяльність якого актуалізується у процесах інформаційного забезпечення, опосередковується використанням сучасних комп'ютерно-телекомунікаційних засобів, здійснюється в широкому контексті завдань інформаційної діяльності, має окреслювати коло завдань і можливостей його діяльності у

широкому полі задоволення інформаційних потреб споживачів та інформаційного забезпечення діяльності широкого спектру видів діяльності організацій різного профілю.

Видавництво Ліра-К

ІНФОРМАЦІЙНА ПРОФЕСІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНА ПРОФЕСІОЛОГІЯ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Узагальнене поняття «інформаційний фахівець» у вітчизняному науковому дискурсі не є поширеним і не обґрунтоване у наукових дослідженнях. Об'єктивною причиною цього була наявність спеціальностей «Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство» та «Документознавство та інформаційна діяльність», стосовно яких виконувались дослідження системи підготовки та професійної діяльності фахівців бібліотекарів та документознавців.

Пошуки вітчизняних і зарубіжних науковців не пропонують результатом комплексну, універсальну модель сучасного інформаційного фахівця, яку можна було б застосувати у межах спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Різноманітність трактувань поняття „інформаційний фахівець” пов'язана як із широтою розуміння інформаційної діяльності та інформаційної сфери, так і з широким спектром видів діяльності власне у інформаційному секторі економіки.

Наприкінці 1950-х років П. Друкером [191] було введено термін «knowledge worker», для перекладу якого використовуються синоніми «інформаційний працівник», «працівник розумової праці», інколи, кальковано з англійської, «знанієвий» працівник.

Часом до професійних ресурсів інформаційного сектору, поряд з бібліотекарями, документознавцями, архівістами, інформаційними аналітиками, відносять фахівців у галузі виробництва, обслуговування, ремонту комп'ютерної техніки та засобів комунікацій, програмістів. При чому спектр професій інформаційних фахівців

розширюється в напрямі включення до нього представників будь-якої професії, яка передбачає одержання, поширення і опрацювання інформації та застосування засобів комп'ютерної техніки у професійній діяльності. Нині у зарубіжних джерелах зустрічається термін "Information Worker», під яким розуміють досвідченого кінцевого користувача комп'ютерів [223], а також осіб, які працюють з інформацією, а не з фізичними об'єктами праці, і створюють, спільно використовують, одержують інформацію у ході своєї повсякденної праці [185].

Очевидно, що визначення меж професійного простору діяльності інформаційного фахівця характеризується суб'єктивністю інтерпретації змісту його діяльності та невизначеністю критеріїв віднесення до даної професійної групи.

Доцільним підходом до визначення меж інформаційної діяльності та відповідної ідентифікації професійних ресурсів інформаційної діяльності – „інформаційних фахівців” – є підхід, згідно якого *задоволення інформаційних потреб є сутністю професійної інформаційної діяльності.*

Полишаючи поза увагою розуміння інформаційної діяльності як частини розумової праці, що включає операції зі сприйняття, опрацювання і передавання інформації, невід'ємні від розумової праці будь-якої людини, розглянемо інформаційну діяльність як галузь професійної діяльності.

На сучасному етапі визначення інформаційної діяльності крізь призму реалізуємих процесів – як професійної діяльності із збирання, обробки, зберігання, пошуку, видачі та поширенню інформації – багатьма дослідниками бачиться недостатнім, і вважається, що сукупність послідовних дій, функціональних та

інформаційних зв'язків обміну інформацією, здійснюваних у системі соціальних комунікацій, є більш широкою.

Відомий англійський соціолог Ентоні Гідденс [194] влучно окреслив основний тренд сучасності: *інформатизація соціальних зв'язків, соціальних інститутів, організаційних структур*. Таке розуміння визначає соціальну орієнтацію інформаційної діяльності й веде до її розуміння як діяльності, яка охоплює весь інформаційний сектор суспільного виробництва та всі використовувані у суспільстві канали поширення інформації, що дає змогу розуміти її як *соціально-інформаційну діяльність*.

Професія інформаційного працівника, як самостійний вид діяльності, виникла на базі бібліотечної справи та бібліографії, значною мірою увібравши основні операціональні та мотиваційні складові цих професій, які ми традиційно відносимо до інформаційних – як з точки зору узагальненого об'єкта діяльності – *інформаційних ресурсів*, так і з точки зору функціональної – *забезпечення інформаційних потреб користувачів*.

За концепцією Є.Клімова [51], розвиток професії як діяльності, як закріпленої у культурі системи трудових функцій, відбувається не циклами, не по спіралі, не по висхідній або низхідній, а шляхом виникнення і вичерпання певного роду охоплюючих систем, які змінюють одна одну. При чому кожна наступна система зароджується у нетрях попередньої ще задовго до того, як та вичерпає себе. Так, інформаційне обслуговування читачів у бібліотеках (публічних, академічних тощо) - діяльність, яка забезпечує інформаційні потреби людини, в міру ускладнення матеріального виробництва, свого часу розширилась і почала спрямовуватись на інформаційне забезпечення управлінських та технологічних процесів з організацією відповідних структурних підрозділів у організаціях та на підприємствах. При чому, поняття

„інформаційне обслуговування” та „інформаційне забезпечення” почали чітко розмежовуватись.

Зважаючи на побутування думок щодо необхідності нейтралізації впливу інформаційних професій, що застарівають (найчастіше при цьому згадується бібліотечна професія), розгляд їх як чинників, що перешкоджають інноваціям, зазначимо, що не відбувається повного зникнення конкретної інформаційної професії, оскільки зберігається соціальна потреба, задоволення якої виступало соціальною функцією застарілої інформаційної професії. Це зумовлює збереження базових, сутнісних елементів інформаційної професії на якісно новому рівні розвитку професійного простору інформаційної діяльності.

Сукупність видів, напрямів інформаційної діяльності та професій, які забезпечують реалізацію цих напрямів, утримують свою самостійність і самотність, і у процесі свого розвитку утворюють професійну розмаїтість інформаційної діяльності.

В цьому контексті важливого теоретико-методологічного значення набуває визначення *критеріїв сталості* інформаційної професії для різних напрямів у сфері професійної інформаційної діяльності. Поняття „сталість” пронизане ідеєю інваріантності, яка передбачає збереження властивостей, зв'язків, відношень незалежно від різноманітності функціонування. Отже, необхідне визначення:

- *критерію сталості внутрішньої структури* інформаційної професії, який характеризується змінами природно-історичного характеру, що відбуваються у інформаційній діяльності та її професійних ресурсах (напр., розвиток технологій);
- *критерію сталості професійної різноманітності* інформаційної діяльності *відносно зовнішнього середовища*, який характеризується впливом

зовнішніх відносно професійної діяльності чинників як на макрорівні, так і на мікрорівні (зміни професійного простору як системи соціальних інститутів, відношень, у межах якої інформаційні спеціалісти на основі певних методів і технологій здійснюють професійну інформаційну діяльність).

Базуючись на тому, що одним із напрямів розвитку інформаційного середовища є *професіоналізація інформаційної діяльності*, об'єктивно необхідною є професійна різноманітність інформаційної діяльності та поява нових професій, які забезпечують сталий розвиток інформаційного середовища. Безперечно, в цьому контексті необхідним є збереження сталих професійних напрямів (зокрема, бібліотекарів, архівістів, документознавців) із розвитком їх у напрямі забезпечення нових суспільних потреб.

Розвиток інформаційного середовища актуалізує необхідність розвитку *професій інформаційно-управлінського профілю*. Зокрема, це стосується підготовки фахівців для управління інформаційними організаційними структурами, що займаються виробництвом інформаційних продуктів та послуг, здійсненні інформаційного аналізу і консалтингу, тобто діяльності, яка вкладається сьогодні у предметне поле *інформаційного менеджменту*. Фахівці повинні володіти методами інформаційного моделювання ситуації, виявляти і екстраполювати тенденції розвитку об'єктів, здійснювати збирання, систематизацію і аналіз ділової та комерційної інформації. Ці види діяльності лежать у площині інформаційного менеджменту, серед завдань якого - управління інформаційними потоками і визначення стратегії створення і використання інформаційних ресурсів підприємств і організацій.

Основною характеристикою нових інформаційних професій є їх *інноваційність*, де-факто вони є визнаними, однак потребують, як вже зазначалось, визначення «критеріїв сталості» для ідентифікації, класифікації і соціального позиціонування інформаційних працівників.

Внаслідок *конвергенції інформаційно-комунікаційних та соціально-інформаційних технологій*, розвитку мережевих комунікативних структур у соціальних та професійних комунікаціях відбувається зростання професійної різноманітності інформаційних працівників.

Об'єктивно підтримка розвитку інформаційного суспільства потребує значної кількості професіоналів у галузі Веб-технологій та інформаційних працівників, які створюють різноманітні інформаційні ресурси і сервіси, розміщують і підтримують їх у глобальній мережі Інтернет.

Прикладом виокремлення нових професій, пов'язаних із управлінням інформаційними ресурсами, є розроблений і пропонується проект професійного стандарту «Фахівця з інформаційних ресурсів» [137].

Цікавим даний стандарт є з точки зору визначення характеру взаємопроникнення різних видів професійної діяльності у інформаційному середовищі. У фахівців, причетних до сфери професійної інформаційної діяльності та освіти, назва стандарту викликає асоціації із спеціалізацією «менеджер інформаційних ресурсів» у межах бібліотечної спеціальності, яка активно впроваджувалась в освітню практику в Україні. На спрямування у межах професійної інформаційної діяльності вказує й визначена розробниками основна мета: поширення інформації, реклама товарів і послуг, інформаційна підтримка бізнес-процесів підприємств, підвищення ефективності комунікацій із споживачами продукції та розвиток електронної комерції, а видом

професійної діяльності - створення і управління інформаційними ресурсами в мережі Інтернет.

Під такою назвою і заявленим змістом пропонується професійний стандарт презентує напрям освіти, «генетично» притаманний навчальним закладам культури - підготовці фахівців з інформаційних ресурсів: спочатку це були бібліотекарі, згодом – документознавці, але усіх їх об'єднує спільний предмет діяльності: створення і управління інформаційними ресурсами, а в умовах розвитку Інтернет – це також інформаційні ресурси Інтернет.

Незважаючи на те, що у одному професійному стандарті зінтегровані досить різні за змістовим аспектом діяльності професії: від веб-райтера, чиєю узагальненою трудовою функцією є створення і редагування інформаційних ресурсів, до веб-програміста, розробника мобільних додатків, слід звернути увагу на виділені групи веб-професій, які стосуються власне роботи з інформацією:

- фахівці із створення і аналізу вмісту веб-сайтів: веб-райтери, професійні блогери і модератори веб-спільнот, веб-аналітики, інформаційні архітектори;
- менеджери веб-проектів: контент-менеджери, менеджери по роботі з веб-клієнтами, менеджери з репутації, фахівці з електронної комерції, фахівці з реклами в Інтернет, керівники Інтернет-проектів.

Різноманітність інформаційних професій, що охоплюють різні системи інформаційних комунікацій, є основою забезпечення ефективності функціонування інформаційного середовища. Однак, різноманітність напрямів підготовки фахівців викликає певні суперечності. Зокрема, вузька спеціалізація може призвести до нерозуміння глобальних напрямів розвитку інформатизації і, додамо, нерозуміння її ціннісних контекстів, гуманістичної спрямованості. Інша суперечність пов'язана

із поняттям “компетентність” (у галузі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій) і виражається у такій тенденції: у процесі динамічних змін професійного інформаційного простору деякі види самостійної професійної діяльності (наприклад, діяльність оператора ПК, пошук у мережі Інтернет, діяльність у галузі Web-середовища) вже фактично перейшли до розряду звичайної компоненти професіограми фахівця будь-якого профілю.

Розвиток інформаційної інфраструктури суспільства став чинником урізноманітнення сфер діяльності фахівців інформаційного профілю і, як наслідок, професіоналізації інформаційної сфери суспільства. Характер і зміст даного професійного простору сьогодні здійснює визначальний вплив на розвиток суспільства і підтримку його цілісного, збалансованого і сталого розвитку. Диверсифікація поля професійної діяльності фахівців інформаційного профілю зумовлює необхідність розвитку *професіології інформаційної сфери*.

Професіологія – це галузь знань, яка забезпечує створення соціально та педагогічно орієнтованої системи включення людини у професійну діяльність, вивчає закономірності, які відображають розвиток професійних видів діяльності, розвиток соціальних інститутів, які виконують включення людини до професійної діяльності, накопичення, збереження, передавання і раціонального використання професійного досвіду людини. Одержані професіологією знання створюють цілісне уявлення про процеси, які відбуваються у сфері професійної праці.

Поняття «професіологія» має виражений педагогічний контекст, оскільки до статусу педагогічних ми відносимо всі ті явища, у яких розгортаються (у конкретних або узагальнених умовах) процеси цілеспрямованого формування людини. Відтак, дослідження професіології

безпосередньо стосуються таких напрямів педагогічних досліджень:

- предмету професійної педагогіки, як галузі педагогічної науки, яка розглядає цілеспрямований навчально-виховний процес підготовки фахівця – питання професійного навчання, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації к всіх видах і рівнях освітніх закладів;
- предмету соціальної педагогіки, як науки про закономірності взаємодії людини і соціального середовища (зокрема, професійного) у різних умовах життєдіяльності людини, її професійної самореалізації, включення до професійної діяльності.

Професіологія містить органічною складовою напрацювання теорії і практики професійної педагогіки в частині побудови моделі фахівця, визначення цільової функції професійної освіти, відповідно до якої відбувається добір і структурування змісту підготовки фахівця. При чому результати досліджень в галузі теорії і практики професійної освіти є принципово важливими і необхідними для професійної самореалізації молодих фахівців - їх професійну самоідентифікацію, професійну адаптацію, професійне самоствердження.

У загальному розумінні професіологія – наука про професійні явища у суспільстві, про процеси професійного становлення особистості, соціальну сутність професійної діяльності та шляхи формування професійної свідомості й професіоналізму особистості, професіологія виявляє зміни у світі професій, у побудові трудового процесу.

До категорій професіології відносять самовизначення, професійний відбір, професійну підготовку, професійна готовність, професійна адаптація, професійний розвиток особистості та ін. У колі завдань професіології знаходиться

аналіз адаптації людини до професійної діяльності і того, як вона розвивається у професії. Здобутки професіології знаходять своє застосування у профорієнтації, профвідборі, профатестації, її завдання постають протягом професійного життя при самоаналізі особистості у ході її руху до професіоналізму.

Застосування узагальнюючого, але неунормованого терміну «фахівець інформаційного профілю» (інколи «інформаційний фахівець») який, однак, широко застосовується як у системі усних професійних комунікацій, так і у наукових публікаціях фахівців, свідчить про намагання певним чином позначити приналежність до «інформаційної професії» як виду трудової діяльності, що виник у результаті суспільного розподілу праці і вимагає для її виконання здібностей, теоретичних знань і практичних навичок, і спрямувати її професіологічне дослідження.

Розвиток професійного простору у інформаційній сфері потребує розробки інформаційної професіології на принципах:

- *комплексності* аналізу особливостей професії (виробничу характеристику професії та її спеціальностей, соціально-психологічну, педагогічну (обсяг знань і умінь, термін професійної підготовки тощо) характеристики професійної діяльності;
- *диференціації*, який вимагає враховувати специфіку різних спеціальностей, які входять у дану професію;
- *тунізації*, який передбачає об'єднання різних професій у певні групи за подібністю вимог до психологічної структури фахівця.

Тенденції інформатизації свідчать про подальший розвиток і урізноманітнення інформаційного професійного простору. Розробка професіології інформаційної сфери є

необхідною умовою внесення певної впорядкованості і керованості у процеси, що відбуваються як у професійному середовищі інформаційної сфери, так і в освітній сфері підготовки інформаційних фахівців.

Професія «інформаційного фахівця» наразі знаходиться на етапі інституціоналізації, який в цілому характеризується:

- наявністю суспільної потреби у спеціалізації діяльності;
- формуванням спеціальних вимог, норм і стандартів, які характеризують даний вид діяльності;
- визначенням характеру спеціальних здібностей, знань і навичок індивідів, необхідних для виконання даного виду діяльності;
- розробкою методів і способів визначення таких здібностей і навчання спеціальним професійним знанням, прийомам і навичкам;
- формуванням стимулів і мотивів для занять саме цим видом діяльності як на рівні індивіда, так і на рівні суспільства у цілому, що пов'язано з престижем професії;
- виявленням професійних інтересів, цінностей, норм, стилів і зразків поведінки, професійних ролей, які сприяють згуртуванню людей за ознакою приналежності до даної професії і конкретної професійної спільноти;
- становленням професійних організацій (професійних спілок, об'єднань тощо).

«Професіологія інформаційної діяльності» має бути спрямована на вивчення ролі й місця професії «інформаційного фахівця», закономірностей історичного розвитку праці, аспекти праці фахівця у різних сферах діяльності, удосконалення кар'єри, професійні об'єднання

і асоціації, професійне самоусвідомлення «інформаційних» фахівців.

«Інформаційна справа», як освітня складова у спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС), у аспекті вивчення її професіологічних основ сьогодні знаходиться поза увагою дослідників. Приймаючи, що об'єктом професіології є професія, що вивчається як діяльність фахівця, повертаємось до питання: яка професія є об'єктом «інформаційної професіології» («професіології інформаційної справи»¹) і хто є «інформаційним фахівцем»?

Протягом усього терміну існування спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідь на це запитання не запропонована у науковому дискурсі, а практика освітньої діяльності відносить до «інформаційної справи» широкий спектр видів діяльності документно-інформаційного та соціально-комунікативного спрямування, які безпосередньо не спрямовані на діяльність у бібліотечній та архівній сферах.

Складність відповіді на запитання щодо змісту «інформаційної професії» зумовлюється низкою чинників, які одночасно і ускладнюють процес пошуку об'єкта «інформаційної професіології», і окреслюють його орієнтири. Поміж таких чинників:

- інтеграція інформаційного компоненту у всі види діяльності;
- неможливість класифікації професійної різноманітності інформаційної діяльності за моноознакою;
- значна професійна динаміка, прискорення змін у структурі й змісті трудових завдань, інтеграція у

¹ У даному дослідженні терміни «інформаційна професіологія» та «професіологія інформаційної справи» використовуються як синоніми

- професіях трудових дій, які раніше відносились до компетенцій фахівців інших професійних груп;
- міжпрофесійна та міжвідомча міграція;
 - розмивання меж інформаційної професії у процесі цифровізації професійної структури суспільства.

Очевидна складність розробки наукової концепції професіології інформаційної справи пов'язана із професійною різноманітністю інформаційної діяльності на практиці і невизначеністю «інформаційної справи» у назві спеціальності.

У вітчизняному науковому дискурсі акцентується на інноваційності розбудови системи вищої інформаційної освіти, «... що ґрунтується на трансдисциплінарності її генетично споріднених складових як наслідку цифрової конвергенції бібліотеки, архіву, центру документації» [30, с.7]. Однак, проголошена і закріплена у Переліку спеціальностей трансдисциплінарність у межах спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» не має на меті об'єднання професій бібліотекаря, архівіста, документознавця (наявних у офіційно прийнятій номенклатурі професій) у єдину універсальну професію інформаційного фахівця, до того ж зважаючи, що «інформаційна справа» виділена як окремий компонент у назві спеціальності.

Розмірковуючи про назву спеціальності ІБАС дослідники слушно наголошують: «...питання, про яку «інформаційну справу» йдеться в назві її, що дуже важливо – сферу її практики, так само, як і тлумачення змісту цього словосполучення, залишаються відкритими» [14,с.130].

Одним з можливих методологічних підходів до вивчення цієї проблеми, який, безперечно, не позбавлений суперечностей і потребує уточнень і відповідних студій, є підхід, застосований дослідником інформаційної

економіки М.Поратом [213], згідно якого інформаційний фахівець створює не матеріальний, а *інформаційний продукт*. Виокремивши «первинний» і «вторинний» інформаційні сектори економіки, М. Порат здійснив спробу класифікації зайнятих інформаційною діяльністю і виділив 200 професій, представники яких створюють інформаційний продукт. Дослідник включив до видів діяльності інформаційного фахівця також відповідні дослідження й розробки (research and development, R&D) та інформаційні послуги, які супроводжують ці процеси. Незважаючи на необхідність більш глибокого аналізу запропонованої методології, в умовах цифрової економіки та динамічної зміни способів інформаційно-комунікативної взаємодії застосування згаданого підходу може бути доцільним для суверенізації ряду професійних напрямів, визначення їх місця у структурі цифрової економіки та проектування розвитку.

Вивчаючи теоретико-методологічні основи виявлення змісту діяльності «інформаційного фахівця» у «інформаційній справі» спеціальності ІБАС візьмемо до уваги гіпотезу, що структура інформаційних професій буде рухливою і постійно готовою до заповнення нових професійних напрямів, які виникають у процесі еволюції соціального та інформаційного простору.

За змістом інформаційна професіологія має бути комплексною науковою і навчальною теоретико-прикладною дисципліною, а результати професіологічних досліджень та їх трансляція у навчальний процес підготовки фахівців є принципово важливими і необхідними для професійної самореалізації молодих фахівців - їх *професійної самоідентифікації, професійної адаптації, професійного самоствердження*, а також безпосередньо стосуються їх компетентностей як майбутніх професіоналів і керівників.

Важливість представлення професіології інформаційної справи як дисципліни у навчальних планах підготовки фахівця визначається, в тому числі, й Національною рамкою кваліфікацій [131], у якій однією з компетентностей магістра визначено *організацію та керівництво професійним розвитком осіб та груп*, основою для реалізації якої є професіологічні знання майбутнього фахівця.

Отже, актуальним бачиться виявлення сучасного стану професіологічних досліджень «інформаційної справи» як складової спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та накреслити початкові заходи з реалізації навчальної дисципліни «Професіологія інформаційної справи» у навчальному процесі підготовки студентів.

Професіологічний аспект підготовки фахівців за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», зокрема у складовій «інформаційна справа», нині залишається поза увагою пропонованого у навчальних планах змісту освіти. Однією з причин є нерозробленість у науковому дискурсі концептуальних основ «інформаційної справи» у назві спеціальності, отже, й невизначеність об'єкта «професіології інформаційної справи».

Найбільш теоретично обґрунтованою у науках документно-інформаційного циклу є *бібліотечна професіологія*, результати наукових пошуків у царині якої знайшли відображення у працях фундатора наукової школи бібліотечної професіології А.Чачко та її учнів. Здобутки науково-освітньої школи бібліотечної професіології до 50-річчя підготовки фахівців бібліотечно-інформаційної галузі у Київському національному університеті культури і мистецтв (КНУКіМ) представлено у статті Н.Бачинської [9]. У КНУКіМ, на продовження традицій науково-педагогічної школи бібліотечної

професіології, і з усвідомленням необхідності навчальної дисципліни «Бібліотечна професіологія» для професійного розвитку бібліотечного фахівця, протягом багатьох років викладається відповідна навчальна дисципліна, методичні і змістові основи якої окреслено у навчально-методичних доробках О.Каракоз [47].

Проблемні питання архівної і документознавчої освіти та науки протягом багатьох років порушуються у статтях В.Бездрабко [11,12 та ін.]. Стосовно професіологічних напрацювань у складовій «архівна справа», зазначимо, що у наукових джерелах не вдалось виявити робіт, предметно присвячених «архівній професіології», однак, висловимо сподівання, що чітке окреслення цієї сфери професійної діяльності та висвітлення у наукових працях проблем архівної освіти в Україні спонукають дослідників звернутись до системних досліджень професіології архівної справи.

Стосовно професійної підготовки документознавця зазначимо, що вона забезпечується освітньо-професійними програмами, документознавче спрямування яких є латентним у назві спеціальності ІБАС. Разом з тим, цілком реальним є їх значення за суспільною потребою, наявністю відповідних посад на підприємствах та в організаціях та унормованістю професії «документознавець» у Національному класифікаторі професій [110].

З початку нормативного уведення документознавчої освіти (з 1995р. по 2015 р. - спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність») питання документознавчої професіології (у наукових джерелах зустрічаються також як робочі назви словосполучення «професіологія документної діяльності», «документна професіологія») знаходились у полі уваги дослідників [77,78 та ін.].

Результати дослідження документального потоку 1991-2011р.р. з проблем документознавчої професіології представлено у роботі О.Політової [128]. Аналіз, виконаний дослідницею, засвідчив, що видання та публікації з докуменознавчої професіології становили вагомому частку в загальному обсязі документально-інформаційного потоку з вітчизняного документознавства, а проблеми документознавчої професіології були предметом наукових зацікавлень десятків авторів, які представляють різні наукові школи та навчальні заклади.

Не наводячи спеціальний аналіз кількості та спрямованості публікацій, які у тих або інших аспектах стосуються документознавчої професіології, зазначимо, що протягом наступних років наукові пошуки фахівців не припинялись, були представлені у фахових виданнях та апробовані у виступах на конференціях і збагатились дисертаційними дослідженнями, у тому числі, й представників педагогічних наук.

На необхідність професіологічних знань у різних аспектах звертається увага у педагогічних дослідженнях документознавчої освіти за спеціальністю 13.00.04 *Теорія і методика професійної освіти*. Пропозиції педагогів спрямовані на ознайомлення студентів із основними напрямками розвитку документознавчої професіології в Україні та за кордоном. До заходів з реалізації професіологічної спрямованості фахівця у вимірах формування його професійної самосвідомості, самореалізації та формування його морально-ціннісних професійних орієнтирів до змісту навчально-виховного процесу пропонується демонстрація затребуваності обраного фаху та можливості самореалізації на сучасному ринку праці; усвідомлення ролі та значущості обраної професії, подальшого кар'єрного зростання, формування власного позитивного іміджу фахівця тощо.

Примітно, що дисципліна «Документознавча професіологія» [37] була уведена у 2012 р. у КНУКіМ до навчального плану підготовки за спеціальністю «Документознавство та інформаційна діяльність», однак, у результаті трансформацій навчальних планів, не залишилась у них як складова змісту освіти.

Незважаючи на інституціоналізацію документознавства як науки та багаторічну практику підготовки документознавців у вищих закладах освіти (у т.ч. й технічного спрямування), не було вироблено цілісної, теоретично осмисленої концепції професіології документної діяльності, не відбулась її інституціоналізація як складової науки «документознавство», не захищено жодної дисертації за науковою спеціальністю 27.00.02 – *Документознавство. Архівознавство*, де предметом досліджень було б обрано теоретико-методологічні засади документознавчої й архівної професіології. Чи не єдиною, яка предметно стосується професії та освіти документознавців, є дисертація, захищена у 2010 р. С.Дубовою «Підготовка документознавців для сфери державного управління в Україні (1995-2008 рр.)»[39]. Дослідниця вивчила історичні передумови виникнення документознавчої освіти, показано її розвиток для сфери державного управління, уточнила зміст діяльності документознавців у сфері державного управління, виявила інформаційно-технологічні чинники, що впливають на інноваційність змісту підготовки документознавців, обґрунтувала концептуальні засади підготовки документознавців для сфери державного управління.

Професіологія – галузь знань, яка забезпечує створення соціально та педагогічно орієнтованої системи включення людини у професійну діяльність, вивчає закономірності, які відображають розвиток професійних видів діяльності, розвиток соціальних інститутів, які

виконують включення людини до професійної діяльності, накопичення, збереження, передавання і раціонального використання професійного досвіду людини. Одержані професіологією знання створюють цілісне уявлення про процеси, які відбуваються у сфері професійної праці.

У контексті предмету нашого дослідження «професіологічної уваги» потребують сучасні освітньо-професійні програми за складовою «інформаційна справа» у межах спеціальності ІБАС. Такими є, зокрема, «менеджмент веб-проекту, дизайн цифрового контенту», «інтернет-маркетолог» та інші, що пропонуються у межах складової «інформаційна справа», характеризуються конвергентністю з іншими галузями знань та напрямками освіти і *не мають змістового наповнення як такі, що предметно спрямовані на бібліотечну та архівну сфери діяльності.*

Очевидно, що професіологічні маркери «інформаційного фахівця» - інтернет-маркетолога та менеджера веб-проекту - будуть суттєво різнитись навіть за умови наявності схожих завдань у галузі управління проектами та застосування маркетингових технологій у професійній діяльності.

До того ж, професіограма фахівця (тип професії, зміст діяльності, обов'язки, вимоги до знань і умінь, вимоги до індивідуальних особливостей фахівця, умови праці, шляхи одержання професії, галузі застосування професії, шляхи кар'єрного зростання, споріднені професії) – це лише одна з небагатьох складових професіологічних досліджень. Не менш важливими є відповіді на запитання: якими є психологічні характеристики цих професій, у чому полягає специфіка професійної адаптації в умовах зростання професійної мобільності та розвитку цифрових технологій, як виявити готовність цих фахівців до зміни професійних ролей і статусів, як відбувається їх професійна

самоідентифікація тощо. І найважливіше: чи можуть бути відповіді на ці запитання спільними для узагальненого розуміння «інформаційного фахівця»?

Спроба змістового наповнення навчальної дисципліни «Професіологія інформаційної справи» з використанням евристичної стратегії слідування за розділами й темами, запропонованими до вивчення у програмі навчальної дисципліни «Бібліотечна професіологія», апробованої у навчальному процесі та концептуально підтриманої теоретичними дослідженнями, на нинішньому етапі не дає бажаних результатів. Можна бачити, що для «інформаційної професії» (виокремлюючи її як самостійну відповідно до складової «інформаційна справа» у назві спеціальності) сьогодні немає відповідей на питання, які стосуються:

- інформаційних фахівців як соціально-професійної групи у сучасному суспільстві;
- морально-ціннісних та психологічних характеристик інформаційної професії;
- проблем професійної адаптації та особистісного розвитку фахівця з інформаційної справи;
- сучасних професіологічних концепцій інформаційної справи;
- професіограми фахівця з інформаційної справи;
- моделі і соціального портрету фахівця та ін.

Очевидно, що при розробці професіології інформаційної справи неможливо відобразити всю різноманітність напрямів і форм взаємодії інформаційного фахівця з оточуючим соціально-інформаційним простором та завдань, які він вирішує. Рішенням проблеми, яке бачиться на нинішньому етапі розвитку наукових підходів до професіології інформаційної справи, є *змістова диференціація і класифікація інформаційних професій у різноманітності спеціалізацій*. При такому підході

доречною є розробка навчальної дисципліни «Професіологія» для конкретних освітніх програм, які позиціонуються у складовій «інформаційна справа» спеціальності ІБАС.

В умовах наявної суперечності між необхідністю набуття професіологічних знань студентами і нерозробленістю наукової концепції, до дисципліни «Професіологія інформаційної діяльності» можна запропонувати розділи і теми, які вже сьогодні можуть бути розгорнуті у змісті цієї навчальної дисципліни для окремих освітньо-професійних програм:

1. Освіта і професія інформаційного фахівця: ретроспектива та сучасний етап

Підготовка фахівців для системи документно-інформаційних комунікацій в Україні.

Спеціалізації у підготовці фахівців за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Критерії сталості інформаційної професії для різних напрямів у сфері професійної інформаційної діяльності.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика інформаційного фахівця в умовах конвергенції технологій та освітніх напрямів.

2. Передумови розвитку професіології інформаційної справи

Тенденції у змінах характеру, об'єктів та засобів праці інформаційного фахівця. Цифровізація суспільства як чинник розмивання меж інформаційної професії. Процеси диференціації та інтеграції інформаційної професії. Професійна різноманітність

інформаційної діяльності. Цифрові професії інформаційного фахівця.

Професіологічні дослідження сфери інформаційної та соціально-комунікативної діяльності.

3. Характеристики інформаційної професії

Система цінностей у професійній діяльності інформаційного фахівця. Професійна етика.

Професіографія. Професіограма фахівця за освітньою програмою (*назва ОПП*): тип професії, зміст діяльності, обов'язки, вимоги до знань і умінь, вимоги до індивідуальних особливостей фахівця, умови праці, шляхи одержання професії, галузі застосування професії, шляхи кар'єрного зростання, споріднені професії.

Сподіваємось, що професіологічні пошуки у царині «інформаційної справи», диференційовані за спеціалізаціями, згодом дадуть змогу вибудувати узагальнену професіологічну концепцію «інформаційної справи» за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ПЛАТФОРМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Інформаційна наука

Забезпеченість бібліотечної та архівної справи у спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» «власними» науковими дисциплінами – бібліотекознавством та архівознавством – спонукає до виявлення відповідної наукової дисципліни і для складової «інформаційна справа». Висловимо гіпотезу, згідно якої «інформаційній справі» відповідає «інформаційна наука», яка має такі характеристики:

- власну дисциплінарну матрицю;
- «трансляє» свої здобутки у освітній процес підготовки фахівців;
- інваріантні складові інформаційної науки мають трансформуватись у навчальні дисципліни;
- «інформаційна наука» є основою для методологічного осмислення пропонованих освітніх програм з «інформаційної справи» у межах спеціальності.

Зазначимо складність встановлення такого зв'язку, оскільки:

- зміст інформаційної науки у вітчизняному науковому дискурсі не визначений, як, власне, і зміст складової «інформаційна справа» у межах освітньої спеціальності;
- значення терміну, часто вживаного у множині - «інформаційні науки» - свідчить про підхід до інформаційної науки не як до окремої наукової дисципліни, а як до конгломерату різних наукових напрямів, внесення яких до меж інформаційної науки потребує окремих обґрунтувань.

У системі професійних і наукових комунікацій в Україні питання інституалізації «інформаційних наук» поставало на початку 2000-х р. Так, у рекомендаціях Міжнародної наукової конференції "Бібліотечно-інформаційний сервіс", 9 -11 жовтня 2001 р., проведеної Національною бібліотекою України імені В.І.Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України і Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук — членів Міжнародної асоціації академій наук, висловлювались пропозиції уведення до переліку наукових спеціальностей нової галузі науки — "Інформаційні науки" за спеціальностями: "Науково-інформаційна діяльність", "Інформаційні системи", "Документознавство", "Бібліотекознавство, бібліографознавство" [139]. Надалі проблема інформаційних наук практично не обговорювалась і питання про змістові межі галузі «Інформаційні науки» залишається на часі. Звертання до робіт зарубіжних науковців свідчить про активні пошуки у цьому напрямі [187, 202 та ін.].

У визначеннях інформаційної науки не існує одностайності щодо її змісту. Інваріантним є розуміння її як міждисциплінарної галузі, пов'язаної із аналізом, збиранням, класифікацією, маніпулюванням, збиранням, пошуком, рухом, поширенням і захистом інформації. Надалі, відповідно до логіки та напрямів досліджень, висувуються аргументи, які обґрунтовують належність до інформаційної науки архівних наук, комерції, комунікації, права, бібліотекознавства, музеєзнавства, соціальних наук. Часом бібліотекознавство та архівознавство відокремлюються від інформаційних наук, однак наголошується на міцних міждисциплінарних зв'язках між ними та спільних дослідницьких методах [214 та ін.].

Відомий дослідник індустрії інформації Ф.Махлуп [207] розглядаючи інформаційну науку, включав до кола її

об'єктів комунікацію, класифікацію, бібліометрію, інформаційні системи і мережі, поведінку користувачів, доступ до інформації. В.Сламетка і Ч.Пірсон [215], зазначають, що термін “інформаційна наука” прийнятий для позначення міждисциплінарної галузі, яка спочатку виникла у зв'язку з експоненційним зростанням текстів наукової інформації. Пізніше предметом прикладної інформаційної науки стали інформаційні процеси у різних професійних галузях: управління в діловій і державній сферах, законодавство та ін.

В монографії І.Цейпека “Інформація, комунікація та мислення. Вступ до інформаційної науки” [186] наголошується на необхідності подальшого розвитку інформаційних наук, які він характеризує як «конгломерат» і включає до них широке коло питань: теорія інформації, інформація як психофізичне явище і процес; поняття інформаційних систем, документ; соціальні комунікації; інформатизація суспільства; інформаційна наука як наукова галузь і сфера освіти, концепції інформаційної науки, прийняті у різних країнах; розглядаються розвиток інформаційної освіти і основні тенденції розвитку інформаційної професії.

Предметні дослідження цього питання виявляють значну розбіжність поглядів науковців на співвідношення понять інформаційної справи, бібліотечної справи, інформаційно-бібліотечної діяльності, що дає змогу кожному із фахівців, зацікавлених у предметі дискусії, розуміти зміст нової спеціальності, керуючись будь-яким з наявних поглядів та підходів.

Розглядаючи міждисциплінарні відносини інформаційної науки з бібліотечною наукою, Т.Сарачевич [214] робить висновок, що бібліотекознавство та інформаційна наука є двома різними областями із міцними міждисциплінарними зв'язками.

Дослідники роблять спроби класифікувати інформаційні науки, групуючи *галузеві інформатики*, вносячи до інформаційних наук нейрофізіологію, кібернетику, технічні інформатики (за напрямками), фізичну інформатику, біофізику.

Однією з проблем у класифікації інформаційних наук є очевидна гегемонія сучасних цифрових інформаційних технологій над власне інформаційними науками.

Наукові пошуки у галузі систематизації інформаційних наук виходять на рівень застосування *експертних крауд-технологій*. Так, методологія формулювання систематичної концепції інформаційних наук із застосуванням *Critical Delphi*² докладно описані у статті Х.Зінса [187]. Було залучено 57 учасників із 16 країн і у результаті експертного опитування було подано двадцять вісім схем класифікацій за різними типами: такі, що ґрунтуються на аналізі основних понять, представляють ієрархічні класифікації або ж розроблені для практичних цілей та ін. Зінс Х. констатує, що двадцять шість з одержаних класифікацій представляють, за його висловом, «модель культури» (індустрія інформації, зміст повідомлень, інформаційний менеджмент, інформаційна етика і право, організація знань, документаційний менеджмент, музейна, бібліотечна справа та ін.) і робить висновок, що саме ця модель адекватна сучасному напрямку розвитку інформаційних наук.

Аналізуючи одержані результати, Х.Зінс вказує на те, що деякі з одержаних класифікацій є неповними, суперечливими й логічно помилковими, однак власне саме дослідження було орієнтоване на загальний аналіз, а не на точність, повноту, адекватність і узгодженість. Резюмуючи

²*Critical Delphi* - методологія якісного дослідження, спрямована на сприяння критичним дискусіям між експертами у відповідній галузі

одержаний результат дослідник наголошує, що одержані схеми класифікацій дають змогу краще зрозуміти питання, пов'язані із створенням узагальнюючої концепції інформаційних наук, однак жодним чином не замінюють подальшого пошуку і теоретичного обґрунтування власних позицій.

Спроби класифікації інформаційних наук шляхом пошуку відповідей на запитання «що собою являє категорія «інформація»?», вихід у наукових пошуках на метатеоретичний та філософський рівень узагальнень часом призводять до класифікації інформаційних наук, яка виглядає механічним поєднанням різнорідних наукових дисциплін. На наш погляд, обґрунтування належності групи технічних наукових спеціальностей, так само як і групи спеціальностей «інформаційні процеси і явища у живій природі» до класу інформаційних наук свідчить, що з'ясування питання про межі, значення, об'єктно-предметну сферу інформаційних наук потребує подальших системних досліджень.

Усвідомлюючи, що загальноприйнята класифікація інформаційних наук на часі, однак бачиться справою майбутнього, повернемося до проблем освітньої практики, у якій мають бути теоретико-методологічно забезпечені зміст і напрями освіти у межах освітніх спеціальностей. У контексті нашого дослідження стосовно спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» виявлений «конгломерат» спрямовує увагу до тієї частини інформаційних наук, які стосуються *інформаційних процесів і систем у соціальній сфері*.

Таке спрямування природно виводить до розгляду наукової дисципліни «інформатика» з дотриманням підходу, згідно якого інформатика – наука про інформацію, а предметом її дослідження є структура і властивості інформації, а також закономірності її

функціонування у суспільстві. Слід зазначити, що в Україні інформатика традиційно розуміється як комплексна технічна наука. Виразним прикладом побутування терміну «інформатика» у вітчизняному науково-освітньому просторі, на що ми свого часу звертали увагу [80], були суперечності між освітньою спеціальністю «соціальна інформатика», за якою здійснювалась підготовка фахівців інженерно-технічного профілю, і науковою спеціальністю 27.00.07 «Соціальна інформатика», підпорядкованій нетехнічній галузі наук – соціальні комунікації.

Дефініція інформатики як дисципліни, що вивчає структуру і загальні властивості інформації, а також загальні закономірності, відповідно до яких створюється інформація, відбувається її перетворення, передавання та використання у різних сферах діяльності людини, хоча і наявна у терміносистемі наукової та освітньої діяльності в Україні, однак не слугує теоретико-методологічною основою у дослідженнях інформаційних процесів, так само як і у формуванні освітніх програм.

Для усунення полісемії терміну «інформатика» пропонується розрізняти її види, що перетинаються у певних полях, однак утримують свою самостійність:

Інформатика 1 – теорія науково-інформаційної діяльності, яка нині трансформується у науку про семантичну інформацію. Цей вид інформатики утворився шляхом антропоцентристського (соціоцентристського) підходу, згідно якого інформація існує лише у людському суспільстві;

Інформатика 2 – наука про обчислювальні машини та їх використання;

Інформатика 3 – фундаментальна наука про інформаційні процеси у природі, суспільстві та технічних системах. Цей вид інформатики підтримується

атрибутивним підходом, згідно кого інформація – атрибут матерії, який по-різному проявляє себе у різних середовищах.

Зауважимо, що *інформатики 1, 2 і 3* дотичні між собою у вирішенні завдань з використанням обчислювальної техніки і соціально спрямованого розвитку цифрового середовища, однак не перетинаються і не поглинають одна одну.

Очевидно, що для ідентифікації «інформаційної справи» у інтегрованій освітній спеціальності прийнятними для розгляду є *інформатика 1* та частина *Інформатики 3*, яка стосується інформаційних процесів у суспільстві.

Такий підхід вкладається у зміст і завдання *соціальної інформатики*.

Концепції «соціальної інформатики» активно формувались із 1970-х років як метатеорія документально-комунікаційних наук. Сьогодні соціальна інформатика кваліфікується як новий науковий напрям, який повністю не відноситься ні до соціальних, ні до технічних, ні до природничих наук, а стосується вивчення інформаційної соціально-комунікативної практики, пов'язаної з інформатизацією суспільства.

Соціальна інформатика є науковою дисципліною, що вивчає шляхом інформаційного підходу суспільне знання, соціальну комунікацію та управління суспільством, є адекватною змісту інформаційних наук. При такому підході виразно прослідковується зв'язок: *інформаційні науки – соціальна інформатика - інформаційні процеси та системи у соціальній сфері – інформаційна справа*. Отже, інваріантом змісту інформаційних наук для «інформаційної справи» визначимо соціальну інформатику та інформаційні процеси та системи у соціальній сфері, відповідно до якого

має формуватися зміст навчання і застосовуватись відповідні методологічні підходи до окреслення спеціалізацій у «інформаційній справі».

Зміст соціальної інформатики як навчальної дисципліни визначається у відповідних авторських навчальних програмах, навчальних посібниках та наукових статтях [114,118,150], однак узагальнення підходів дає змогу виділити такі основні складові змісту вивчення: феномен соціальної інформації, поведінка споживачів і відправників інформації, інформаційні канали і потоки, інформаційно-комунікаційні служби і цифрові технології засоби, які забезпечують інформаційну комунікацію, соціальні інформаційні системи; процеси інформаційного обслуговування – фактографічного, документального, концептографічного; загальнотеоретичні та методологічні основи окремих операцій інформаційно-аналітичної переробки, інформаційного пошуку, поширення інформації.

Перелічені розділи соціальної інформатики системно описують поле професійної діяльності інформаційного працівника, є інваріантними змістові «інформаційної справи» і можуть слугувати основою формування освітніх програм для розвитку спеціалізацій, адекватних розвитку сучасного соціокомунікативного середовища.

Співставлення різних концепцій, класифікацій та підходів до розуміння інформаційних наук привело до висновку, що соціальна інформатика як наукова дисципліна, яка входить до «конгломерату» інформаційних наук, є теоретико-методологічним підґрунтям складової «інформаційна справа» у спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Становлення спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» потребує не тільки

відповідних наукових досліджень, а й конвенції у середовищі всіх зацікавлених у розвитку спеціальності - у її освітній та науковій іпостасях - щодо розуміння теоретичного підґрунтя розвитку її складової - «інформаційної справи».

Інформаціологія

Фундатором інформаціології був І.Юзвішин, перший президент Міжнародної академії інформатизації, який дав їй таке визначення [174, с.33]: «Інформаціологія – генералізаційно-єдина наука про всі інформаційні явища, мікро- та макродинамічні процеси природи Всесвіту», запропонувавши у контексті презентованої ним теорії відповідне визначення поняття «інформація»: «Інформація – це генералізаційно-єдиний безначально-безкінечний законопроцес мікро- і макровимірних самовідношень, самовідображень і відношень нунсінгулярностей, випромінювань світла, тепла, звуку, матерії, вакууму, інших властивостей і форм вакуумосфер і матеріосфер Всесвіту, а також переходу одних їх форм у інші» [там само, с.31].

Юзвішин І. вважає, що «Інформаціологія – основа дослідження і пошуку міжпланетних і міжгалактичних спільнот Всесвіту» [там само, с.498.], і акцентує, що «...*Всесвіт закодований і завдання інформаціології розкодувати його*» [там само,с.33]. Автором пропонується розгляд *релігійно-наукової* (?) спрямованості до інформаціологічної єдності світу, наголошено, що зроблено «феноменологічне відкриття фундаментального явища природи – інформації, яка є генералізаційно-єдиною субстанцією Всесвіту» [там само, с.62] та презентовано чимало інших ідей та висновків.

Концепція інформаціології І.Юзвішина була критично поцінована науковою спільнотою, її було охарактеризовано як «сюрреалістичну гігаторію», інформатизм (або

панінформізм) – світогляд, який підносить до абсолюту інформаційний підхід.

На пропозиції «нових наук» у якості методологічного підґрунтя досліджень відгукнулись і вітчизняні науковці. Так, у роботі В.Мельника [101] інформаціологію названо науково-концептуально-праксеологічною парадигмою розвитку глобальної інформаційної системи XXI століття, представники юридичної науки обґрунтовують «правничу інформаціологію» (на додачу до вже наявної «правової інформатики»), пропонуючи її як міжгалузевий напрям наукових знань про інформаційно-комунікативні процеси та соціально-правові відносини [15].

Щодо освітніх явищ відбувається аналіз «інформаціологічного забезпечення» фахової компетентності у системі вищої освіти [106], надаються прогнози «інформаціологічних тенденцій» розвитку вищої освіти України в глобальному світовому просторі [107] із формулюванням тез про те, що демократизація, гуманізація, гуманітаризація, технологізація та ін. модернізують вищу освіту на «інформаціологічній світоглядній основі».

Автори навчальних посібників, визнаючи інформаціологію як «узагальнююче учення» [21, с.12], саме у такому формулюванні її статусу пропонують цю «науку» до змісту навчання у вищих закладах освіти. Зауважимо, що навіть приймаючи тезу про те, що посібник може включати не тільки апробовані, загально визнані положення і знання, але й різні думки з тієї чи іншої проблеми, очевидно не слід подавати новітні теорії як загальноновизнані, а інформувати студентів про неоднозначність сприйняття їх науковою спільнотою.

У безпекових студіях дослідники, маючи на меті побудову інформаціологічної моделі національної безпеки, пропонують модель безпеки життєдіяльності, складниками

якої є побутова, національна безпека і безпека природного та рослинного світів і, услід за І.Юзвішиним повторюють [57], що за допомогою інформації з'явився Всесвіт – виникли галактики, планети, Земля і життя на ній, у повній відповідності з думкою І.Юзвішина, який наголошував, що ця постулація не потребує доказів [174, с.17].

У вітчизняному науковому дискурсі «інформаціологічна» тематика не набула поширення і характеризується спорадичними, часом недоречними застосуваннями терміну та намаганнями запропонувати «галузеві інформації». Характерним є застосування «науки про всі інформаційні явища, мікро- і макродинамічні процеси безмежного Всесвіту» до вивчення процесів у різноманітних предметних сферах - правовій науці, прогнозуванні й виявленні освітніх проблем, національній безпеці.

У посібниках для вищої освіти інформаціологія як узагальнююча інформаційна наука представлена, як правило, без розкриття змісту концепції, запропонованої її основоположником, без наведення визначення поняття «інформація», яке є основою цієї концепції, а також без зв'язку з оригінальними висловлюваннями автора концепції щодо завдань інформаціології з «дослідження і пошуку міжпланетних і міжгалактичних спільнот Всесвіту», «розкодування Всесвіту» та ін.

Загалом, термінологічні та змістові «блукання» у сфері «інформаціологічного» свідчать про намагання застосувати термін, який, напевне, бачиться більш виразним і додає «семантичної ваги» досліджуваним проблемам. При чому власне сама інформаціологія, як наукова дисципліна, у вітчизняному науковому дискурсі фактично не є предметом аналізу і не оцінюється як можлива й доцільна методологічна основа досліджень.

Вітчизняні науковці, погоджуючись із оцінкою інформаціології як «сюрреалістичної гігатеорії», констатують, що інформаціологію, яка нині асоціюється із теорією, запропонованою І.Юзвішиним, «...важко визнати науково обґрунтованою та доцільною» [173, с.6].

Інформологія

Поміж «наук про інформацію» дослідниками позиціонується й *інформологія*.

Хоча у науковій спільноті не виникає принципових заперечень щодо застосування цього терміну і його вживання у науковій літературі, а «інформологія» вводиться в якості навчальної дисципліни у закладах вищої освіти, у науковому дискурсі спостерігається брак досліджень її предметно-змістових основ. Між тим, наявна несформульованість предметного (змістового) розуміння сутності інформології (у цьому застереженні не будемо брати до уваги предметність у вигляді констатуючої тези «інформологія – наука про інформацію»), невизначеність її змістових структур, а також відсутність відповіді на питання: чи є «інформологія» окремою науковою дисципліною, або ж це узагальнюючий термін для конгломерату наукових дисциплін. Це не дає змоги оцінити гносеологічний потенціал інформології, характеризується хиткістю й неоднозначністю у обґрунтуванні «інформологічних» теоретико-методологічних основ дисциплінарних досліджень та одержаних на цій основі результатів та висновків.

Окрім власне наукової аргументації актуальності означеного нами предмету дослідження, більш однозначного розуміння статусу і змісту інформології потребує й практика освітньої діяльності з підготовки фахівців при трансляції здобутків «інформологічних

пошуків» до змісту відповідної навчальної дисципліни у освітньому процесі.

У публікаціях, у яких для постановки і вирішення поставлених завдань терміном «інформологія» окреслюється і предмет, і контекст дослідження, згадується автор цього терміну - академік В.І.Сифоров, який у 70-х р. ХХ ст. висунув ідею інформології як теорії, що узагальнює знання про всі типи і види інформації [144 та ін.]. Завдання інформології бачилось В.Сифоровим у синтезі теоретичних досягнень таких наук як математична теорія інформації, теорія біологічної інформації, інформаційна фізіологія і психологія, теорія технічних інформаційних засобів, теорія масової комунікації, теорія педагогічної інформації, інформаційна лінгвістика тощо і у подальших публікаціях В.Сифоров відмовився від терміну «інформологія» на користь терміну «інформатика».

Надалі прибічники терміну надавали інформології, зокрема, й такі тлумачення: інформологія - галузь на стику фізики, філософії та інформатики, яка вивчає інформаційні аспекти процесів взаємодії матеріальних тіл і поняття, які використовуються при описі інформаційних процесів.

Одну з інтерпретацій *інформологічного підходу*, представлену у статті В.Ізвозчикова [42], наведемо без аналізу і критичних оцінок. Дослідник наголошує: *інформологічний підхід* передбачає, що інтелект людини і тварин – здатність засвоювати і переробляти інформацію із зовнішнього світу, перекодувати її і використовувати з метою адаптації організму та його психіки до зовнішнього середовища для виживання і власного успіху, а також з метою збереження і покращення, коеволуції оточуючого середовища, збереження всього живого, всіх багатств Землі і найближчого Космосу на основі керування і дотримання інвайронментально-екологічного морального імперативу.

У вітчизняному науковому дискурсі питанням інформології та еволюції цього поняття предметно присвячено роботи В.Горевої [27 та ін.]. Як зазначає дослідниця, щоб перейти від інтуїтивних уявлень про зміст поняття «інформологія» до чіткого логічного положення, що складає його змістове ядро, необхідно звернутися до першоджерельних концепцій. Студіюючи термін «інформація» від теорії К.Шеннона до розуміння інформації як філософської категорії, аналізуючи розвиток «наук про інформацію» від інформатики, інформаціології, соціальної інформатики до сучасних пропозицій змісту інформології, згадуючи фундаторів цих напрямів, дослідниця робить висновок, що *досі не можна вважати вирішеним питання стосовно інформології, оскільки немає єдиної думки щодо природи інформації як центрального онтологічного ядра інформології* і наголошує на полісемії цього терміну [6].

Принагідно наведемо думку М.Жалдака [41], який, протилежно висновку В.Горевої щодо складності визначення інформології, вважає, що елементи інформології остаточно з'ясовані як теоретично, так і експериментально, і швидше за все не будуть змінюватись, або ж еволюціонуватимуть разом з розвитком відповідних теорій.

Зв'язок інформології з бібліотекознавством засвідчується у наукових працях дослідників бібліотечної справи.

Так, у статті Г.Швецової-Водки [173], при розгляді характеристик наукових дисциплін, які авторка бачить метатеоретичними стосовно бібліотекознавства, зроблено огляд публікацій, присвячених зв'язку бібліотекознавства з інформаційними науками, інформологією. Дослідниця констатує: «Найзагальнішу науку про інформацію ми називаємо інформологія» [там само, 6].

У згаданій статті Г. Швецова-Водка висловлює пропозицію, яка, за браком досліджень предметно-змістової основи інформології як галузі наукового знання, бачиться *закликом до консенсусу у розумінні її як науки*: «Інформологія для вітчизняних фахівців має стати узагальнюючою наукою для дисциплін, які використовують інформаційний підхід і вивчають інформаційні явища різного роду та в усіх аспектах» [там само, 7]. До таких дисциплін дослідниця відносить: теорію інформації, філософію інформації, соціальну інформатику та інформатику технічну (або комп'ютерну науку).

Пошуки місця інформології у сучасному українському бібліотекознавстві представлено у роботах С.Чуканової [171 та ін.]. Приймаючи відповідником терміну «інформологія» англomовний термін Information Science і зазначаючи, що поняття «бібліотекознавство» та «інформологія» існують окремо одне від одного, авторка вважає, що «... «Бібліотекознавство й інформологія» є інтердисциплінарною наукою, саме цим пояснюється його інтеграція з педагогікою, психологією, етикою, економікою, соціологією тощо» [171].

Певної інституціоналізації інформологія набула у назві фахового видання «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». Разом з тим, ще один фаховий журнал - «Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук» - не послуговується у назві таким терміном, натомість, використовуючи словосполучення «інформаційні науки». Це, за відсутності чіткого визначення і розуміння обох термінів, можна розцінювати або як синонімічне вживання, або ж як свідчення окремості інформаційних наук та інформології.

Інтерес до інформології спостерігається також у інших наукових сферах. Так, фахівці з правових наук запропонували «Енциклопедію соціогуманітарної

інформології» [40] і визначили «Соціогуманітарну інформологію» (*Socio-humanitarian informology*) як інтегрований, міждисциплінарний напрям наукових досліджень, що має поєднати групу галузей знань та спеціальностей, предметом дослідження яких є соціально значущі інформаційні ресурси, процеси та явища, відповідні зв'язки та відносини в суспільстві.

Як зазначають фундатори нового напрямку, змістом наукового пошуку повинні стати фундаментальні та прикладні комплексні, міжгалузеві наукові дослідження з юридичного, економічного, технологічного і соціального забезпечення інформаційних відносин, процесів інформатизації суспільства та управління ними на базі системного підходу

Предмет соціогуманітарної інформології авторами енциклопедії окреслено як сукупність інформаційних процесів і явищ, досліджуваних у межах окремих галузей знань та їх спеціальностей за нормативно визначеним на сьогодні в Україні переліком, а «*системоутворювальною*» галуззю в контексті соціогуманітарної інформології запропоновано «Право» (08) та спеціальність «Право» (081). Підґрунтям таких досліджень визначено «Гуманітарні науки» (03) за спеціальностями – «Філософія» (033), «Філологія» (035); «Соціальні та поведінкові науки» (05) – «Економіка» (051), «Політологія» (052), «Психологія» (053), «Соціологія» (054). До наведеного переліку пропонується додати дослідження в галузі: «Освіта» (01), «Журналістика» (06) – «Журналістика» (061); «Управління та адміністрування» (07) – «Облік і оподаткування» (071), «Менеджмент» (073), «Маркетинг» (075).

«Інформологічний» контекст наявний і у дослідженнях представників педагогічної науки.

У статті В.Босої [20] зазначено, що інформологія як наука про інформацію перебуває в полі наукових інтересів переважно представників сучасної інформатики й освітніх технологій у розумінні сучасних ІКТ.

У наукових пошуках дослідників педагогічних проблем здійснюється теоретичне висвітлення основних понять інформаційно-нетрадиційної педагогіки як розділу прикладної інформології [54], відбувається «інформологічне» обґрунтування інформаційно-технологічної підготовки, яке вважається основою конструювання інтеграційно-інформаційного бачення світу, постулюється «ідеологія інформологічного підходу» та «інформологічна парадигма» [55].

У дисертації В.Шакотько [172] простежено формування інформологічних компетентностей як складової системи інформатичних компетентностей учнів і вчителів інформатики. Як зазначає автор [там само, 69], він у своєму дисертаційному дослідженні розвиває погляди, сформульовані М.Жалдаком і Н.Морзе у навчальному посібнику «Методика навчання інформатики» [105], зокрема, запропоновану тезу, що «інформологія – ядро інформатики».

У навчальному посібнику О.Буйницької [21] для студентів вищих навчальних закладів інформологія позиціонується як дисципліна про технології, телекомунікації, маршрутизації й передавання інформації з використанням нейрорецепторних, провідних, теле, радіо і супутникових каналів зв'язку.

Перелік наукових дисциплін, для яких дослідники вважають інформологію узагальнюючою наукою - філософія інформації, технічна інформатика (комп'ютерна наука), педагогічна інформатика, фізика, математична теорія інформації, економіка, психологія, теорія біологічної інформації, інформаційна фізіологія, соціальна

інформатика, до яких нині додається ще й множина «системоутворювальних» галузей соціогуманітарної інформології – право, маркетинг, облік і оподаткування тощо, є таким, що очевидно потребує відповідних студювань і обґрунтувань.

Багато «інформологічно-орієнтованих» понять, термінів і міркувань, наявних у дослідницькому полі, таких, зокрема, як інформологічна парадигма та інформологічна ідеологія, вживаються як постулати і для побудови теорій і концепцій приймаються без доведень та пояснень.

При аналізі наявних підходів до розуміння і окреслення змісту інформології як наукової дисципліни, виявляється поліморфізм цього поняття, а склад ознак, якими описується зміст інформології, допускає множину її інтерпретацій.

Слід зазначити, що наведені уявлення дослідників про інформологію як науку та методологічну основу досліджень, а також критичні зауваження вчених стосовно власне існування такої науки, не стали предметом дискусій у середовищі вітчизняних науковців. Натомість у дисциплінарній науковій спільноті *сформований консенсус* щодо розуміння інформології як науки про інформацію та інформаційні процеси.

Науковий консенсус – це колективна дія дисциплінарної наукової спільноти і її колективна відповідальність за визнання деякої теорії як істинної, наукової, так і ненаукової або навіть псевдонаукової, а консенсус за своєю природою нерозривно пов'язаний з певною та історично цілком конкретною множиною вчених, не тільки з його найбільш активними творцями, а й з більш широким класом учених як його носіїв.

У контексті розглянутих підходів, міркувань та термінологічних застосувань, які відносяться до

«інформології», не виявляється її роль як узагальнюючої науки для дисциплін, що застосовують інформаційний підхід. Вважається, що інформаційний підхід відкриває нові концептуальні можливості вирішення міждисциплінарних проблем і може створити «концептуальні мости» між фізичними, біологічними, психологічними та соціогуманітарними дослідженнями. Однак, аналіз публікацій з «інформологічною» термінологією не виявляє міждисциплінарних теорій, концепцій та моделей і у цілому не висвітлює гносеологічний потенціал інформології.

Якщо ж така «узагальнююча» наука дійсно необхідна, потрібен вихід за межі лише констатації її «узагальнюючого» характеру щодо наук, які використовують інформаційний підхід і вивчають інформацію у всіх її видах і проявах. Мають бути розроблені предметно-змістові основи інформології, обґрунтовано конгломерат дисциплін, для яких вона є узагальнюючою, а також відмова від вільного послуговування терміном «інформологія» як зручним наукоподібним засобом заміни назви явищ і процесів, пов'язаних із категорією «інформація».

Одним із засобів подолання окреслених вище суперечностей бачиться колективна монографія, яка могла б стати спробою «конвенційного» впорядкування наявних підходів до інформології як до наукової дисципліни або ж як до деякого узагальнюючого терміну для необґрунтованого поки що переліку наукових дисциплін, з окресленням меж таких узагальнень (абстрагуючись від тези «інформація усюдисуща», використуваної для включення до переліку «узагальненого» всіх можливих наукових дисциплін). Перспективною бачиться подальша розробка навчально-методичного забезпечення дисципліни «Інформологія» та дидактична трансляція до навчального

процесу змісту такої навчальної дисципліни не тільки у авторському баченні викладача, а й у виді апробованих результатів системних наукових пошуків.

Інформаційний менеджмент

Тенденції розвитку багатовимірності й полікомпонентності інформаційно-аналітичної, інформаційно-управлінської та інформаційно-технологічної складової у змісті діяльності фахівця з інформаційної справи, потребує окреслення їх єдності і взаємозв'язків у межах *інформаційного менеджменту*.

Діяльність фахівця з інформаційної справи актуалізується у процесах інформаційного забезпечення, опосередковується використанням сучасних комп'ютерно-телекомунікаційних засобів і здійснюється в широкому контексті завдань інформаційної діяльності та комунікативних практик.

Згальнопрофесійними вимогами до фахівця є знання методів збирання і обробки інформації, способів використання інформації у функціях менеджменту і у стратегії розвитку організацій; особливостей інформаційних потоків у різних системах управління; методів аналізу, які застосовуються при опрацюванні інформації; способів формування і проходження різних типів ділових документів; методів створення інформаційного забезпечення управлінських структур; основних напрямів сучасних технологічних інновацій для забезпечення комунікативної діяльності підприємства.

Загалом, фахівець з інформаційної справи має бути підготовлений до професійної діяльності у системі *документно-інформаційні ресурси - інформаційні технології - управління інформаційною діяльністю - комунікації*, у яких виконує функції, що стосуються управління інформацією й управління за допомогою

інформації, що спонукає звернутись до поняття «інформаційний менеджмент».

Складність побудови моделі фахівця з інформаційної справи на основі концепції інформаційного менеджменту полягає в тому, що у науковому дискурсі «інформаційний менеджмент» все ще є так званим «парасольковим терміном» (umbrella-term), який не має власного усталеного значення і розуміння, а лише виконує функцію інтегрування інших термінів. Інформаційний менеджмент описує широкий спектр видів діяльності, пов'язаних з інформаційними ресурсами, управлінням інформаційними потоками, інформаційними технологіями і загалом управлінською діяльністю. Зазначимо, що власне саме визначення поняття «інформаційного менеджменту» й досі знаходиться у стадії наукових пошуків, хоча протягом часу, що цей термін використовувався, встановились певні підходи до його розуміння.

В основному поняття «інформаційний менеджмент» вживається у таких значеннях:

- управління за допомогою інформації (підприємством, організацією, фірмою), тобто інформаційне управління;
- управління власне самою інформацією (ресурсами і потоками) для оптимізації роботи підприємства, організації, фірми;
- управління процесами інформатизації, тобто управління інформаційною технологією.

З наведеного переліку при побудові моделі діяльності фахівця з інформаційної справи вважаємо за доцільне обмежитись лише тими підходами, що стосуються власне інформаційних ресурсів і потоків та управління ними, а також управління підприємством за допомогою інформації. При цьому ми дотримуємось підходу до інформаційного менеджменту, який умовно назвемо

інформаційно-ресурсним. Відповідно вважаємо, що *управління інформаційною технологією* є окремим видом діяльності – *IT-менеджментом* або *менеджментом інформаційних систем* [88]. Природно, застосування широкого спектру новітніх технологій і виконання певних функцій, що стосуються управління інформаційними технологіями, є іманентною складовою сучасного управління інформаційною діяльністю, однак не її суттю. Таким чином, приймаючи інформаційно-ресурсне тлумачення інформаційного менеджменту, вважаємо, що на нинішньому етапі це дає змогу узагальнити контексти професійної інформаційної діяльності і розглядати «інформаційного фахівця» як «інформаційного менеджера», узагальненим об'єктом діяльності (метою) якого є інформаційна підтримка діяльності підприємства (організації).

Особливість інформаційного менеджменту полягає в тому, що він є поліфункціональним напрямом діяльності: з одного боку, безпосередньо стосується загальної теорії управління, а з іншого - предметної галузі інформаційної діяльності, в тому числі її аналітичної та прогностичної компонент, тобто всього комплексу *форм, методів і засобів інформаційної діяльності, які забезпечують ефективну взаємодію* у будь-якій сфері діяльності.

Сьогодні інформаційний менеджмент є складовою галузі знань, яку можна позначити терміном комунікативістика (communication science), насамперед у тій її частині, яка вивчає проблеми мережевих комунікацій.

Розвиток соціальних медіа зумовив трансформацію комунікативного інструментарію діяльності підприємств і на передній план сьогодні виступають такі завдання інформаційно-комунікативного управління як бізнес-комунікації у мережі Інтернет, розробка комунікативних стратегій просування товарів і послуг у соціальних медіа,

що потребує вироблення ефективної комунікативної політики підприємства. У цьому контексті важливою функцією і компетенцією інформаційного фахівця є управління репутацією підприємства у мережі Інтернет (*SERM* – Search Engine Reputation Management та *ORM* – Online Reputation Management). Очевидно, ці завдання знаходяться у предметному полі комунікативної складової інформаційного менеджменту.

Інформаційний менеджмент - це інноваційна діяльність, орієнтована на постійний пошук нових, більш ефективних способів організації інформаційної діяльності, на створення матеріальних і соціальних передумов для ефективного доступу до інформації і забезпечення інформаційно-комунікативних процесів, на активізацію і розвиток наявних інформаційних ресурсів і форм їх раціонального використання [87].

У цьому контексті доцільно застосувати положення про те, що *у системі управління відрізняють інформацію безпосереднього управління й інформацію розвитку системи*. Під інформацією безпосереднього управління розуміють відомості, які циркулюють каналами конкретної системи і використовуються для вирішення завдань, які стоять перед цією системою. Під інформацією розвитку системи розуміють відомості, які містять результати науково-технічних досягнень, які можуть бути використані для докорінної перебудови системи. Виходячи з цього поділу, діяльність фахівців в галузі документно-інформаційних ресурсів умовно можна поділити на діяльність в галузі документаційного забезпечення системи (об'єкта управління) і діяльність в галузі інформаційно-аналітичного забезпечення. Умовність такого поділу підтверджується конвергенцією на практиці цих видів діяльності, що визначено їх спільною структурою: об'єктом діяльності (документно-інформаційним ре-

сурсом), спільною технологією та іншими структурними компонентами, що у сукупності є складовою діяльності у галузі інформаційного менеджменту.

Викладені міркування щодо взаємозв'язків інформаційного менеджменту та інформаційної діяльності дають змогу зробити такі висновки.

Доцільність концептуалізації моделі фахівця з інформаційної справи на основі інформаційного менеджменту обґрунтовується наступними положеннями:

- загальною метою інформаційного менеджменту є комплекс методів і заходів забезпечення інформаційно-комунікативної діяльності організації інформації, тобто інформаційна підтримка діяльності підприємства;
- завданням інформаційного менеджменту є вибір раціональних форм комунікацій, інформаційних технологій та інформаційних ресурсів, необхідних для досягнення цілей організації;
- інформаційний менеджмент є загальнометодичною основою об'єднання у єдину систему комунікаційних процесів як у середині організації, так і з зовнішнім середовищем, управління циркуляцією документних потоків у межах системи управління внутрішньоорганізаційною інформацією, тобто практичною реалізацією інформаційно-комунікативних процесів організаційного розвитку.

Управління знаннями

Множинність смислів, які виявляються у розумінні спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» як новоутвореного педагогічного об'єкту, потребує інтерпретації сутності спеціальності, надання їй

сенсу як освітньо-педагогічному конструкту в аксіологічному, змістовому та функціональному аспектах існування.

Необхідність прогностичного дослідження розвитку спеціальності актуалізує пошук концепту, який представив би її інтегроване розуміння. Зважаючи на те, що інформаційна освіта спрямована на підготовку професіоналів, здатних до комплексної діяльності із формування та використання інформаційних ресурсів, створення інформаційної продукції та надання інформаційних послуг, інформаційний супровід і комунікативну діяльність у всіх сферах соціальної практики, таким концептом може бути «управління знаннями». Хоча дослідники справедливо визнають термін невдалим, попереднє ознайомлення з його численними дефініціями дає змогу висунути гіпотезу, що у розуміння «управління знаннями» вкладають завдання діяльності професійного інформаційного фахівця. Можна також припустити, що на аксіологічному рівні цей концепт здатен виконати функцію агрегування, пошуку спільного у спеціалізаціях, які у новоствореній спеціальності поки що не мають «метатеорії» професійної підготовки. Бачиться, що «управління знаннями» може бути методологічним орієнтиром для побудови концепції спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Термін «управління знаннями» сьогодні описує науковий напрям, який характеризується зростанням потоку публікацій, увагою фахівців різних галузей знань до нової концепції управління, розвитком підходів до розуміння базової термінології.

Тематика управління знаннями широко представлена у працях зарубіжних і вітчизняних бібліотекознавців [71 та ін.].

Однією з характеристик «визнання» концепції управління знаннями є впровадження апробованих положень цього наукового напрямку до навчального процесу у ЗВО, що втілюється у наявності відповідних навчальних дисциплін або розділів у навчальних програмах [58,142 та ін.].

Разом з тим слід зазначити, що сучасні ідеї та концепції створення інтелектуального капіталу підприємств, на що, власне, й спрямоване управління знаннями, поки що не реалізовані в організації системної підготовки кадрів за відповідною спеціальністю або спеціалізацією.

Отже, доцільною є експлікація поняття «управління знаннями» для побудови початкової концептуальної структури, що надалі дасть змогу описати системну єдність всіх галузево-предметних складових спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Відлік появи «управління знаннями» (англ. *knowledge management*) як нового напрямку в менеджменті, починають від початку 60-х р.р. ХХ ст. Діяльність з управління знаннями передбачала створення методик для оптимального використання інтелектуального потенціалу працівників компаній.

Не маючи загальноприйнятого визначення, поняття «управління знаннями» є значною мірою універсальним й охоплює широке коло питань, пов'язаних із стратегіями, які трансформують усі інтелектуальні активи організації у більш високу продуктивність та ефективність її діяльності.

Складнощі терміноутворення зумовлені також багатозначністю поняття «знання» і його дискусійністю.

Звертаючись до локалізованих визначень «знання» в контексті його використання у наукових публікаціях управлінської проблематики бачимо, що знання за видами умовно поділяють на:

- формалізовані (явні) знання (*explicit knowledge*) – знання, які можуть бути виражені у словах, цифрах, символах і зберігаються у книгах, комп'ютерах; можуть бути сформульовані і передані між різними особами та організаціями;
- потенційно явні знання (*implicit knowledge*) – знання, які можуть бути перетворені у явні і зафіксовані у матеріальній формі;
- неформалізовані (неявні) знання (*tacit knowledge*) – той вид знань, які складно передати іншій людині шляхом написання або вербалізації, це навички, ідеї та досвід, які мають люди. Ці знання не систематизовані, не представлені як тексти і характеризуються складністю вираження. Ефективне передання неявного знання потребує широких особистих контактів та регулярної взаємодії.

Одним з найбільш часто цитованих є визначення управління знаннями, запропоноване у 1998 р. Gartner Group [178], провідною світовою дослідницькою й консалтинговою компанією у сфері інформаційних технологій: *управління знаннями* – це дисципліна, яка передбачає комплексний підхід до пошуку, збирання, оцінки, добування і обміну всіма інформаційними активами підприємства. До складу таких активів належать бази даних, документи, політики, процедури, а також не фіксовані раніше знання і досвід окремих працівників.

Це визначення представляє управління знаннями концепцією, яка дає змогу осмислення його узагальнено з точки зору інформаційної діяльності, виходячи за рамки сфери бізнесу, де ця концепція виникла і була сформульована.

Принцип, на основі якого можна розмежувати інформаційний менеджмент та управління знаннями,

запропоновано в аналізі фірми Gartner Group. Зокрема зазначено, що в управлінні знаннями взаємодія людей є фокусом збирання, поширення і багаторазового використання інформації, а в управлінні інформацією технологія є фокусом збирання, поширення і багаторазового використання інформації.

Контрверсійність розуміння співвідношення понять «інформаційний менеджмент» та «управління знаннями» зустрічається у роботах багатьох авторів. Окрім розуміння «управління знаннями» як самостійного напрямку, існує підхід, який визначає управління знаннями як *складову інформаційного менеджменту*.

Так, до структури інформаційного менеджменту включають [200] управління знаннями (*knowledge management*), управління контентом (*content management* або *enterprise content management* – управління корпоративними записами), управління записами (*records management*) та управління документами (*document management*), які перетинаються у різних аспектах предметно-функціональних завдань.

На базовому рівні складові, які утворюють структуру інформаційного менеджменту, сутнісно стосуються всіх інформаційних активів (контенту) підприємства: бібліотечних фондів, архівних документів, інформаційних продуктів діяльності різних відділів (звіти, результати маркетингових досліджень, рекламна продукція, мультимедіа продукція), веб-контенту, одержаних та створених організацією службових документів, а також зафіксованих на матеріальних носіях чи одержаних із зовнішніх джерел як результат застосування технологій управління знаннями ідей, досвіду, навичок співробітників організації. Контент підприємства – це інтегрований інформаційний фонд, який містить документи, релевантні для значної кількості різних управлінських завдань.

Останніми роками розроблено кілька моделей управління знаннями, кожна з яких використовується відповідно до особливостей конкретної організації. Однією з базових визнається модель Г. Газірі й Е. Еуада [201], яка має такі етапи життєвого циклу знань в організації:

Етап 1 - «захоплення» знань (пошук знань у внутрішньому і зовнішньому середовищі, а також їх фіксація у межах організації).

Етап 2 - організація знань (дані та інформація організовані таким чином, щоб індивідууми могли використовувати їх для створення корисних знань. На цьому етапі застосовують класифікацію, каталогізацію, фільтрацію та інші інструменти для ефективної організації знань).

Етап 3 - «фільтрація» знань (передбачає переробку знань з використанням аналізу, необхідного для перетворення неявних знань у явні).

Етап 4 - передавання знань у межах організації.

Аналіз моделі свідчить, що за змістом окреслених у ній процесів, діяльність інформаційного фахівця постає як органічне поєднання процесів управління інформаційною діяльністю, методології й технології добування, аналізу, представлення, обробки і використання знань, тобто інженерії знань.

Наведені визначення поняття «управління знаннями», а також його зв'язки з іншими складовими інформаційного менеджменту, дають змогу узагальнено окреслити діяльність фахівця інформаційного профілю таким чином:

Управління формалізованими знаннями:

- систематизація, організація доступу та поширення знань, зафіксованих на матеріальних носіях (бібліотечний фонд, архів, структурні підрозділи організації);

- розроблення та реалізація системи документаційного забезпечення організації, впорядкування документних потоків в організації;
- інформаційний аналіз предметної галузі та конкурентного середовища діяльності організації: інформаційна діагностика, інформаційний моніторинг, аналітично-оглядова діяльність, конкурентний аналіз, комунікативний аудит.

Управління формалізацією неявних і потенційно явних знань як система соціокомунікативних заходів:

- особисті контакти та регулярна взаємодія для вербалізації емпіричних знань співробітників (навичок, ідей і досвіду);
- застосування процедур виявлення експертів у предметній галузі, формалізація інтуїтивно-логічного аналізу експертних знань;
- використання соціальних мереж для поповнення «бази ідей», залучення та формалізація знань широкого кола людей (напр., крауд-технології);
- вироблення структурованих методик зі збирання та інкубації ідей, запропонованих спільнотою.

Методологічно ці види діяльності визначаються загальними для інформаційної діяльності теоріями інформаційного пошуку, класифікації та згортання інформації, аналітико-синтетичної переробки інформації, закономірностями розвитку документального потоку, концепцією інформаційного забезпечення, соціокомунікативною парадигмою сучасної інформаційної діяльності, технологіями і методами інформаційного аналізу, засобами

консолідації інформації та управлінськими технологіями, а також предметними знаннями у галузі документознавства, бібліотекознавства та архівознавства.

Цікавим є розуміння концепції управління знаннями у бібліотекознавчому науковому дискурсі.

Варто зауважити, що «управління знаннями» у бібліотечній справі сьогодні формує методологічну базу для побудови концепції діяльності сучасної бібліотеки, акцентуючи на тому, що управління знаннями – це ідея, закладена у призначення бібліотек з моменту їх створення. Зазначимо, що на сприйняття сучасних інноваційних ідей суттєво впливає сутність бібліотеки як особливого соціального інституту, а бібліотечна спільнота, звертаючись до сучасних концепцій, не підлаштовується до них, натомість пристосовує до власних потреб, переводить теоретичні конструкції у практичну сферу з метою забезпечення ефективності діяльності в інтересах своїх читачів. Вихід концепцій інформаційного менеджменту та управління знаннями у своєму онтогенезі зі сфери бізнесу і поширення їх на поле бібліотечної справи, виявляє насамперед їх людиноцентровану аксіологію (на противагу розумінню управління знаннями у сфері бізнесу як засобу одержання конкурентної переваги), і, зберігаючи базові технології та моделі, бібліотека реалізує їх у своїй соціально-комунікативній функції.

Експлікуючи наявні моделі управління знаннями на бібліотечні технології та функції, дослідники представляють бібліотеку як активного суб'єкта взаємодії в управлінні знаннями на всіх фазах трансформації знань у стосунках «бібліотека–читач» і «читач–бібліотека».

Разом з тим, у обговореннях концепції управління знаннями у бібліотечній діяльності, звертається увага на можливі обмеження застосування цієї концепції до

бібліотечної справи, аргументуючи, що в управлінні знаннями основна увага зосереджена на добуванні прихованих знань, а бібліотечна діяльність орієнтована на зберігання і поширення наявних знань, представлених у документах.

Стосовно управління знаннями в архівній діяльності зазначимо, що нам не вдалося виявити публікації, у яких діяльність архівів розглянуто у термінах концепції управління знаннями. Однак, як і щодо бібліотек, управління знаннями – це ідея, закладена у призначення архівів, діяльність яких не обмежується тільки функцією зберігання та поширення ретроспективної інформації. Багаторівневі суб'єкт–суб'єктні «знанієві» відносини як між персоналом всередині архіву, так і з користувачами архівних послуг, долання бар'єрів непоінформованості якими, вкладається у відомі моделі управління знаннями і може бути предметом майбутніх досліджень архівознавців у межах концепції управління знаннями.

Погоджуючись із думкою Л. Прусака [138] про те, що сучасний стан управління знаннями – це багато в чому плюралістичний комплекс понять, запозичених з інших наук і культур, і який прагматично застосовується у міру потреби, припускаємо методологічну евристичність його використання в предметному полі досліджень та концептуалізації сучасної інформаційної освіти в Україні.

Цифрова гуманітаристика

Адаптація науки і освіти до умов нового інформаційного середовища презентує сьогодні напрям, який активно набуває наукового і дисциплінарного статусу – «цифрову гуманітаристику» або «цифрові гуманітарні науки» (*Digital Humanities, DH*). Витоки цифрової гуманітаристики сягають середини ХХ ст. – з початку розвитку «гуманітарної інформатики» (використовуваний

у публікаціях переклад з англ. «humanity computing») - технічної підтримки гуманітаріїв у вирішенні ними кількісних задач. перейменування у 1990-х роках «гуманітарної інформатики» на «цифрову гуманітаристику» ознаменувало собою, за висловом К. Хейліс [196], перехід діяльності у цій галузі з низькопрестижного статусу служби підтримки у справжнє інтелектуальне починання із власною професійною практикою. Принагідно у назві семантично змістились акценти з пріоритетності комп'ютерних засобів на домінування власне гуманітарних наук у контексті їх розвитку у цифровому суспільстві.

Протягом останніх десятиліть цифрова гуманітаристика як науковий напрям є предметом дискусій – від тверджень, що «цифровий перехід» у гуманітарних науках вже відбувся і пошуків міждисциплінарності та відмінності її від звичної вже комп'ютерної підтримки гуманітарних досліджень і практики, до критичного ставлення з боку фахівців як до самої дисципліни, так і до терміну, яким вона описана.

Зазначимо, що протилежні аргументи та погляди на предметне поле цифрової гуманітаристики актуалізують її значення, характеризують динамічність і є чинниками евристичного розвитку її як наукового напрямку, що знаходиться у стадії становлення. Активні дискусії та синтез висловлюваних поглядів на предметне поле і зміст цифрової гуманітаристики дають змогу вироблення підходів до вирішення теоретичних і практичних проблем у її предметному полі.

Одною з таких проблем є *інтеграція освітніх полів в галузі IT-освіти та гуманітарної освіти*, пошук точок дотику між гуманітарними і цифровими науками та дидактична трансляція ідей цифрової гуманітаристики у навчальний процес.

Прийнятий у Парижі 2010 року «Маніфест Digital Humanities» закликає не тільки до включення курсів з Digital Humanities до навчальних програм з гуманітарних і суспільних наук, а й до створення самостійної спеціальності Digital Humanities і розвитку відповідних програм професійного навчання [74].

Найчастіше до проблематики «цифрової гуманітаристики» в Україні звертаються бібліотекознавці, характеризуючи у контексті її ідей розвиток цифрових технологій у бібліотеках [62], окреслюючи можливості застосування ідей цифрової гуманітаристики у вітчизняному бібліотекознавстві [176] та характеризуючи етапи її становлення [60].

Цифрова гуманітаристика як предмет досліджень постає також і у наукових пошуках представників історичної науки під терміном Digital history [66 та ін.].

Розвиток цифрової гуманітаристики, її етапи та проблеми більшою мірою охарактеризовані у працях зарубіжних вчених. Беручи до уваги значну кількість підходів до дефініції цифрової гуманітаристики, для подальших міркувань зупинимось на визначенні, наведеному у монографії Д.Кляйн «*Interdisciplining Digital Humanities: Boundary Work in an Emerging Field*» [218]: «Цифрові гуманітарні науки – це галузь, яка швидко розвивається на стику обчислювальної техніки та гуманітарних дисциплін і мистецтв, міждисциплінарних галузей культури та комунікації, а також професій у освіті та бібліотечно-інформаційних науках».

Поміж широкого кола завдань, які бачаться дослідникам релевантними змісту цифрової гуманітаристики, називають дослідження соціокультурних наслідків цифрових технологій, критичний аналіз їх можливостей та обмежень, нові медіа, створення цифрових бібліотек, архівів, баз даних культурного надбання і

музейних колекцій, цифрові реконструкції, тобто діяльність, яка потребує спільних зусиль гуманітаріїв та фахівців з цифрових технологій.

У сфері освітньої практики ідеї цифрової гуманітаристики нині реалізуються, в основному, як оволодіння студентами різних гуманітарних спеціальностей цифровими засобами і методами, освоєння інформаційного середовища засобами сучасної інструментальної бази, що, загалом, можна окреслити терміном *«цифрові технології в освіті»*. Такий підхід є апробованим у педагогічній практиці, характеризується добором змісту інформаційно-технологічної освіти у вищих навчальних закладах відповідно до розвитку програмного забезпечення, стану інформаційного середовища та вимог роботодавців до компетенцій випускника. Поза увагою залишається методологічний потенціал цифрової гуманітаристики як наукового напрямку, що міг би поєднати у міждисциплінарному контексті гуманітарні та інформаційно-технологічні напрями освіти і дати поштовх відповідним освітнім інноваціям.

Зокрема, цілісне розуміння цифрової гуманітаристики як міждисциплінарного напрямку бачиться перспективним для створення відповідних організаційно-педагогічних умов у ЗВО, що, зокрема, спонукає звернутись до підготовки ІТ-фахівців у ЗВО культури.

Очевидною є користь «цифрових» наук для наук гуманітарних у контексті можливості постановки і реалізації нових завдань у їх предметному полі, оскільки цифрова гуманітаристика розуміється, насамперед, як ключовий інноваційний напрям розвитку гуманітарних наук, де технологічний інструментарій підпорядкований вирішенню змістових завдань.

Не менш важливим є значення гуманітарного предметного поля для підготовки ІТ-фахівців.

У цьому контексті доцільно згадати освітню концепцію *STEM* (*Science, Technology, Engineering, Math*, або Наука, Технології, Інженерія, Математика), яка є основою підготовки сучасного ІТ-фахівця. Сьогодні ця концепція вже не задовольняє ІТ-компанії [158], які доходять висновку, що математична, інженерна, технологічна підготовка потребує знання «Arts», тобто гуманітарних галузей знань, що описується акронімом STEAM і утворює нову якість підготовки фахівця.

Підготовка ІТ-фахівців у вищому навчальному закладі культури є освітньою інновацією, яка має теоретико-методологічне підґрунтя у руслі ідей цифрової гуманітаристики – наукового напрямку, який розвивається на стику обчислювальної техніки та гуманітарних дисциплін і мистецтв, міждисциплінарних галузей культури, комунікації та бібліотечно-інформаційних наук.

Очевидною є складність прогнозування перебігу та результатів розглянутої освітньої інновації, оскільки чинниками впливу на них можуть бути і самоорганізація запропонованої системи, і причинно-наслідкові залежності від керованих та організованих рішень та заходів.

«ЦИФРОВІ» КОНТЕКСТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»

Цифровий ринок праці як чинник професійного самовизначення особистості

Професійне самовизначення особистості детермінується низкою зовнішніх (престижність і затребуваність професії, зміст професійної діяльності (або предмет праці), наявність/відсутність об'єктивної можливості вступу в конкретний вищий навчальний заклад і вплив сім'ї) та внутрішніх (індивідуально-психологічні особливості особистості, система ціннісних орієнтацій і мотивів) умов. На сучасному етапі одним із впливових зовнішніх чинників професійного самовизначення особистості є цифрові трансформації суспільства та розвиток цифрового ринку праці.

Сучасними характеристиками ринку праці визначають [164,с.69]:

- зміну меж традиційного поділу праці, стираються кордони професій, прискорюються темпи “вимирання” традиційних професій, виникають нові, раніше не прогнозовані;
- зміну форм зайнятості - поряд з традиційними формами реалізації трудових відносин активно розвиваються зайнятість у вигляді фрілансу, краудсорсингу, інсорсингу, гнучких форм включення професіоналів у трудову діяльність, дистанційна зайнятість, проєктна форма зайнятості та ін., які активно сприймаються молоддю та високо конкурентним персоналом;
- підвищену міжпрофесійну, міжгалузеву, внутрішньофірмову мобільність.

У аналітичному дослідженні Центру Разумкова щодо трендів, ризиків та соціальних детермінант цифрової економіки акцентовано на аспектах, які сприяють зростанню ІТ в Україні [164]:

- фінансовий чинник (високий рівень з/п);
- робота у ІТ не чутлива до економічних коливань, максимально безпечна та стабільна;
- робочі місця у ІТ дають певний соціальний статус і престиж.

Окреслені характеристики сучасного ринку праці, соціальні та технологічні детермінанти сприяють розвитку *цифрового ринку праці* як специфічного сегменту глобального ринку праці, на якому формуються дистанційно попит і пропозиція на трудові цифрові послуги, при цьому взаємодія його суб'єктів відбувається винятково з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій [1].

Цифровий ринок праці характеризується високим рівнем динамічності, реалізується у формах електронного фрілансу та електронного аутсорсингу та сприяє формуванню інноваційної зайнятості.

Цифрова зайнятість визначається у наукових публікаціях як корисна і доцільна діяльність економічно активного населення за допомогою використання інформаційно-комп'ютерних технологій, результатом якої є інформаційний продукт, а сама діяльність спрямована на задоволення суспільних і особистих потреб і є економічно вигідною як для працівників, так і роботодавців [1].

Очевидно, що виокремлення цифрового ринку зайнятості активізує процеси професійного самовизначення особистості.

Висловимо гіпотезу, що інформальне освоєння сучасною молоддю цифрових контекстів сучасних комунікацій та технологій на початковій стадії процесу

професійного самовизначення є особливістю процесу вибору професії на сучасному етапі. Широке висвітлення у медіа державних програм та стратегій цифровізації, можливість оцінки пропозицій та попиту вакансій у сфері цифрової зайнятості на спеціальних сайтах, де представлено умови найму й оплати, дають змогу тим, хто обирає професію, скласти уявлення про престижність і затребуваність «цифрових професій». У цьому контексті впливовим є чинник, який у соціологічній науці має назву «аскриптивний статус» - сукупність приписаних соціальних ознак, що детермінують позицію агента в соціальній структурі суспільства незалежно від здійснених ним попередніх стратегій та практик.

Відображення об'єктивних умов у суспільній свідомості (шкала престижу професій, її затребуваності та ін.), конкретні соціально-економічні умови і державна політика зі створення, формування і поширення позитивного іміджу причетності до цифрових трансформацій суспільства сприяють формуванню умов професійного самовизначення особистості у сфері цифрової економіки.

Професійне самовизначення особистості за безпечується також суттєвою інформаційною підтримкою вибору відповідної освітньої спеціальності закладами вищої освіти і значною мірою актуалізується у період вступної кампанії. Нині використання закладами вищої освіти соціальних мереж для профорієнтації випускника-абітурієнта можна описати терміном «*проф.орієнтаційний нетворкінг*» - діяльність зі створення корисних соціальних контактів та виявлення суб'єктів, між якими доцільно вибудовування зв'язків, корисних для досягнення цілей профорієнтації.

Однією з суперечностей, наявних на цифровому ринку праці, яка, безперечно, впливає на професійне

самовизначення молоді, є формування нових цифрових професій поряд із наявністю професій, які залишаються на ринку праці, але зазнають суттєвих функціональних та технологічних змін в умовах цифрової економіки (до таких професій у зарубіжних публікаціях застосовується термін *renewal* – оновлення, відновлення [188 та ін.]).

Очевидно, що різноманітність пропонованих «цифрових» освітньо-професійних програм за багатьма спеціальностями потребує відповідних консультаційних заходів для абітурієнтів.

Щодо спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» - її освітні програми за змістом спрямовані на підготовку і до суто цифрової професії (освітньо-професійні програми «Інтернет-маркетолог», «Менеджмент веб-проектів, дизайн цифрового контенту» у складовій спеціальності «інформаційна справа», які мають «цифрове спрямування» на широку сферу інформаційної діяльності і є новими (цифровими) професіями) і до так званих «реньюал-професій» (освітньо-професійні програми бібліотечного, документознавчого та архівного спрямування, у яких, відповідно до вимог технологічних трансформацій, очевидною є суттєва «цифрова» складова змісту освіти при збереженні її предметності у відповідній сфері).

Еволюція бібліотечної освіти: сучасні тенденції

Зміст і структура сучасної бібліотечної освіти зазнає впливу значної кількості внутрішніх та зовнішніх чинників, поміж яких реформування системи освіти, інтеграція з міжнародними освітніми системами і стандартами, пошук свого місця у ринковому позиціонуванні сучасного ЗВО.

Сучасна бібліотечна освіта, її зміст, структура та перспективи розвитку відноситься до педагогічних явищ, насичених проблемністю, а відтак потребує відповіді на питання: куди рухатись далі? Низка проблем, наявних у трендах розвитку сучасної бібліотечної освіти, характеризується впливом багатьох чинників і характеризується низкою параметрів, на окремі з яких звернемо увагу:

- стратифікація професійної занятості у інформаційній сфері й виділення нових «ринкових» професій;
- втрата бібліотечною освітньою спеціальністю самостійності й представлення «бібліотечної» складової лише на рівні ключового слова у назві спеціальності;
- бібліотечна освіта і професія не є пріоритетними темами у системних бібліотекознавчих дослідженнях;
- бібліотекознавчі студії не пропонуються на рекламних майданчиках та групах факультетів і кафедр у Фейсбук навіть тими закладами вищої освіти, для яких бібліотечна освіта є «історично» профільною.

Виразно прослідковується тенденція до практично повної відмови від бібліотечної освіти – і у її «традиційному» розумінні, і у інноваційних стратегіях та перспективах.

Ситуація, що склалась, викликає закономірне запитання: відбувається реконструкція бібліотечної освіти – руйнування старої і створення нової її моделі, що за висловом Й.Шумперта, можна окреслити як «творче» або «креативне руйнування», або ж це процес витіснення бібліотечної освіти (а згодом, і професії) за межі професійного простору інформаційної діяльності?

Стан і проблеми бібліотечної освіти в сучасних умовах є предметом уваги вітчизняних бібліотекознавців. У наукових статтях аналізуються сучасні концепції вдосконалення бібліотечно-інформаційної освіти [3,111], у історико-педагогічному контексті розглядається безперервна бібліотечна освіта [111], сучасні тренди модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти України та проблеми її стандартизації висвітлено у роботах А.Соляник [146]. Прикметно, що висновки стосовно сучасного стану архівної освіти та чинників, які його спричинили, зроблені В.Бездрабко [14], цілком екстраполюються і на предмет нашого дослідження.

Ознакою пошуків місця бібліотекаря у сучасному світі є пропозиції терміну «бібліотечна журналістика» [61], під яким розуміють прес-посередництво, творчу взаємодію зі ЗМІ, створення власного журналістського продукту, у т.ч. теле- і радіопродуктів.

Так, зокрема, уявлення [140] про здібності «бібліотечного журналіста» включають володіння навичками підготовки матеріалів у різних жанрах журналістики, писати/знімати так, щоб привернути увагу читачів/глядачів; мати журналістську інтуїцію; вдало використовувати художні засоби мови; лаконічно та влучно відповідати на запитання ЗМІ, що наразі є спеціальним видом професійної діяльності, який відрізняється від власне бібліотечної справи.

Разом з тим зазначимо, що наукові пошуки у напрямі розширення професіограми бібліотечного фахівця і введення до неї компетенцій, притаманних іншим професіям (із чітким визначенням, якою мірою бібліотекарі мають володіти такими компетенціями), є позитивною ознакою зародження нової моделі фахівця.

Проблематика бібліотечної освіти у різних її аспектах широко обговорюється на наукових конференціях, які

предметно присвячені розвитку бібліотечної справи, а також висвітлюється на конференціях, темою яких є актуальні питання педагогіки та психології [28 та ін.].

Наявний у системі наукових комунікацій суттєвий кількісний і якісний вимір публікацій щодо бібліотечної освіти одночасно характеризується стагнацією відповідних наукових шкіл (зокрема, бібліотечної професіології та бібліотечної освіти), як наслідок – браком системних досліджень і несформованістю прогностичної моделі фахівця, яка, будучи об'єктивно необхідною складовою розвитку будь-якого освітнього напрямку, могла б згодом «капіталізуватись» у ринкових стратегіях вищих закладів освіти.

Сьогодні практика бібліотечної освіти випереджає теоретичну рефлексію її стану і знаходиться під впливом змін у бібліосфері загалом та змін освітньої програми бібліотечної освіти зокрема. Важливим чинником у розвитку бібліотечної освіти в сучасних умовах виступає втрата нею статусу самостійної та існування у межах нової узагальненої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Заклади вищої освіти, ліцензовані за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (значна кількість яких є технічного спрямування), звертають увагу насамперед на складову «інформаційна справа», пропонуючи у її межах освітні програми з документознавства, інформаційної діяльності, зв'язків з громадськістю та ін.

Важливою характеристикою сучасного стану спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є ситуація, коли університети, які «історично» здійснювали підготовку бібліотекарів, мають науково-педагогічні школи та досвід професійної освіти за

бібліотечним фахом, не пропонують освітньої програми власне *бібліотечної освіти*.

Бібліотечна освіта у кількісному вимірі *переходить до розряду ексклюзивної*, а у сучасних соціально-економічних умовах видимою є тенденція до її поступового зникнення.

Активні прибічники розвитку складової «інформаційна справа» у межах спеціальності ІБАС на наукових конференціях [102] виступали з пропозиціями «...залишити бібліотечну освіту на рівні технікуму» (за висловом доповідача.-О.М.), а у системі вищої освіти здійснювати підготовку «універсального інформаційного фахівця», утворюючи, таким чином, «загальноінформаційну» ідентичність професіонала. Такі пропозиції аргументуються тим, що «і бібліотечна, і архівна справа - це інформаційна діяльність». Акцент на «всезагальності» інформаційної діяльності, який, на перший погляд, вдається цілком слушним, насправді розмиває професійне поле не тільки бібліотечної діяльності, а й загалом діяльності в галузі професійного інформаційного забезпечення фахівців різних предметних сфер, а теоретичний зміст подібного аргументу докорінно змінює систему цілепокладання діяльності бібліотеки, зводячи її до видачі, зберігання та опису видань. Некоректним з боку неофітів нової спеціальності є спрощення бібліотечної діяльності тільки до інформаційної функції, оскільки нині не менш актуальною є *аксіологічна парадигма* розвитку бібліотеки, у межах якої досліджуються соціально-комунікативні функції бібліотеки, враховується її суспільна роль, імперативом визначається спрямованість на загальнолюдські цінності, а дослідницький ландшафт поширюється нині до проблем національної безпеки.

Принципово важливою є конкурентоздатність бібліотечного фахівця на ринку праці, наявність

інтегративних умінь і навичок, які надають можливість фахівцю займати найбільш вигідні позиції на ринку праці, однак зауважимо, що така «інтегративність» не повинна замінити власне бібліотечну професію.

Очевидно, що нові виклики, які постають перед суспільством, зумовлюють зміни у бібліотечній освіті й потребують залучення *методології педагогічної науки* для вирішення нагальних проблем і прогнозування моделі майбутнього фахівця.

Педагогічна наука розрізняє педагогічні ситуації «неекстремального» (за типологізацією Б.Гершунського [26]) характеру, тобто такі, що жорстко не обмежені у часі для прийняття рішень (зокрема, це проблеми, пов'язані із розробкою відносно довготермінової стратегії розвитку освітньо-педагогічної діяльності), і педагогічними завданнями «екстремального» характеру, які потребують прийняття оперативних, тактичних рішень. Однак, «неекстремальність» розробки довготермінових стратегій розвитку бібліотечної освіти у межах спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є умовною, оскільки наукове обґрунтування та проектування цілісних навчально-виховних систем у бібліотечній освіті на всіх її освітніх рівнях, є запорукою збереження бібліотечної освіти.

Методологічною основою дослідницької діяльності, яка мала б передувати прийняттю та реалізації управлінських рішень щодо введення освітніх програм, бачиться *педагогічне прогнозування*. Гершунський Б. [26], наголошуючи на тому, що процес педагогічного прогнозування – не просто екстраполяція виявлених тенденцій, не сукупність передбачень та суб'єктивних думок, дає таке його визначення: *педагогічне прогнозування* – спеціально організований комплекс наукових досліджень, спрямованих на одержання

достовірної випереджальної інформації про розвиток відповідних педагогічних об'єктів з метою оптимізації змісту, методів, засобів та організаційних форм навчально-виховної діяльності. Слід зазначити, що подібних досліджень не меншою мірою потребує й «інформаційна справа» у складі спеціальності.

Недостатність системних досліджень бібліотечної освіти та несформованість прогностичної моделі бібліотечного фахівця спричиняє стихійно-емпіричний підхід до її розвитку, презентуючи полярні результати – від формального «осучаснення» назв навчальних дисциплін із намаганням зберегти їх початковий зміст, до пропозиції спеціалізацій, непритаманних бібліотечній діяльності або ж неочевидних у її межах. Бібліотечна освіта, будучи складним освітньо-педагогічним феноменом із тривалою історією розвитку та становлення, потребує не тільки «амбіційних» назв бібліотечних спеціалізацій у маркетингових заходах закладів вищої освіти, а насамперед сутнісного аналізу стану, перспектив розвитку бібліотечної професії і побудови науково обґрунтованої прогностичної моделі фахівця.

Розробка стандарту бібліотечної освіти на основі думок експертів, обраних МОН на конкурсній основі, визнається новацією в напрямі розвитку демократичних засад реформування організаційних принципів розробки методології та змісту освіти [146], однак бібліотечна освіта у системному її розумінні потребує науково обґрунтованих підходів і поглибленого аналізу - і як об'єкт педагогічної діяльності, і як складова у об'єктно-предметних зв'язках бібліотекознавства.

Такі можливості надає чинний паспорт наукової спеціальності 27.00.03 – *Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство*, який одним із напрямів пропонує *дослідження книгознавчої, бібліотечно-*

інформаційної освіти та підготовки кадрів для документально-комунікаційних установ.

Однак, бібліотекознавчі дослідження зосереджуються, в основному, на розвитку *бібліотек* - їх інформаційно-ресурсній складовій, аналітичній, комерційній та PR-діяльності, полишаючи поза увагою зміст освіти, компетенції та професійну культуру власне *бібліотекаря*. Такий підхід цілком вкладається у документну (структурно-функціональну) та інформаційну концепції бібліотекознавства. І хоча ці концепції не виключають бібліотекаря, абсолютизація уваги вітчизняних дослідників до документа (інформації) у функціональній структурі бібліотеки, до матеріально-технічної бази та діяльності в умовах інформатизації й ринковості суспільства, може призвести до «*бібліотеки без бібліотекаря*». Разом з тим зауважимо, що результати згаданих досліджень вітчизняних науковців можуть бути узагальнені, сформульовані і представлені «мовою» освітньо-професійних компетенцій майбутнього фахівця. Ймовірно, цей метод дасть змогу концептуально окреслити модель бібліотекаря нового типу.

Огляд зарубіжних публікацій щодо розвитку бібліотечної професії свідчить, що у середовищі зарубіжних фахівців також існує тенденція до «витіснення» назви професії «бібліотекар», наголошується на перетворенні її на «кіберпрофесію», пропонуються такі терміни для позначення як «кібербібліотекарі» (cybrarians) [183], «координатори контенту» та ін.

Разом з тим, тенденції до латентності назви професії «бібліотекар» викликають занепокоєння бібліотекознавців. Так, С.Сторі [217], професор Гонконгського університету, розмірковуючи про майбутнє академічних бібліотек через 25 років, зазначає, що бібліотекарі занадто швидко прийняли нові терміни, імпортовані з іншої професії,

покинувши свої, перевірені часом традиційні терміни. Дослідник наголошує, що відмовляючись від назви своєї професії, бібліотекарі здійснюють професійне самогубство, що слід боротись із «повзучою хворобою неофілії» - любові до нового лише тому, що воно – нове.

Ендрю Еббот, американський соціолог, називає бібліотечну професію «федеративною» [179], тобто такою, яка «поглинає» представників іншої професійної підготовки та професійного досвіду, що дає змогу бібліотечній професії виживати у швидкозмінюваному світі. Однак без необхідних досліджень професійної бібліотечної освіти, без стратегічного, науково обґрунтованого бачення моделі майбутнього фахівця, бібліотечна професія ризикує втратити ідентичність і сама бути «поглинутою» іншими професіями.

«ІТ-бібліотекарі»: пошук шляхів інноваційності та трудової мобільності

Проблема ІТ-складової у змісті бібліотечної освіти періодично актуалізується у фаховому освітньому й науковому просторі. Очевидними чинниками такої актуалізації є загальна цифровізація суспільства, розвиток технологій у бібліотечній справі, а, отже й вимоги суспільства та професійної спільноти до знань, умінь і компетентностей майбутнього фахівця. Менш очевидними, однак не менш вагомими, є чинники, пов'язані із питаннями престижу бібліотечної праці й проблемами інноваційності сучасної освіти. Ці чинники впливають на ринок освітніх послуг і розвиток бібліотечної освіти, і в якості аргументу актуалізують риторику щодо мобільності майбутнього бібліотечного фахівця на ринку праці. Як наслідок - сучасна ситуація характеризується пропозиціями новітніх освітніх програм у межах

«бібліотечно-архівної» спеціальності, які семантично орієнтують не на бібліотечну (архівну) професію, а на застосування ІТ-технологій у широкому спектрі інших сфер діяльності. Навчальні плани з підготовки бібліотекарів наповнюються ІТ-дисциплінами, які не тільки знаходяться у межах професійних компетенцій, а є професійно-орієнтованими для підготовки за ІТ-спеціальностями.

Всі ці чинники й складові є об'єктивно зумовленими, однак у їх взаємозв'язку і взаємодії постає запитання: це інновації чи зміна ціннісних орієнтирів професії? Постає запитання викликане суперечностями, що виникають у співіснуванні парадигм бібліотечної справи, які узагальнено і умовно окреслимо як *гуманітарну* (гуманістичну) й *технологічну* (або *технократичну*). Часом у «боротьбі» цих парадигм постає питання: чи змінить технократична парадигма як модель бібліотечної справи та модель фахової бібліотечної освіти, цінності, мотивацію та цілі бібліотечної діяльності, а відтак – і аксіологію бібліотечної освіти?

Вплив ІТ-технологій на бібліотечну справу і, відповідно, на бібліотечну освіту є феноменом, існування й розвиток якого знаходиться у контексті соціально-економічних, техніко-технологічних, соціально-культурних процесів. Маркерами цих процесів є імідж бібліотечної професії, дисфункція читання, приниження ролі друкованої книжки і абсолютизація доступу до електронних ресурсів, спроби концептуально обґрунтувати непотрібність бібліотек і бібліотекарів в умовах цифровізації.

Подібні виклики усвідомлювались ще до того, як спричинені ними суперечності набули очевидності, відчутно загострились і постали як такі, що потребують невідкладного вирішення. Так, відома українська вчена,

бібліотекознавець і педагог А.Чачко на початку 2000-х у монографії «Бібліотекознавство у людському вимірі» [168], узагальнюючи перебіг попередніх етапів інформатизації, предметом бібліотекознавства визначала бібліотеку як духовний і культурно-цивілізаційний феномен у всіх попередніх, нинішніх та потенційно передбачуваних іпостасях, призначеннях, тенденціях та варіантах розвитку в інтересах людини [168, с.58]. Професор А.Чачко наголошувала на гуманістичній концепції розвитку бібліотеки (предметно зосереджуючи увагу на публічних бібліотеках), на людському вимірі її місії у нових умовах, і, усвідомлюючи обставини «перехідного періоду», акцентувала, що на першому місці нині - питання призначення бібліотекарів як соціально-професійної групи у сучасному суспільстві. А.Чачко звертала увагу на намагання заміни назви «бібліотекар» на іншу, називаючи таких ініціаторів «мещанами во дворянстві» [168, с.73] і висловлювала сподівання, що тисячолітня професія буде існувати, постійно трансформуючись назустріч новим викликам часу.

У сучасній Україні розвиток науково-освітніх шкіл бібліотекознавства характеризується значним науковим доробком (захисти кандидатських та докторських дисертацій, видання монографій, підручників та посібників, значна кількість наукових публікацій), однак аналіз наукового дискурсу останніх років стосовно концептуальних засад *трансформацій бібліотеки, її місії в цифровому суспільстві* та функцій бібліотекарів у нових умовах свідчить про необхідність окремого предметного дослідження.

Очевидно, що наслідком (і чинником) процесів трансформації бібліотеки у цифровому суспільстві виступає зміст підготовки бібліотекарів у сфері ІТ-технологій.

Дослідницький ландшафт виявленої проблеми характеризується браком відповідних наукових розвідок, а наявні публікації щодо ІТ-освіти бібліотекарів потребують критичного аналізу пропонуваніх їх авторами шляхів вирішення.

Нині на ознаки зміни функцій бібліотеки звертається увага, зокрема на зміну критеріїв оцінки роботи бібліотек, які змінились на протилежні самій бібліотечній сутності: книжка все менше відіграє смислоутворюючу роль у житті сучасної бібліотеки, витісняючись на периферію читацької уваги численними масово-розважальними заходами.

Підходи до розуміння сучасної бібліотеки, у яких не згадується про книгу, книжкову культуру, читання представлені у інформаційному просторі України: «...Сьогодні вони [бібліотеки] зберегли важливу просвітницьку місію, однак умови розвитку сучасного світу потребують переосмислення функцій цих громадських місць. Сучасні бібліотеки – це синергія знань, сучасних технологій, естетичного дизайну і комунікації між людьми. По суті, бібліотеки сучасного світу – це комфортні високотехнологічні громадські простори із функціями коворкінгу, орієнтовані на особистість і змінювані під її потреби» [155].

Останніми роками до концепції модернізації бібліотеки додалось поняття «бібліохаб». У пропозиціях громадських проєктів діяльність бібліохаба розуміють таким чином:

«БібліоХаб – це мультимедійний простір для зустрічей, навчання, обміну думками та ідеями, для проведення тренінгів, лекцій та майстер-класів творчими, активними, креативними хмельничанами, які генерують ідеї для розвитку нашого міста.Створення інформаційно – інтерактивного простору для залучення мешканців усіх вікових категорій до соціокультурних

заходів. ...Встановлення інтерактивно – демонстраційного комплексу, обладнаного мультимедійним проектором, ноутбуком, фліпчартом (магнітно – маркерна дошка), ксероксом (у населення даної території є гостра потреба в коперувальному апараті), розкладними і офісними стільцями та столами для даного обладнання»[18].

Частиною сучасних бібліотечних концепцій, спрямованих на визначення функцій бібліотек у процесах їх адаптації до нових соціальних і технологічних можливостей та викликів є концепції, пов'язані із SMART-бібліотеками. Термін SMART-бібліотека («розумна бібліотека») все частіше використовується для позначення бібліотек майбутнього і, зокрема, як частини концепції «розумного міста» (“Smart City”). Зарубіжні дослідники зазначають, що часто цей термін використовується як крилата фраза або елемент самореклами [193].

Визначення SMART-бібліотеки ще не сформульовано, однак у наукових працях описується значна кількість стратегій, пов'язаних із цим поняттям.

Поміж численних описів технологій і стратегій діяльності SMART-бібліотеки у публікаціях зарубіжних дослідників можна бачити таке визначення [13]: «Бібліотека, оснащена технологією Smart Library, може бути відкритою для користувачів бібліотеки без укомплектування персоналом. Технологія дає змогу віддалено управляти спорудами бібліотеки, включно з автоматичними дверима, кіосками самообслуговування і громадськими комп'ютерами. Це дає змогу нам суттєво подовжити години роботи бібліотеки, щоб більше людей могли користуватись бібліотекою у зручний для них час».

В Україні у пропозиціях громадських проєктів, наводиться таке розуміння SMART-бібліотеки [216]:

«SMART-бібліотека – це «розумна бібліотека», де буде можливість самостійно надрукувати на 3D принтері, почитати книги, що оживають, спробувати себе в ролі ілюстратора книжок, навчитися використовувати електронні сервіси «розумного міста».

Представлені концепції розвитку бібліотек вкладаються у сформульовану американським соціологом і урбаністом Реєм Ольденбургом [211] *концепцію «третього місця»* («перше місце» - дім, «друге місце» - робота), викладену у роботі «Третє місце»: кафе, кав'ярні, книжкові магазини, бари, салони краси та інші місця «тусовок» як фундамент спільноти».

Працівники бібліотек, спираючись на запропоновану Р.Ольденбургом концепцію, визначають «третє місце» як багатофункціональний суспільний простір, який надає можливості для інтелектуальної і культурної комунікації, творчості, саморозвитку і самовираження, місце, у якому хочеться знаходитись і куди хочеться повернутись. Концепція «третього місця» пропонується ними як робочий інструмент бібліотечно-інформаційної діяльності, однак, із збереженням документно-інформаційного змісту діяльності бібліотеки.

Очевидно, що цифровізація бібліотечної справи і, загалом, поліпарадигмальність бібліотекознавства як науки, спричиняє поширення у бібліотечній науковій спільноті та практиці діяльності нових підходів, теорій, концепцій і моделей, та актуалізує, в тому числі, й радикальні підходи до статусу, функцій та ролі бібліотеки.

Такі підходи значною мірою відображають та оприсутнюють наявні у позадисциплінарній спільноті думки й аргументи, які узагальнено можна сформулювати таки чином:

- сумніви у затребуваності бібліотек (відвідування, книговидача) та розвиток бібліотек у культурно-дозвіллевому напрямі;
- бібліотечний інститут не готовий забезпечувати інформаційні потреби суспільства у цифровій формі, не виконує функції інформаційного інституту, тобто наявна «інформаційна недієздатність» бібліотек;
- кращими є фахівці, які не мають бібліотечної освіти - важливими є не навички обробки і пошуку літератури, висока ерудиція, а «ентузіазм з гнучкими навичками»; для такої роботи підходять історики, культурологи, соціологи, психологи та інші гуманітарії;
- для «трансформованого» бібліотечного інституту пропонується назва «інформаційна бібліотека» (інфотека), для якої необхідні інженери з програмного забезпечення, архітектори, аналітики, тестувальники, а також представники гуманітарних напрямів – дизайнери, менеджери команд, маркетологи, SMM-ники, цифрові гуманітаристи;
- традиційно наголошується на необхідності підвищення цифрових компетентностей бібліотекарів, інакше прогнозується, що бібліотекарі залишаться у статусі помічників у культурно-дозвіллевих закладах, а у технологічних інфотеках будуть працювати нові фахівці-інженери, які не обов'язково повинні мати диплом фахівця-бібліотекаря.

Відповідно до полярних концепцій про розвиток бібліотек та бібліотечної справи висловлюються й прихильники релевантних їм парадигм розвитку бібліотечної освіти.

Так, поряд із публікаціями, що висвітлюють результати системного погляду на розвиток бібліотечної освіти і презентують концепції її інтелектуалізації, у яких ІТ-освіта бібліотекаря розглядається як суттєва техніко-технологічна складова у загальній системі підготовки [29], наявні також і публікації з конкретними пропозиціями щодо розділів ІТ для вивчення майбутніми бібліотечними фахівцями.

Симптоматичною у контексті поставленої нами проблеми є публікація українських дослідників А.Пелешишина, В.Добровольської, О.Трач, О.Тимовчак-Максимець «Особливості інформаційних технологій в бібліотечній справі» [124], яка присвячена змісту освіти студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у галузі ІТ-технологій. Основною інтенцією у розглядуваній статті бачиться прагнення сформулювати *бібліотекаря, який би був затребуваним як ІТ-фахівець у інших сферах діяльності.*

Автори наголошують, що *«...Конкуренція на ринку освітніх послуг на сьогодні усе більше зосереджується навколо практичної цінності освіти, яка може бути надана слухачу»* [124, с.16]. Не розгортаючи у даному дослідженні дискусію щодо важливості загальнолюдських і соціальних цінностей освіти, та не висуваючи аргументи щодо завдань, які постають перед освітою України у формуванні й оновленні національної еліти (економічної, гуманітарної, технічної, політичної) як запоруки зміцнення державних основ [33], зазначимо, що практична цінність бібліотечної освіти у її соціальному вимірі все ж має дещо більше значення, ніж набуття ІТ-знань і навичок, до того ж, як пропонують автори, на рівні професійного ІТ-фахівця, конкурентного на ринку праці.

Обґрунтовуючи актуальність порушеної проблеми, автори згаданої статті наголошують, що окремим аспектом

якості підготовки фахівця є його можлива трудова мобільність, безпосередньо пов'язуючи її із зменшенням фокусування на одному типі працевлаштування (у даному випадку – на бібліотечних закладах).

Слід зазначити, що у такій постановці питання ІТ-освіти вітчизняних бібліотекарів - *підготовка з фокусуванням їх майбутньої діяльності не в бібліотеках* - досі не розглядалось у науковому бібліотекознавчому дискурсі. Так, автори статті наводять розділи ІТ-технологій, які можуть вивчатись бібліотекарями, акцентуючи результатом опанування кожного з них можливість для бібліотекаря зайняти відповідні вакансії у ІТ-сфері. Прогнозується, що:

- *«...окрім бібліотечної справи випускники з такими знаннями користаються значним попитом як потенційні системні мережеві адміністратори, архітектори мереж, адміністратори сайтів, спеціалісти з інформаційної безпеки» [124, с.19];*
- *«...бібліотечні фахівці, що володітимуть такими знаннями зможуть знайти собі додаткові вакансії як фахівці з робототехніки, логістики, налаштування СШІ (систем штучного інтелекту)» [там само]*
- *«...втілення наведеного вище переліку розділів ІТ, які можуть вивчатися бібліотечними фахівцями породжує окремі нові виклики для бібліотечної галузі, основним з яких є імовірний відтік таких фахівців з бібліотечних установ у ІТ-фірми. ...Бібліотеки можуть взяти на себе певну функцію «кузні кадрів» для ІТ-фірм (у тому числі і самих відомих, лідерів у світі рішень по інтелектуальному опрацюванню інформації)» [там само].*

Навіть не беручи до уваги різницю у професійній культурі бібліотекарів та ІТ-фахівців, що є очевидним із хрестоматійної типології професій за О.Клімовим, одним із аргументів проти подібних пропозицій є об'єктивна неможливість реалізувати у межах навчального плану підготовки бібліотекарів пропонований у статті перелік ІТ-дисциплін, до того ж у обсязі, який би давав майбутнім фахівцям змогу професійно працювати у ІТ-сфері і бути конкурентоздатними. Отже, виникає закономірне запитання щодо доцільності й можливості подібного спрямування бібліотечної освіти і перетворення її на «кузню кадрів» для ІТ сфери. Очевидно, що ІТ-освіту, як таку, можна одержати за досить широким переліком наявних в Україні ІТ-спеціальностей, і це, відповідно до моделі розвитку кар'єри, сформульованої американським психологом Дж.Л.Голландом, є вибором людиною професійного простору як вираження нею власної особистості [197].

Запропонована ж «гібридизація» бібліотечної освіти насправді буде мати результатом фахівця, не компетентного у жодній з цих «генетично» різних спеціальностей. Наголосимо, що освітня бібліотечна програма має свої цілі, бібліотечна діяльність – свої цінності, читачі (і користувачі) бібліотеки – відповідні потреби.

Передбачаючи аргументи, які можуть висуватись на підтримку позиції, висловленої авторами згаданої статті, зокрема стосовно «цифрової гуманітаристики» або концепції STEM-освіти (*S-science, T-technology, E-engineering, M-mathematics*), яка останнім часом актуалізувалась у освітньому просторі, зазначимо, що у контексті вивчення бібліотекарями ІТ-технологій постає, насамперед, запитання: *якою мірою бібліотекарі мають оволодіти знаннями та уміннями у галузі ІТ-технологій?*

Очевидно, що знання у галузі ІТ мають бути такими, що дають змогу бібліотекарям вільно використовувати сучасні технології, наповнюючи контентом інформаційний простір, здійснюючи пошук необхідних читачеві інформаційних ресурсів, здійснювати постановку завдань перед ІТ-фахівцями для цифровізації своєї предметної сфери, забезпечувати повноцінний діалог з іншими фахівцями із створення, експлуатації та розвитку ІТ-технологій у бібліотеках. А на сучасному етапі, коли з боку державних органів визнається важливість діяльності бібліотек у питаннях цифрової освіти і подолання цифрової нерівності, на бібліотеки покладається функція офлайн хабів у аспекті набуття громадянами цифрових компетентностей, актуалізується і відповідна *соціально-педагогічна функція бібліотекаря*. Саме на цих засадах, у відповідності із закономірностями й принципами теорії й методики професійної освіти, має базуватись *модель фахівця бібліотечної справи*.

Виявлені у публікації [124] суперечності між бібліотечною «формою» та «ІТ-змістом» освіти спонукають згадати термін «кібербібліотекарі» (cybrarian), що був запропонований М.Баувенсом у 1993р. [183] при описі нової організаційної моделі для корпоративних бібліотек з використанням новітніх технологій і з урахуванням сучасних методів ведення бізнесу у великих компаніях. Даний термін використовується у зарубіжних публікаціях та окреслює діяльність бібліотекарів у сучасному цифровому середовищі.

«Оригінатори» поняття «кібербібліотекар» і дослідники його змісту наповнюють термін не технократичним, а цілком адекватним традиційній аксіології діяльності бібліотечного фахівця змістом.

Так, у статті Т.Дей [189] зазначається, що кібербібліотекар - це традиційний бібліотекар, який

працює в автоматизованому середовищі, оточений цифровими продуктами, спеціалізується на використанні Інтернет як інструмента доступу до інформаційних ресурсів. Так, авторка вважає, що кібербібліотекарем можна назвати фахівцем з інформації, який має справу із значною кількістю веб-контенту для охоплення цільового користувача.

Аналогічного підходу дотримуються й у пропонованій програмі «*Library and information science online degree programs "Cybrarians"–More than Librarians*». Автори програми вважають кібербібліотекарів експертами кіберпростору, помічниками дослідників у пошуку інформації, фахівцями, які організують інформаційний простір. [205].

Фінська дослідниця С.Хонгісто [198], аналізуючи зміст понять бібліотечний, кібернетичний, кібербібліотечний, ставить завдання з'ясувати: хто такі кібербібліотекарі і що входить до завдань їх діяльності. Визнаючи прийнятним термін «кібербібліотекарі», дослідниця наголошує, що їх роботою керують *традиції та ефективне використання технологій*.

Розмірковуючи про розвиток концепцій Бібліотека 2, 3 та 4, про інтелектуальні бібліотеки, про баланс між традиційними і прогресивними підходами, накреслюючи шляхи і формати цифрових трансформацій, зарубіжні дослідники застосовують до діяльності бібліотекаря у цифровому середовищі термін *аномедіація* [203 та ін.], що означає діяльність людини, яка полегшує пошук і розуміння інформації з Інтернет.

На сучасному етапі розвитку бібліотечної освіти в Україні трендом є прагнення надати майбутньому бібліотечному фахівцю одразу всі цифрові компетенції у повному обсязі, що на практиці часто супроводжується безсистемним, формальним наповненням навчальних

планів ІТ-дисциплінами без науково-методично обґрунтованого рівня та глибини їх представлення студентам гуманітарної спеціальності, принципи дидактики підміняються аргументами щодо престижності, принципами практичності, доцільності, часом і особистою зацікавленості окремих викладачів або кафедр.

Зміст ІТ-освіти бібліотекаря у сучасних умовах має бути спрямований не на заміну ІТ-фахівця у його професійній діяльності, а на вільне використання сучасних технологій, уміння постановки завдань перед ІТ-фахівцями та на системне формування соціально-педагогічних комунікативних компетентностей у галузі ІТ-технологій, що відповідає аксіології бібліотечної діяльності і потребам держави й особистості у подоланні цифрової нерівності.

Цифрове консультування як соціально-освітня діяльність бібліотечного фахівця

У пошуках бібліотеками свого місця у сучасному світі цифрових трансформацій зберігається їх основна функція – *бути провідником знань*.

Соціально-просвітницька функція бібліотеки реалізується у нових умовах, потребує нових компетентностей бібліотечних фахівців і адаптації їх до урізноманітнення соціальних ролей, реалізації яких потребує від бібліотекаря сучасне суспільство.

Нові компетенції бібліотечного фахівця зумовлені трансформацією соціальних відносин «бібліотека-читач», «бібліотека-влада», актуалізацією функцій бібліотеки як посередника між громадянами та державою у процесах цифрових трансформацій. У сфері взаємовідносин електронного урядування G2C (G2C - government-to-citizen) бібліотеки долучаються до національної онлайн платформи «Дія.Цифрова освіта», стають посередниками у реалізації накреслених у ній цілей.

Функція бібліотеки у соціально-просвітницькому вимірі у сучасних умовах - це сприяння подоланню цифрової нерівності шляхом консультаційної та освітньої діяльності у сфері цифрової освіти.

Нові терміни, пов'язані із процесами цифровізації усіх сфер суспільного життя, стають нині складовою наукового дискурсу і часом набувають омонімічності.

Одним з таких термінів є «цифровий куратор», який у царині сучасних досліджень постає у двох протилежних значеннях – *інформаційно-ресурсному* і *соціально-освітньому*:

- фахівець з управління життєвим циклом цифрових активів;
- консультант у галузі розвитку цифрової грамотності, який допомагає громадянам одержати навички роботи з комп'ютером, оргтехнікою, електронними ресурсами.

Об'єктивна необхідність подолання цифрової нерівності та чинні практики виконання бібліотеками такого виду соціально-освітньої діяльності спонукає до окреслення сучасного стану «цифрового кураторства» у бібліотеках та пропозицій щодо поповнення компетенцій сучасних бібліотечних фахівців.

Теоретико-методологічні основи дослідження змісту цифрового кураторства як консультаційної діяльності у галузі набуття цифрової грамотності та формування цифрових компетентностей ґрунтуються на визнанні базовою для бібліотеки її *соціально-просвітницької функції в сучасних умовах*. Відома українська вчена, бібліотекознавець А.Чачко у монографії «Бібліотекознавство у людському вимірі» [168] виклала концептуальні положення для розуміння культурно-освітньої ролі бібліотекаря у цифрову епоху. Щодо дискусій про роль бібліотек і професії бібліотекаря

А.Чачко наголошувала, що бібліотека буде існувати як культурно-інформаційний, освітній центр [там само, с.98].

Протягом багатьох років суспільно-освітня діяльність бібліотек була нерозривно пов'язана із поняттям «бібліотечна педагогіка», обґрунтованим у 20-х р. ХХ ст. бібліотекознавцем, бібліографознавцем, книгознавцем і педагогом Д.Баликою у книзі «Бібліотека у світлі сучасної педагогіки» [2]. Бібліотекознавець визначив бібліотечну педагогіку наукою про сутність, закони, методи й організацію педагогічного процесу, пов'язаного з книгою й через книгу.

Сучасними освітніми викликами для бібліотеки та користувача є цифрові трансформації суспільства, проблеми цифрової компетентності бібліотечних професійних ресурсів, подолання цифрової нерівності у доступі до інформаційних ресурсів і технологій та їх використанні.

Сучасна концепція відкритої та резонуючої бібліотеки, яка має чотири простори, представлена у практичному посібнику Української бібліотечної асоціації [170]. Концепція була розроблена у 2010 році дослідниками Королівської школи бібліотекознавства та інформаційних наук *Dorte Skot-Hansen, Casper Hvenegaard Rasmussen та Henrik Jochumsen* (Копенгаген, Данія). У представленій концепції модель діяльності бібліотеки поєднує чотири простори: простір навчання, простір досвіду, простір зустрічей та простір подій. Зона з комп'ютерами у «просторі навчання» дає змогу надавати різні послуги, в т.ч. консультації та навчання з інформаційної та медіаграмотності, з основ роботи з комп'ютерами та інтернет, спеціальним програмним забезпеченням та онлайн-інструментами тощо [170,с.20].

Проблеми подолання цифрової нерівності, які постають перед бібліотеками у зв'язку із процесами

цифровізації професійного і повсякденного життя людей, розвитком е-урядування в Україні, актуалізують дослідження ролі публічних бібліотек у процесах «цифрового кураторства», реалізацію яких дослідники вбачають у культурно-просвітницьких, освітніх проєктах, спрямованих на ліквідацію цифрової нерівності; підвищення цифрової культури користувачів бібліотек, підтримка їх інформаційно-пошукових потреб; залучення до підготовки кваліфікованих працівників, фахівців-практиків (діджитал-бібліотекарів) [127 та ін.].

Наразі у публікаціях та обговореннях не запропоновано термін для позначення діяльності бібліотекаря як консультанта з використання цифрових технологій, також окрім загальних цифрових компетенцій бібліотечного фахівця не окреслено його спеціальні компетенції як консультанта у царині використання комп'ютерних технологій.

Стосовно застосування терміну «куратор» до сфери консультаційно-освітньої діяльності у подоланні цифрової нерівності зазначимо, що, не наполягаючи на використанні саме такої назви, доречність цього терміну бачимо у його етимології - лат. *Curator* від *curare* — піклуватися. Разом з тим, у термінологічних пошуках можна запропонувати також «цифрове наставництво» (як аналог у публікаціях застосовується термін «менторінг», який наразі не має загального усталеного тлумачення) - відносини, у яких більш досвідчена або більш обізнана особа допомагає менш досвідченій або менш обізнаній засвоїти певні компетенції. Доречним може бути й застосування терміну *коучинг* (*coaching* англ. — «тренування») - метод навчання, який дає змогу тому, хто навчається, досягти певної життєвої або професійної мети, запланованого результату.

Не маючи на меті докладний термінологічно-змістовий аналіз згаданих назв діяльності з консуль-

тування у галузі цифрових технологій, відмітимо очевидну симетричність їх значень і висловимо сподівання, що адекватний розглядуваній діяльності термін буде запропонований і прийнятий фаховою спільнотою.

В українському науковому дискурсі та практичній діяльності бібліотек проблематика надання консультаційних послуг у галузі цифрової освіти є імпліцитною. Так, безпосередньо пов'язаними із проблемами компетентностей бібліотечних професійних ресурсів є процеси перетворення бібліотек на хаби цифрової освіти; питання консультаційної діяльності бібліотекарів, розширення їх функціонально-професійної орієнтації як інструкторів з цифрової грамотності, згадуються у контексті досвіду цифрових технологій американських бібліотек [163], на навчально-методичних семінарах практики задаються питанням про майбутнє професії «бібліотекар-консультант» [165]. Очевидно, що трудові функції, дії, необхідні уміння та знання у цій сфері консультування є самостійним видом соціально-педагогічної діяльності бібліотекаря і потребують набуття відповідних компетентностей.

В умовах широкого залучення бібліотек до діяльності платформи «Дія. Цифрова освіта» та активного включення до діяльності, яка передбачає не тільки надання доступу до цифрових ресурсів, а й безпосередні навчально-консультаційні заходи з оволодіння цифровими технологіями, постає проблема не тільки термінологічного окреслення консультаційної діяльності, а, насамперед, її соціально-педагогічного змісту і дидактичного представлення у виді навчальних дисциплін у освітньо-професійних програмах та навчальних планах підготовки бібліотечних фахівців.

У сучасних бібліотекознавчих дослідженнях, присвячених розвитку бібліотеки у цифровому світі,

евристично плідною бачиться *діяльнісно-активістська* парадигма, яка базується на розгляді кадрового ресурсу бібліотечної справи як рушійної сили або ж основного бар'єру можливого розвитку. Одним із найважливіших аспектів запропонованого підходу дослідниця вважає виведення на пріоритетні методологічні позиції розуміння *активної ролі інформаційно-бібліотечних фахівців у цифровому розвитку та соціально-перетворюючий характер бібліотечно-інформаційної діяльності*.

Очевидно, що подолання цифрової нерівності, цифрова освіта і цифрова грамотність громадян є системоутворюючими у процесах цифровізації держави, у використанні цифрових ресурсів та здійсненні комунікативних практик у цифровому середовищі. Бібліотекар покликаний активно діяти у процесах формування глобального інформаційного простору, відмовитись від «локалізації меж професійної діяльності» і реалізовувати функції бібліотеки як соціального інституту на якісно новому рівні розвитку цифрових технологій.

Цифрове кураторство як вид соціально-освітньої діяльності у бібліотеках спрямоване на забезпечення вільного доступу до інформації, подолання цифрової нерівності та формування цифрової грамотності громадян шляхом організації та проведення заходів (у тому числі й у дистанційному режимі) з консультування користувачів з питань використання цифрових технологій у різних сферах життя і сприяння розвитку цифрових компетентностей різних груп населення.

Структуру діяльності бібліотеки в умовах цифрових трансформацій умовно можна представити у такому виді:

У представленій структурі складові «цифровізація інформаційних ресурсів» і «соціально-комунікативна діяльність у цифровому середовищі» вже стали звичними практиками у бібліотечній діяльності. «Цифрова освіта

громадян», як вид діяльності бібліотек, знаходиться нині на етапі освоєння.

Аналіз сайтів бібліотек України свідчить про їх активне долучення до консультаційної та освітньої діяльності. Нижче наведено приклади сучасних освітніх практик деяких обласних наукових бібліотек України у реалізації функцій з цифрової освіти громадян.

Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека

<http://libr.rv.ua/>

Школа цифрової грамотності для дорослих

Курс триває 2 місяці, заняття відбуваються 2 рази на тиждень в групах до 10 чол.

Програма курсу складається з двох модулів та включає основні теми:

Модуль 1 «Основи роботи на комп'ютері»

1. Будова комп'ютера та його основні пристрої.
2. Операційна система Windows 7.
3. Робота з файлами та папками.
4. Текстовий редактор Microsoft Word 2010.

Модуль 2 «Базові цифрові навички»

1. Інтернет, браузер та пошук інформації.
2. Аккаунт Google та електронна пошта.
3. Skype та Viber: спілкування у месенджерах.
4. Електронні сервіси онлайн: медична система Helsi, онлайн банкінги, інтернет-магазини та покупки, особисті кабінети комунальних служб, сервіси бронювання та придбання квитків на автобус та потяг.
5. Соціальна мережа Facebook.
6. Знайомство з платформою цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта».

В рамках "Школи цифрової грамотності для дорослих" відбуваються індивідуальні заняття по роботі зі смартфоном.

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека

імені Софії та Олександра Русових. <http://libkor.com.ua/>

Регіональний тренінговий центр

Тренінг "Будь на часі! Курс цифрової грамотності за проектом "Дія. Цифрова освіта". Створення резервних копій та їх зберігання; ознайомлення з поняттям "шифрування"; захист приватності у цифровому середовищі; придбання товарів на сайтах без ризику, захист від шахраїв

**Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Олеся Гончара. <https://lib.kherson.ua/>**

Курси комп'ютерної грамотності

«Школа інформаційних технологій»: освоєння персонального комп'ютера з «нуля»: навички роботи з операційною системою Windows, програми з пакету Microsoft Office, різноманітні сервіси мережі Інтернет та інший «софт» для впевненого повсякденного використання.

**Харківська обласна універсальна наукова бібліотека.
<http://library.kharkov.ua/library/events/?events=7079>**

Тренінг для користувачів бібліотеки «Цифрова освіта на часі». Навчальна програма курсу розрахована на 12 годин. Увага при проведенні тренінгу приділяється індивідуальному консультуванню слухачів, кількість людей у групі не перевищує 8 осіб.

Слухачів навчають користуватися смартфоном, Інтернетом, соціальними мережами, різними онлайн-сервісами, зокрема платформою «Дія. Цифрова освіта», додатками Viber, Instagram, Telegram, пояснюють, як користуватися поштовою скринькою, завантажити потрібний додаток, зареєструватися на різних сайтах, навчають Інтернет безпеці та ін.

Блок тренінгів:

«Цифрова освіта на часі. Знайомимось з гаджетами» - 4 год.

«Цифрова освіта на часі. Цифрова грамотність» - 4 год

«Цифрова освіта на часі. Смартфон - для повсякденного життя» - 4 год.

**Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
імені Валентина Отамановського.**

<https://misto.vn.ua/culture/litnix-vinnichan-navchatimut-kompyuternij-gramotnosti/>

Тренінги для людей поважного віку та інших цільових груп. у секторі «Регіональний тренінговий центр» Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського. Слухачів навчають за такими програмами: комп'ютерна грамотність, Е-урядування, мобільна грамотність, проводитимуться безкоштовні курси з цифрової освіти.

На тренінгах учасники вчаться працювати з комп'ютером, отримують доступ до соціальних мереж, формують практичні вміння і навички щодо створення електронної поштової скриньки, спілкування в скайпі, здійснення пошуку в мережі Google”

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека <https://library.te.ua/>

Безкоштовні заняття з «Основ комп'ютерної та інтернет-грамотності для початківців». Орієнтовані на засвоєння базових навичок роботи з персональним комп'ютером та в інтернеті. Упродовж 10 двогодинних занять учасники знайомляться з основами роботи за комп'ютером, програмами роботи з текстом, отримують практичні навички для активного ділового та особистого листування, пошуку інформації, використання веб та мобільних додатків спілкування, читання, прослуховування музики чи перегляду фільмів, здійснення онлайн-покупок, оформлення квитків, запису до лікаря чи здійснення комунальних платежів тощо.

Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека <https://zounb.zp.ua/>

Тренінги з вивчення смартфона для людей поважного віку в рамках проєкту «Розумні громадяни вивчають Розумне місто». Ознайомлення з базовими функціями пристрою, головним екраном та екраном програм, навігаційною панеллю, значками-індикаторами, а також навчилися редагувати робочий стіл і керувати панеллю сповіщень.

Можна бачити, що зміст консультування у галузі цифрових технологій знаходиться у контексті Рамки цифрової компетентності для громадян України, запропонованої Міністерством цифрових трансформацій України на основі адаптованої європейської еталонно-концептуальної моделі цифрових компетенцій для громадян України [116]. У документі зазначається, що Рамка – динамічна структура, яка може згодом оновлюватись та за потреби переглядатись відповідно до розвитку цифрових технологій, зміни потреб та стану розвитку цифрової грамотності.

Активне долучення бібліотек до цифрової освіти громадян та очевидна актуальність соціального замовлення на такий вид діяльності актуалізує не тільки підвищення кваліфікації бібліотекарів, а й внесення до змісту фахової освіти необхідних змін. У зв'язку з необхідністю оприсутнення у бібліотеках фахівців, спеціально підготовлених для консультаційної та соціально-освітньої діяльності, об'єктивність орієнтирів педагогічного планування відповідних освітніх програм підготовки сучасного бібліотечного фахівця є очевидною.

Сучасні студенти у всіх освітніх програмах та практиках інформальної освіти активно освоюють нові цифрові інструменти і онлайн-контексти кіберпростору. Однак, для реалізації функцій з «цифрового» консультування йдеться, насамперед, про необхідні й достатні знання з методики навчання, організації консультаційного процесу у бібліотечній діяльності для реалізації ролі бібліотекаря як педагога-консультанта.

Консультаційна діяльність бібліотечного фахівця як цифрового куратора потребуватиме спеціального *педагогічного конструювання* процесів консультування у структурі форматів цифрової освіти. Поміж завдань діяльності цифрового куратора :

- формування освітніх траєкторій (індивідуальних, групових) у процесах консультування;
- організація освітнього контенту, способу подачі інформації;
- виявлення інтересів аудиторії;
- використання психолого-педагогічних підходів і методів у консультаційній діяльності в галузі цифрових технологій.

Технології професійної діяльності «цифрових кураторів» у бібліотеках потребують знання принципів практичного навчання дорослих (андрагогіка), громадян з особливими потребами, урахування вікових особливостей при взаємодії з дітьми шкільного віку, важливою є міжособистісна комунікативна компетентність цифрового куратора.

Загалом, має бути сформована готовність до використання психолого-педагогічних підходів і методів у цифровому консультуванні різних груп користувачів. У контексті реалізації освітніх функцій цифрові компетенції сучасного бібліотекаря мають відповідати також Рамці цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників [59].

За очевидної схожості освітньо-педагогічних функцій, виконуваних у процесі загального інформаційно-бібліотечного обслуговування з використанням цифрових технологій (у т.ч., пошук у електронних каталогах, активна підтримка інформаційних потреб користувачів, допомога з навігації у інтернет та ін.), освітня діяльність бібліотечного фахівця з розвитку цифрової грамотності має суттєву педагогічну складову. Усунення цієї суперечності, не критичної для дотримання логіки міркувань, бачиться у звертанні до трансформації розуміння сталих понять «професія», «професіоналізм» та ін. У професієзнавстві нині оприсутнились і утверджуються терміни

«транспрофесіоналізм», «трансфесія» [177,129]. Зокрема, під трансфесією розуміють вид трудової активності, який реалізується на основі синтезу і конвергенції професійних компетенцій, які належать до різних спеціалізованих галузей. Теоретичною основою трансфесії визначають багатовимірність, яка передбачає трансдисциплінарний синтез знань з різних наук – природничих, технічних, соціально-гуманітарних, філософських.

З точки зору підготовки сучасного фахівця для здійснення комплексної інноваційної професійної діяльності, науково-методологічною концепцією професіології є ідея *конвергенції*. Активне застосування у освітній сфері конвергентно-орієнтованого підходу для реалізації зближення різних предметних галузей знань забезпечує поповнення складу компетенцій фахівця відповідно до сучасних суспільних вимог та створює нову якість навчання. Даний підхід потребує виявлення «точок конвергентності» - тих позицій (навчальних дисциплін, компетенцій, результатів навчання), за якими може бути здійснене зближення освітніх галузей [94].

Для приведення освітньої практики у відповідність із практикою діяльності бібліотек доцільною могла б бути розробка спеціальної узагальнюючої дисципліни (або комплексу дисциплін) під умовною назвою «*Освітні послуги в умовах цифрової нерівності*». Пропонована дисципліна має бути спрямована на психолого-педагогічні, методичні та організаційні аспекти здійснення освітньо-консультаційної діяльності у галузі цифрових технологій.

Так, до змісту дисципліни можуть бути запропоновані такі розділи і теми:

- загальні питання цифрової нерівності та цифрової грамотності;
- державна політика у галузі цифрової грамотності та подолання цифрової нерівності;

- організація і проведення заходів з консультування, спрямованих на розвиток цифрової грамотності;
- методика проведення групових та індивідуальних консультацій;
- психологія спілкування при проведенні групових та індивідуальних консультацій.

Зважаючи на актуалізацію нових компетенцій бібліотечного фахівця у практиках бібліотечної діяльності з реалізації державної політики з подолання цифрової нерівності, очевидно, що на часі є розробка Професійного стандарту діяльності бібліотечно-інформаційного фахівця із зазначенням у трудових функціях відповідних трудових дій консультаційного характеру з реалізації цифрової освіти громадян.

ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗМІСТУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»

Гуманістична концепція «цифрової» освіти як засіб формування соціального виміру діяльності майбутнього фахівця

Розвиток «людиноцентрованого» суспільства безпосередньо пов'язаний із гуманізацією освіти.

У загальному розумінні *гуманізація освіти* — один із соціально-педагогічних принципів, який відображає спрямованість розвитку освіти на гуманні стосунки в суспільстві як загальнолюдську цінність.

Гуманізація освіти визначається педагогами не тільки як чинник модернізації освіти, а є засобом її розвитку, адекватного розв'язанню чинних і майбутніх суперечностей у інформатизованому суспільстві, пов'язаних із загальним перебігом цивілізаційного процесу, для якого характерними є експансія техносфери та дегуманізація суспільства.

Безпосередньо до процесу створення і функціонування сучасних інформаційних технологій залучені ІТ-фахівці. Їх уміння, знання, навички та компетенції реалізуються у процесах створення сучасних технологій, у розробці програмних продуктів. Кінцевим споживачем їх діяльності є людина, соціум, а відтак - проблеми людини у інформаційному суспільстві.

Забезпечення гармонійного розвитку всіх членів суспільства в умовах цифровізації знаходиться у переліку завдань ІТ-освіти у «латентному» виді, не артикульоване відповідним чином у змісті освіти та міжпредметних зв'язках навчальних дисциплін - на передній план, як

правило, виходять кваліфікація, знання, уміння, навички, компетентності.

Актуальність виявлення основних концептів гуманістичної парадигми ІТ-освіти зумовлена низкою суперечностей між вимогами сучасної стратегії розвитку наукоємного виробництва до посилення ролі прикладних знань і прикладної дослідницької діяльності, що має забезпечитись освітою та наукою, та місією і класичним соціально-культурним призначенням вищої освіти.

Питання гуманізації та гуманітаризації освіти протягом багатьох років є предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців.

У працях вітчизняних дослідників предметно розглядаються питання гуманітаризації вищої технічної освіти. Так, А.Скирда й Л.Адарюкова [145] акцентують на тому, що гуманітаризація технічної освіти не є тільки введенням гуманітарних, соціально-економічних та природничо-наукових дисциплін, але й забезпеченням гуманітарною спрямованістю усіх дисциплін учбового плану. Її можна визначити як педагогічний процес, який є орієнтованим на формування та розвиток соціокультурної особистості студента за допомогою розширення та поглиблення його гуманітарних знань та здійснення його гуманістичного виховання.

Загалом, у зроблених висновках дослідники доходять спільної думки про необхідність гуманізації та гуманітаризації технічної освіти. Окремим, практично не дослідженим аспектом проблеми є обґрунтування необхідності вироблення гуманістичної концепції ІТ-освіти як освіти, яка з технологічної точки зору забезпечує соціальний вимір сучасного буття.

Об'єктивно у розвитку вищої освіти є дві взаємовиключні тенденції: все частіше наголошується на необхідності гуманітаризації освіти, маючи на увазі гостру

потребу суспільства у соціально-гуманітарних знаннях і паралельно активно відбувається процес *прагматизації* освіти, тобто процес, який ставить метою професійну підготовку тільки шляхом передачі спеціальних знань, надання тільки тієї інформації та формування тих навичок, які будуть затребувані безпосередньо на робочому місці.

Постіндустріальна стадія цивілізаційного розвитку зумовлює потребу формування іншого типу інтелекту, мислення, ставлення до швидкозмінюваних виробничо-технічних, соціальних, інформаційних реалій. Цю концепцію дослідники позначають як *технократичну* (або *сцієнтистсько-технократичну*), оскільки вона пропонує змінити смисл і характер освіти, сфокусувавши її зміст на формування раціональних умінь оперувати інформацією, володіти комп'ютерними технологіями, мислити професійно-прагматично. Цінним і позитивним у такому підході визначається орієнтація на професіоналізм, функціональну грамотність, продовження давньої традиції зв'язку навчання з практикою, розуміючи останню передусім у дусі економічного утилітаризму.

Друга концепція – *гуманістична* – акцентує увагу на дегуманізації освіти під тиском індустріального технократизму і ринкового утилітаризму, втрату освітою гуманістичного смислу (орієнтації на розвиток особистості), перетворення на утилітарне навчання вузького спектру професійних знань та умінь.

Педагоги-практики сьогодні бачать стратегію розвитку системи підготовки ІТ-фахівців відповідно до конкретних потреб ІТ-індустрії, звертаючи увагу на те, що «...роботодавці хочуть бачити в молодих фахівцях професійні знання та уміння, ґрунтовну математичну підготовку; професійні знання в області програмування; ґрунтовну підготовку в області комп'ютерної інженерії; проєктно-технологічну компетентність; уміння працювати

в команді та проєктах; володіння навичками групової взаємодії; володіння іноземними мовами (англійською)» [123]. Вибудовуючи відповідні стратегії підготовки студентів, педагоги вищої школи не в змозі абстрагуватись від прагматичних вимог практики і згадати, що призначенням вищої освіти є не утилітарний запит ринкової економіки на «технічну виучку», а творчий розвиток особистості, становлення її як суб'єкта соціальної діяльності і соціальної відповідальності.

Слід зазначити, що суспільство нині змінює технократичний менталітет і усвідомлює не тільки користь від нарощування технологічного потенціалу, а й відчуває загрози, що постають, і соціально-культурні зміни, які вже відбуваються.

Без перебільшення можна твердити, що проблеми гуманізації та гуманітаризації ІТ-освіти знаходяться сьогодні на маргінесі й аналіз тренду поглядів на її розвиток не дає змоги твердити, що ІТ-освіта рухається до гуманістичної парадигми.

Стосовно спроб гуманітаризації ІТ-освіти слід зазначити, що вони відбуваються формально - шляхом механічного введення до навчальних планів додаткових дисциплін соціально-гуманітарного циклу, що породжує проблему відсутності мотивації студентів до вивчення «непрофільних» дисциплін та має наслідком незадоволення студентів «даремним», на їх думку, витрачанням часу, не сприяє формуванню у студентів цілісного погляду на майбутню професійну діяльність, не розвиває здатність розглядати діяльність з інформатизації у поєднанні з соціально і духовно значущими потребами суспільства.

Занадто буквально розуміючи, відповідно до типології О.Клімова, спеціальність ІТ-фахівця як професію «людина-техніка», система освіти пропонує зміст професійної

підготовки за «комп'ютерними» спеціальностями, який формує технократичний менталітет фахівця і не спрямований на його особистісний розвиток, не враховує соціально-орієнтовану складову ІТ-індустрії.

Слід зазначити, що цифровізація концептуально є соціальним процесом, що очевидно у розвитку соціальних практик використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах життєдіяльності людини – від державного управління та забезпечення національної безпеки до цифрової комерції та побутового використання сучасних інформаційно-технологічних засобів. Сучасні технології впливають на діяльність людини, змінюють соціальні практики, трансформують культурно-побутові традиції, впливають на поведінку молоді, в тому числі й у контексті не тільки психологічної, а й фізичної безпеки.

Ще у 1990-х роках, коли термін «інформатизація» увійшов до наукового дискурсу, а впровадження інформаційних систем стало реальністю у багатьох сферах суспільної практики, науковці, визначаючи сутність, зміст та завдання цього процесу, його адекватність розумінню цивілізаційному аспекту суспільного розвитку, наголошували, що *інформатизація* – процес соціальний, він не зводиться до насичення суспільства комп'ютерними пристроями і новітніми технологіями. Акцентувалось, що йдеться про систематичну реорганізацію і вдосконалення, підвищення ефективності соціально значущої діяльності на основі використання сучасної електронно-обчислювальної техніки і інформаційних систем. Інформатизація суспільства – процес більш складний і глибокий, в якому комп'ютери і “електронізація” можуть розглядатись як технічна передумова і одна з багатьох складових. Будь-які технічні інновації – не зміст і не ціль цього процесу, а тільки більш-менш ефективні засоби. Головне ж у змісті

процесу інформатизації – якісне перетворення всієї інформаційної сфери життя суспільства з метою оптимізації результатів будь-якої соціальної діяльності.

Парадигмою ІТ-освіти сьогодні проголошується «навчання тому, чого ще немає», і жодним чином не згадується про потреби творчого розвитку і саморозвитку майбутнього ІТ-фахівця і його соціальну місію як основної діючої особи у розробці й реалізації процесів інформатизації соціально-комунікативних структур суспільства.

Генеza такого підходу - у розумінні предметної галузі інформатики (і як науки, і як освітнього напрямку) як *computer science* у вузькому розумінні, хоча науковцями визнається її (інформатики) характер як суспільно-гуманітарної дисципліни. Сьогодні будь-які рішення у галузі інформаційних технологій принципово змінюють соціальне буття людини, встановлюють нові стандарти якості життя, змінюють спосіб життя людей, їх мислення та оточуючу реальність.

Очевидною є наявність суперечності між технічною спрямованістю освіти в галузі інформаційних технологій і принципово соціальною спрямованістю діяльності фахівців з ІТ-технологій.

Отже, на часі перехід до нової парадигми ІТ-освіти, основним концептом якої є соціально-комунікативні структури як об'єкти інформатизації, предметно-об'єктні трансформації у сфері соціальних комунікацій, загальні закономірності соціальних інформаційних процесів, тобто складові предметного поля *соціальної інформатики* [80] у поєднанні із широкою галуззю наукових знань, яка об'єднує значні наукові напрями, такі як штучний інтелект, обчислювальна математика, інженерія програмного забезпечення, архітектури комп'ютерних систем тощо.

У вітчизняній освітній практиці є досвід викладання дисципліни «Соціальна інформатика» та наявні навчально-методичні напрацювання для реалізації навчання. Так, у навчальному посібнику «Соціальна інформатика» автори Т.Носенко та Г.Бонч-Бруєвич [114] визначають мету і завдання дисципліни як надання системних відомостей про соціальну інформатику як наукову дисципліну, що вивчає особливості функціонування комунікаційних інститутів в умовах розвитку інформаційного суспільства, соціокультурні аспекти функціонування інформаційно-комунікаційних систем.

Структурно пропонується вивчення таких питань: - основні риси, закономірності і проблеми постіндустріального, інформаційного суспільства; - основні напрями наукових досліджень в галузі соціальної інформатики; - інформаційний аспект соціальної структури сучасного українського суспільства; - соціальні передумови та наслідки інформатизації українського суспільства; - інформаційні ресурси суспільства; - інформаційні аспекти проблеми безпеки розвитку суспільства; - основні напрями інформатизації соціальної сфери.

На сайті Запорізького національного технічного університету [149] представлено мету викладання навчальної дисципліни «Соціальна інформатика» як формування у студентів повного уявлення про сучасні процеси розвитку інформаційного суспільства, про соціально-економічні, психологічні, інформаційні проблеми, а також про шляхи їх вирішення на основі сучасних засобів телекомунікацій та інформаційно-комунікаційних технологій.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- навчити студентів аналізувати соціально-комунікаційні структури як об'єкти інформатизації;

- виявляти особливості процесів інтелектуалізації суспільної діяльності й інтелектуальної обробки інформації та знань;
- визначити інформаційні аспекти сучасного етапу процесу розвитку цивілізації й основні закономірності глобального процесу інформатизації суспільства;
- проаналізувати основні засоби й методи активізації інформаційних ресурсів та їх ефективного соціального використання;
- з'ясувати нові можливості і нові проблеми людини в інформаційному суспільстві, а також деякі шляхи подолання цих проблем.

Не наводячи додаткові приклади відмітимо адекватність підходів до змісту навчальної дисципліни «Соціальна інформатика» завданням гуманізації підготовки ІТ-фахівців.

Соціально-орієнтована складова у аксіологічному ядрі підготовки ІТ-фахівця повинна формувати ціннісні контексти у таких проблемах людини в інформаційному суспільстві, як інформаційна безпека та інформаційна свобода людини, подолання нею бар'єрів та нерівності, які виникають у інформаційно-технологічному просторі. ІТ-фахівець повинен усвідомлювати роль інформаційних ресурсів суспільства, їх видів, властивостей, топології для безпечного розвитку людини, враховувати загальні проблеми інформатизації суспільства. Наголошуючи на ролі дисципліни «Соціальна інформатика» у підготовці ІТ-фахівців зазначимо, що соціальна інформатика основним предметом свого вивчення має загальні закономірності соціальних інформаційних процесів – соціальні інформаційні системи, феномен соціальної інформації, її різновиди, елементи соціальних інформаційних систем.

Метою соціально-орієнтованої реконструкції ІТ-освіти є підготовка фахівця, здатного розвивати систему «суспільство-інформаційні технології», виявляючи проблеми інформатизації суспільства і активно взаємодіяти із соціальними сферами, які підлягають інформатизації.

Гуманістична концепція ІТ-освіти розуміється спрямованою на підготовку професіоналів, здатних до комплексної діяльності у галузі інформаційних технологій, які розуміють ціннісні орієнтири професії у людиноцентричному та соціально-орієнтованому вимірах.

ІТ-освіта у ЗВО культури: доцільність і профільність

Проблема непрофільних спеціальностей у ЗВО періодично постає у науковому дискурсі та практиці розвитку ринку праці.

Одним із напрямів освіти, який найчастіше вдається «найбільш непрофільним», є *підготовка ІТ-фахівців у ЗВО культури*. Однак специфіка та широке коло завдань, які постають перед установами соціокультурної сфери, актуалізує предметне дослідження цього феномену і виявлення доцільності здійснення такої освіти.

Соціально-культурна сфера - це сукупність підприємств, установ, організацій та органів управління, що здійснюють виробництво, розподіл, збереження та організацію споживання товарів і послуг соціально-культурного та інформаційного призначення, забезпечуючи тим самим задоволення культурних та інформаційних потреб населення.

Соціокультурна сфера характеризується досить широким колом видів діяльності: видавничий бізнес, музейна, бібліотечна та архівна справа; музична індустрія,

індустрія виробництва фільмів, Інтернет-індустрія, в тому числі всі види «сітьового мистецтва» та «сітьової культури», різні освітні та ігрові індустрії, індустрія гостинності, в т.ч. туристичний та готельно-ресторанний бізнес.

Сучасні концепції існування закладів соціокультурної сфери потребують переосмислення їх діяльності відповідно до сучасних інформаційно-технологічних вимог та умов. Орієнтація закладів культури на користувача потребує створення відповідної інфраструктури, яка полягає у забезпеченні доступу до інформаційних ресурсів підприємств та організацій, до світових інформаційних ресурсів, оцифрування та збереження історичної та культурної спадщини України, а також створення ефективної системи управління цими організаціями, що неможливо без впровадження сучасних інформаційних технологій.

Практика роботи соціокультурних установ свідчить, що з ускладненням технологічних процедур їх діяльності, а також за умов глобалізації інформаційного середовища принципово необхідним є знання тієї *предметної галузі*, для якої створюється (або адаптується чи впроваджується) програмний продукт.

На фоні стабільно зростаючого ринку ІТ-компанії відчувають гостру нестачу висококваліфікованих фахівців і наголошують, що «академічна» ІТ-освіта не задовольняє вимогам ринку.

Необхідність диференційованого підходу до підготовки фахівців з урахуванням предметних галузей їх майбутньої професійної діяльності та реалізація завдань, що постають перед закладами культури в сучасних умовах, актуалізує *необхідність підготовки фахівців у галузі впровадження і використання інформаційних систем, засобів і технологій у закладах культури.*

У вітчизняному науковому дискурсі системно проблема непрофільної освіти не вивчається, не аналізуються соціокультурні чинники її виникнення та розвитку в Україні, соціально-економічна доцільність існування, психолого-педагогічні умови ефективного розвитку.

Отже, маємо на меті звернути увагу на таке специфічне явище у освітньому просторі як підготовка ІТ-фахівців у ЗВО культури, виявити генезу і окреслити доцільність таких напрямів професійної підготовки у межах спеціальностей та спеціалізацій.

Слід визнати, що ставлення до непрофільних спеціальностей у ЗВО має очевидно негативний відтінок. При чому, якщо діяльність державних органів спрямована на впорядкування цього процесу, надання йому рис керованості та доцільності, то у статтях науковців відсутня аргументація «за» і «проти», пропонуються, в основному, заборонні заходи [53]: «Непрофільні ВНЗ (лінгвістичні, економічні, юридичні, університети культури тощо) слід позбавити неприродних для них напрямів освітньої діяльності, наприклад, підготовки розробників програмного забезпечення, аналітиків комп'ютерних систем, системних адміністраторів, фахівців з інформаційних технологій», наголошують на шкоді від насичення ІТ-ринку низькокваліфікованими випускниками ЗВО, які не спроможні конкурувати з випускниками провідних технічних університетів, а у виступах керівників «профільних» ЗВО звучать скарги, що непрофільні ЗВО, відкриваючи відповідні спеціальності, «перехоплюють» у них студентів. Не вдаючись до аналізу мотивації авторів висловлювань, зазначимо, що і ринкові умови існування ЗВО, і демографічна ситуація, безумовно, мають вплив на позицію і дослідників, і керівників освіти.

Однак, явище непрофільної освіти у закладах вищої освіти існує, його генеза, існування та розвиток зумовлені об'єктивними причинами, отже воно потребує вивчення, узагальнення набутого досвіду та накреслення шляхів ефективного та доцільного розвитку.

У ІТ-освіті (або освіті інформаційно-технологічного спрямування) у ЗВО культури умовно виділимо:

- спеціалізації у межах спеціальностей, «генетично» притаманних ЗВО культури (бібліотекознавча та документознавча освіта);
- підготовка ІТ-фахівців за «менеджерськими» спеціальностями;
- власне «комп'ютерні» спеціальності.

Підготовка фахівців інформаційно-технологічного спрямування у ЗВО культури має об'єктивні передумови, історію становлення та перспективи розвитку.

На початку 90-х років у Київському інституті культури здійснювалась підготовка фахівців за спеціальністю «Бібліотекознавство та бібліографія» з кваліфікацією «бібліотекар-бібліограф, технолог автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем». Необхідність такої підготовки була очевидною, виходячи з принципової зміни соціального замовлення на підготовку бібліотечних кадрів, зважаючи на нову інформаційно-технологічну та соціокультурну ситуацію в Україні: стрімке впровадження інформаційних технологій у бібліотеках, розвиток програмного забезпечення для автоматизації бібліотечних процесів, орієнтація бібліотек на обмін інформацією, впровадження міжнародних стандартів для обміну інформацією, розробка MARC-форматів (Machine-Readable Cataloging, машиночитана каталогізація), створення електронних каталогів. Можна вважати, що протягом часу, що минув, відбулось предметне осмислення концепції підготовки фахівців

зазначеного профілю, оскільки й сьогодні у межах спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» така підготовка залишається актуальною, а навчальні плани та зміст підготовки студентів еволюціонують з урахуванням розвитку техніки і технологій, застосовуваних у бібліотечній справі.

Безумовно, питання щодо того, якою мірою бібліотекарі-технологи автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (АБІС) мають оволодіти знаннями та вміннями у галузі програмного забезпечення, має досліджуватись, а зміст навчальних планів корегуватись. Однак, очевидно, що знання у галузі ІТ мають бути такими, щоб забезпечувати повноцінний діалог технолога АБІС з іншими фахівцями, які забезпечують створення, експлуатацію та розвиток АБІС.

Слід також згадати, що у 1999 р. у КНУКіМ було визнано доцільною підготовку фахівців спеціалізації «документознавець-менеджер офісних комп'ютерних систем» у межах спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», здійснено перший набір студентів, однак, надалі їх навчання було продовжено за спеціальністю «Менеджмент соціокультурної діяльності». Бачиться, що виокремлення ІТ-спеціалізацій, пов'язаних із впровадженням та використанням систем електронного документообігу, розвитком системи електронного урядування тощо, у межах документознавчої спеціальності є перспективним напрямом розвитку підготовки фахівців.

Розглядаючи наступний вид ІТ-освіти – підготовку ІТ-менеджерів, слід зазначити, що такий напрям має зумовлену практикою потребу. У обговореннях напрямів та перспектив ІТ-освіти звертається увага на необхідність підготовки ІТ-менеджерів, які володіють практичними знаннями й навичками управління ІТ-підрозділами та інформаційними системами підприємств і організацій.

У межах спеціальності «Менеджмент організацій» у КНУКіМ у 2000-2006 р.р. ефективно розвивалась спеціалізація «менеджер комп'ютерно-інформаційних систем». Зміст навчальних планів даної спеціалізації, її освітньо-професійна програма, освітньо-кваліфікаційні характеристики, засоби діагностування були педагогічно обґрунтовані [89], а випускники на ринку праці засвідчили свою конкурентоспроможність. Накопичений досвід підготовки ІТ-фахівців дав змогу у 2006 році ліцензувати напрям підготовки "Комп'ютерні науки" у КНУКіМ.

Всебічно оцінюючи всі аспекти застосування інженерів з профільною ІТ-освітою у бібліотеках, дослідники визнають, що основною проблемою на шляху їх ефективної затребуваності є відсутність знань, які визначають зміст предметної галузі – бібліотечного виробництва.

У ставленні представників освітньої практики у галузі ІТ до ІТ-освіти у ЗВО культури, виділимо один з аргументів, який висувається - неконкурентоспроможність випускників «непрофільних» ЗВО. На жаль, у полеміці термін «конкурентоспроможність» часто застосовується у примітивному розумінні, без звертання до його сутнісного значення.

Якщо акцентувати на виявленні власне сутності поняття «конкурентоспроможність фахівця» і скористатись результатами тривалих його досліджень представниками педагогічної науки [16 та ін.], з'ясується, що *конкурентоспроможність фахівця* – це складна, багаторівнева інтегральна властивість, яка дозволяє особистості відповідно до її індивідуальних здібностей, інтересів і потреб брати участь та отримувати переваги в конкурентних відносинах в обраній для себе сфері професійної діяльності.

Конкурентоспроможність фахівця доцільно вивчати й формувати на рівні особистісних якостей, характеристик діяльності, процесів перетворення власної особистості, діяльності, навколишнього середовища.

Зазначимо, що поміж причин, які перешкоджають одержанню роботи випускниками ІТ-спеціальностей (як профільних, так і непрофільних) є і суб'єктивні, і об'єктивні причини:

- невідповідність професійної підготовки потребам ринку праці (нестача практики, недостатня кваліфікація);
- невідповідність до нових економічних відносин (відсутність активності, мети і знання ринку);
- завищені вимоги (вимагають такої ж оплати, як досвідчені фахівці);
- невміння презентувати себе;
- відсутність кадрової політики підприємств відносно молоді;
- недовіра працедавців до молодих фахівців (попередній негативний досвід).

Очевидно, що взаємозв'язок профільності освіти та конкурентоспроможності фахівця не є прямим, і профільність освіти (у розумінні її як навчання у спеціальному, технічному, профільному навчальному закладі) не може розглядатись ні як необхідна, ні як достатня умова конкурентоспроможності (отримання переваги у конкурентних відносинах) майбутнього фахівця.

Коли ж висуваються аргументи щодо недостатніх знань та умінь, слід згадати, що підготовка фахівців здійснюється на основі загальнодержавних галузевих стандартів, які передбачають засоби діагностування (результати яких жодного разу не порівнювались, або ж не оприлюднювались при оцінці якості освіти у профільних і

непрофільних ЗВО), відповідні спеціальності у ЗВО ліцензовані та акредитовані за участю експертів – представників «профільних» ЗВО, отже може йти, насамперед, про якість освіти, а не про її профільність. Також зауважимо, що «непрофільні» щодо ІТ-сфери заклади вищої освіти мають змогу уникнути масовості та «конвеєрності» навчання, натомість зосередившись на предметній сфері, для якої здійснюється підготовка майбутніх фахівців.

Інформаційна освіта, представлена в Україні спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», характеризується швидким реагуванням на технологічні та соціальні зміни, здатністю до постійної актуалізації та готовністю до впровадження нових освітніх програм, які б задовольняли суспільні потреби та вимоги ринку праці.

Пропозиції нових спеціалізацій та розробка відповідних їм навчальних планів підготовки об'єктивно знаходяться на емпіричному етапі розвитку та потребують частішої корекції окремих елементів. Формування актуальної професіограми є тривалим процесом, що викликає суперечність між розвитком інформаційного середовища та кадровим забезпеченням інформаційної діяльності. Цей процес потребує прогнозування нових інформаційних професій та здійснення випереджальної підготовки фахівця.

Очевидною є суперечність, зумовлена, з одного боку, динамікою професійної різноманітності інформаційної діяльності, пропозиціями спеціалізацій у межах спеціальності, з іншого - браком педагогіко-прогностичних та моделюючих заходів для окреслення теоретичного базису та функціонального наповнення нових професій і побудови якісного навчального плану підготовки. Необхідність подолання такої суперечності потребує

окреслення теоретико-методологічної платформи для розробки моделі фахівця і подальшої побудови й реалізації навчальних планів підготовки, які були б адаптивними до сучасних цифрових технологій та процедур і практик соціально-комунікативної інформаційної діяльності.

«Цифрові» професії інформаційного фахівця: освітні перспективи і вимоги ринку праці

Цифровізація всіх сфер суспільного життя є чинником виникнення та виокремлення нових видів професійної діяльності. Ринок праці активно реагує на потребу у сучасних фахівцях – роботодавці пропонують вакантні посади ком'юніті-менеджерів, контент-менеджерів, організовуються відповідні сертифікаційні курси, тренінги, Facebook була анонсована Програма сертифікації для менеджерів спільнот.

Фактичне існування нових видів професійної діяльності й недостатня представленість у чинних нормативних документах чітко окреслених вимог до таких фахівців обумовлюють необхідність розробки і обговорення нових класифікаторів веб-, digital-, IT-професій. Про розуміння нагальності вирішення такої потреби свідчить, зокрема, аносування українським представництвом міжнародної мережі Interactive Advertising Bureau (IAB) Ukraine спільно з International Marketing Business Academy розробки "Класифікатора професій digital-маркетингу" [199]. Мета такої розробки – структурування посад, їх опис і набір навичок кандидатів, з урахуванням сучасних реалій і застосовуючи іноземний досвід.

Цифровізація соціальних зв'язків, соціальних інститутів та організаційних структур, перетворення соціальних мереж на глобальне соціальне явище

«віртуальної спільноти» («e-community», «virtual community») посилює значення соціально-комунікативної складової інформаційної діяльності, актуалізує вирішення питань з ефективного управління веб-ресурсами – організації функціонування і управління інформаційним наповненням різних сегментів інтернет-простору і комунікацією інтернет-середовища.

Під *веб-ресурсами* загалом розуміють всю сукупність інформаційних ресурсів, розмічених у мережі Інтернет. Поняття веб-ресурсу охоплює як функціонування статичних і динамічних сайтів у мережі, так і сторінки у соціальних мережах.

Завдання сучасних фахівців з управління веб-ресурсами, судячи з вимог, які висуваються на ринку праці до кандидатів на відповідні вакантні посади (такі як веб-менеджер, контент-менеджер, менеджер веб-контенту, ком'юніті-менеджер, менеджер веб-ком'юніті, менеджер віртуальних спільнот), значною мірою стосуються не сфери розробки нових програмних застосунків, а, насамперед, сфери інформаційно-комунікативної діяльності – створення і поширення веб-контенту, організації діяльності віртуальних спільнот тощо.

Потреба у фахівцях, які повинні мати нові компетентності, є чинником, що вимагає від системи освіти реагувати на нові суспільні потреби розробкою нових освітніх програм, навчальних планів підготовки фахівців і діагностикою якості їх підготовки відповідно до вимог ринку праці.

У освітньому полі України інституції та інфраструктура, що забезпечують створення, розповсюдження, акумулювання, зберігання, архівування, доступ до інформації та знань у будь-яких форматах, а також процеси, технології та стандарти, що сприяють формуванню, підтримці та використанню інформаційних

ресурсів, є об'єктом вивчення та діяльності інформаційного фахівця за спеціальністю інформаційно-комунікативного профілю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», що засвідчується ухваленими освітніми стандартами бакалаврського і магістерського рівнів.

У зв'язку з цим можна висунути гіпотезу про відповідність кваліфікаційних вимог, що висуваються до сучасних «цифрових» професій, зокрема менеджера веб-контенту та менеджера веб-ком'юніті, дизайну компетентностей, передбаченому освітніми стандартами спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Результати досліджень зазначеного питання досі не знайшли відповідного відображення в педагогічній теорії і системно не вирішені в практиці навчання.

Питання формування професій, пов'язаних із цифровізацією діяльності підприємств і організацій, останніми роками привертають увагу дослідників.

Інноваційні аспекти розвитку інтернет-сегменту економіки зумовлюють виявлення спеціальних компетентностей фахівця в галузі інтернет-маркетингу, акцентують на питаннях організації комунікаційних зв'язків у веб-спільнотах, ролі і обов'язків ком'юніті-менеджера в процесі управління веб-спільнотою.

Для англomовного наукового простору висвітлення питань відповідності «цифрових» професій компетентностям представників бібліотечного фаху з управління інформаційними ресурсами вже набуло певної традиційності [204,209,212].

Зарубіжні дослідники звертають увагу на необхідність урізноманітнення освітніх програм у межах бібліотечно-інформаційної науки. Наголошуючи, що ступені за програмами з інформаційно-бібліотечних наук (LIS) дають змогу випускникам реалізувати «нетрадиційні кар'єри»

[219], дослідники звертають увагу, що ряд бібліотечно-інформаційних шкіл сьогодні замість ступенів з бібліотечно-інформаційної науки пропонують ступені в галузі управління інформацією [220]. Визнаючи, що подібні пропозиції освітніх програм для «альтернативної кар'єри» використовуються бібліотечно-інформаційними школами як маркетинговий інструмент, дослідники називають їх розвитком можливостей кар'єрного зростання і розширенням можливостей працевлаштування. Доцільність такої підготовки інформаційного фахівця до ефективної професійної діяльності в умовах цифровізації бачиться в опануванні різноманітності знань про роль інформації та соціальні комунікації у всій соціальній системі, а не лише в окремих її сегментах.

Актуалізується обґрунтування кореляції між кваліфікаційними вимогами до представників сучасних «цифрових» професій у галузі інформаційно-комунікативної діяльності, а саме – менеджерів веб-контенту та веб-ком'юніті, – і профілем освітніх стандартів підготовки фахівців за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Фактично єдиним документом, який унормовує сучасні назви «цифрових» професій у освітньому полі, є проект Професійного стандарту «Фахівець з інформаційних ресурсів», представлений на сайті МОН [137].

Не розкриваючи докладно зміст цього документу, зазначимо, що укладачі поєднали у стандарті професії, які, в основному, відповідно до класифікації професій за Є. Клімовим, відносяться до типу «людина-знакова система»:

- *професії, що стосуються безпосередньо інформаційних ресурсів* (їх створення поширення, застосування, використання у широкому спектрі завдань діяльності) – фахівці із створення і аналізу

вмісту веб-сайтів: веб-райтери, професійні блогери і модератори веб-спільнот, веб-аналітики, інформаційні архітектори;

- професії з техніко-технологічного забезпечення функціонування інформаційних ресурсів – фахівці з електронного устаткування та програмного забезпечення – веб-майстри, поміж яких веб-програмісти, розробники мобільних застосувань, адміністратори веб-сайтів, SEO-оптимізатори; певною мірою до цієї групи можна віднести веб-дизайнерів: дизайнерів, призначених для користувача інтерфейсів (UX/UI-дизайнери), фахівців з Usability, верстальників веб-сторінок.

Також у стандарті виділена група фахівців, діяльність яких має *інформаційно-управлінський характер* – менеджери веб-проектів: контент-менеджери, менеджери по роботі з веб-клієнтами, менеджери з репутації, фахівці з електронної комерції, фахівці з реклами в Інтернет, керівники Інтернет-проектів.

Визначена мета дослідження обумовлює проведення аналізу означених у Стандарті професійних характеристик професій менеджера веб-контенту (*Web Content Manager*) та менеджера веб-ком'юніті (*Web Community Manager*).

Відмітимо, що саме у таких термінах на ринку праці роботодавцями сьогодні пропонуються відповідні вакансії – і у приватному секторі, і органами державної влади та управління.

Згаданий вище Професійний стандарт узагальненою трудовою функцією фахівця з інформаційних ресурсів визначає *управління (менеджмент) інформаційними ресурсами*, розуміючи під інформаційними ресурсами веб-контент – текстовий, графічний і мультимедійний зміст веб-сайтів, і визначаючи роль фахівця як контент-

менеджера та менеджера інформаційних ресурсів (Рівень кваліфікації за галузевою рамкою С).

У Стандарті відповідно визначено *трудові функції* та *трудові дії* фахівця:

Трудова функція – організація робіт із створення і редагування контенту.

Трудові дії: планування робіт по наповненню сайту; підготовка завдань для виконавців; розподіл роботи із створення і редагування контенту; координація роботи із створення і редагування контенту; моніторинг і оцінка результатів виконання робіт, формулювання зауважень; документування відомостей про процеси і результати виконання робіт різними виконавцями.

Трудова функція управління інформацією з різних джерел.

Трудові дії: формування запитів і отримання інформації від співробітників організації; узгодження і затвердження інформаційних матеріалів; передача інформаційних матеріалів, зауважень, виправлень і тому подібне між фахівцями з інформаційних ресурсів і співробітниками інших категорій; моніторинг появи нової або необхідної інформації усередині організації, в мережі Інтернет і інших джерелах; загальна оцінка значущості і пріоритетності отримуваної інформації.

Трудова функція – контроль за наповненням сайту.

Трудові дії: оцінка повноти сайту, його розділів, представництв в соціальних мережах і визначення необхідності його поповнення; оцінка актуальності матеріалів на сайті і визначення необхідності їх оновлення; формування завдання для усунення виявлених недоліків.

Трудова функція – локальні зміни структури сайту.

Трудові дії: Виявлення необхідності зміни структури сайту або його розділів; оцінка можливості внесення локальних змін, що не вимагають звернення до веб-

майстра; зміна структури сайту за допомогою системи управління контентом (CMS) – створення нових розділів, підрозділи тощо; переміщення інформаційних ресурсів в нові розділи, видалення з існуючих розділів; перевірка правильності відображення внесених змін.

Трудова функція – підготовка звітності із сайту.

Трудові дії: документування робіт по управлінню (менеджменту) інформаційними ресурсами сайту; фіксація результатів виконання завдань, проєктній інформації; обробка результатів аналітичної діяльності; збір додаткових матеріалів; підготовка підсумкової звітності.

Трудова функція – підтримка процесів модернізації і просування сайту.

Трудові дії: формувати вимоги до структури і сервісів веб-сайту; моделювати (описувати) бізнес-процеси; тестувати функціональність сайту; формувати вимоги до структури і сервісів веб-сайту; моделювати (описувати) бізнес-процеси.

Поміж узагальнених трудових функцій у Професійному стандарті запропоновано функцію *створення і редагування інформаційних ресурсів* (рівень кваліфікації за галузевою рамкою В), у якій наявна трудова функція "Модерування обговорень на сайті, у форумі і соціальних мережах".

Зміст трудових дій, які їй відповідають, вкладається у межі діяльності менеджера веб-ком'юніті: обробка коментарів користувачів, підготовка оперативних відповідей або доручення цього завдання співробітникам організації; аналіз і коригування відповідей, підготовлених представниками організації; ведення бази даних і звітів по зверненнях, питаннях, скаргах; модерування повідомлень і коментарів користувачів; управління декількома співтовариствами в соціальних мережах; управління дискусіями з учасниками співтовариств; підвищення

відвідуваності, зниження негативних реакцій, підтримка доброзичливої тональності в коментарях до офіційних повідомлень компанії; налаштування параметрів форуму і управління характеристиками постійних користувачів; вдосконалення процесів модерації.

Менеджер веб-ком'юніті (web community manager) формує у соціальній мережі спільноту навколо ідеї, товару, бренда, проблеми, адмініструє спільноту у мережі, надає допомогу і підтримку учасникам спільноти, залучає до спільноти нових учасників, слідкує за настроями учасників спільноти, розуміється на запитах цільової аудиторії, є проміжною ланкою між створювачем бренду-товару-ідеї та учасниками спільноти.

Не зупиняючись предметно на проблемі, зазначимо, що у дискурсному полі при обговоренні змісту діяльності у галузі менеджменту веб-ком'юніті наголошується на розмежуванні видів діяльності *SMM (Social Media Marketing* – маркетинг у соціальних мережах, просування товару, послуги, бренда або компанії у мережах) і менеджменту веб-ком'юніті.

Слід зазначити, що важливість діяльності менеджера веб-ком'юніті актуалізується нині у органах державної влади при реалізації концепції електронного урядування. Так, запропонована вакансія «ком'юніті-менеджер» для проєкту ДІЯ узагальненою функцією фахівця визначає підтримку активної спільноти навколо проєкту Дія і передбачає:

- розробку архітектури спільноти;
- залучення нових членів спільноти;
- вирощування адвокатів бренду;
- надання фідбеку учасникам спільноти;
- роботу з партнерами навколо проєкту (фінансові, професійні) [151].

Необхідність здійснення такої діяльності перебуває у межах моделі електронного урядування у сфері взаємодії між державними структурами та громадянами (G2C – *government-to-citizen*), зокрема й у контексті реалізації активної участі громадян. Електронна участь (англ. «*Participation*») передбачає не тільки інформування та консультування громадян з боку органів державної влади, а й активну участь громадян, встановлення відносин, побудованих на партнерстві з органами влади, активне залучення громадян до процесу формування політики. Очевидно, що саме цей напрям діяльності є основним завданням менеджера веб-ком'юніті у органах державної влади.

Окрім визначених трудових функцій та дій Професійний стандарт *регулює вимоги до освіти фахівця за спеціальностями і визначає можливі професійні назви робіт*. Ці аспекти стандартизації містять очевидні суперечності, зокрема між вимогами до освіти фахівця та його трудовими функціями і діями, визначеними у Стандарті. Так, запропоновані для контент-менеджера професійні назви робіт за ДК003:2010, зокрема 3121 *Фахівець з комп'ютерної графіки (дизайну)*, 3121 *Фахівець з розробки та тестування програмного забезпечення*, 3121 *Фахівець з розроблення комп'ютерних програм* насправді не співвідносяться із наведеним там само переліком трудових функцій, визначених для контент-менеджера.

Принагідно зазначимо, що у Національному класифікаторі професій наявні більш адекватні за змістом назви видів професій для діяльності менеджера веб-контенту і менеджера веб-ком'юніті, зокрема такі як:

2433.2 Професіонали в галузі інформації та інформаційні аналітики;

1473 Менеджер (управитель) з інформації;

1474 Менеджер (управитель) із комунікаційних технологій;

3114 Фахівець інфокомунікацій;

2447.2 Фахівець з управління проектами та програмами у сфері матеріального (нематеріального) виробництва.

Слід також відмітити, що представлені у Стандарті трудові функції менеджера веб-контенту не потребують спеціальної ІТ-освіти, відображеної розробниками у назвах відповідних освітніх спеціальностей. Такими спеціальностями, зокрема, визначено «Комп'ютерні науки», «Комп'ютерна інженерія», «Програмна інженерія», «Системна інженерія» (за переліком 2006 р.). Зазначимо, що багато з «комп'ютерних» і веб-умінь і навичок сьогодні є елементами комп'ютерної грамотності та складовою освітніх програм широкого кола спеціальностей, зокрема, й гуманітарних.

Аналіз свідчить, що узагальнений об'єкт діяльності – управління інформаційними ресурсами, перелік трудових функцій і трудових дій майбутнього фахівця семантично і сутнісно відповідають спеціальним (фаховим) компетентностям, закладеним у стандарті спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

У виявлених суперечностях проявляється феномен, характерний для сучасного стану цифровізації всіх сфер суспільства, а саме *розмиваються межі інформаційних професій* втрачається їх суверенність і створюється ілюзія втрати інформаційною діяльністю ознак професії.

У цьому контексті доцільно ще раз згадати про **критерії сталості** інформаційної професії під впливом зовнішніх чинників, таких, зокрема, як інформаційно-комунікаційні технології діяльності, система соціальних інститутів і відношень, у межах яких інформаційні працівники здійснюють професійну діяльність. Одним із

критеріїв сталості є незмінність структурних (цілі діяльності, уявлення про результат праці, предмет праці, професійні знання, уміння і навички та ін.) та функціональних ознак професії, які залишаються сталими і об'єднані наявністю спільної мети функціонування – професійного задоволення інформаційних потреб. Долаючи суперечності розвитку, інформаційна професія розвивається в умовах збільшення функціонального розмаїття і зберігаючи кваліфікаційний профіль.

Слід зазначити, що соціально-інформаційна та інформаційно-комунікативна складові діяльності інформаційного фахівця є основою професії й підготовки за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

У зв'язку з цим логічною є розробка освітніх програм підготовки менеджера веб-контенту та менеджера веб-ком'юніті у межах спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», для якої така підготовка є «профільною» за компетентностями, які формуються у процесі навчання. Зокрема, Стандартом вищої освіти за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (бакалаврат) компетентностями фахівця визначаються здатність аналізувати закономірності розвитку документно-інформаційних потоків та масивів як штучно створеної підсистеми соціальних комунікацій, здатність підтримувати ділову комунікацію з усіма суб'єктами інформаційного ринку, користувачами, партнерами, органами влади та управління, засобами масової інформації. Не наводячи повний перелік нормативного змісту підготовки здобувачів освіти, звернемо увагу на такі передбачені Стандартом вищої освіти «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» уміння майбутніх магістрів як:

- розробляти моделі предметної галузі, застосовувати принципи проєктування автоматизованих баз даних, семантичного вебу, веб-сервісів та соціальних медіа в інформаційній діяльності;
- створювати та реалізовувати затребувані споживачами інформаційні продукти та послуги;
- здійснювати маркетингові дослідження ринку інформаційних продуктів та послуг;
- використовувати прикладні соціокомунікативні технології для організації ефективного спілкування на професійному, науковому та соціальному рівнях на засадах толерантності, діалогу і співробітництва [153].

Наступність інформаційно-комунікативного спрямування освіти за спеціальністю засвідчена й у Стандарті вищої освіти України третього рівня, ступеня доктор філософії спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», у якій предметною областю діяльності фахівця визначено поміж іншого "...теорії, процеси, технології та стандарти для створення інформаційних ресурсів; інформаційно-пошукові системи; канали доступу до інформаційних ресурсів в мережі Інтернет".

Отже, очевидним у цьому контексті є релевантність діяльності з управління веб-ресурсами та веб-спільнотами (у будь яких варіантах назв видів такої діяльності – менеджмент віртуальних спільнот, менеджмент веб-комюніті, комюніті-менеджмент, контент-менеджмент, менеджмент веб-контенту) освітньому профілю спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Модель діяльності фахівця інформаційного профілю у цифровому середовищі формується нині у процесі практичної діяльності, без чітко визначеної спеціальної освіти, що позначається на наявній різниці між рівнями

знань фахівців. На сучасному етапі в Україні розробляються перші стандарти професійної діяльності, формулюються посадові вимоги до «цифрового» фахівця інформаційного профілю.

Модель фахівця з інформаційної діяльності у веб-середовищі є інноваційною щодо відповідного змісту освіти та має широкі перспективи внаслідок цифрових трансформацій всіх сфер суспільного життя, спрямовує якісний розвиток системи освіти в галузі управління організацією інформаційної діяльності з використанням комп'ютерних інформаційних систем.

Інноваційність підготовки менеджерів веб-ресурсів зумовлена такими міркуваннями:

- специфічність та інноваційність процесів трансформацій веде до інтеграції різних напрямів підготовки (управлінського, інформаційного, технологічного) інформаційного фахівця. Новий якісний ступінь розвитку системи підготовки спеціалістів в галузі організації управління інформаційними ресурсами обумовлений сучасними соціально-економічними і науково-технічними умовами, забезпечується дослідженням поліфункціонального напрямку діяльності і підготовки спеціалістів, який визначимо як менеджмент інформаційних ресурсів веб-простору;
- органічне поєднання процесу розробки моделі фахівця і її освоєння і використання на практиці забезпечується виробленими нормами діяльності, які включають конкретні рекомендації щодо впровадження в практику діяльності освітніх установ підготовки спеціалістів зазначеного профілю;
- розроблення і впровадження нової моделі фахівця – фахівця з управління інформаційними ресурсами

- веб-простору – дає змогу на новому якісному рівні розв'язувати завдання підготовки фахівця, здатного жити і діяти в умовах цифрових трансформацій суспільства, підготовленого до зайняття власного місця у соціально-економічній системі, який усвідомлює фундаментальну роль інформації у розвитку суспільства, розуміє сутність інформаційних перетворень, своє місце і завдання у цифровому суспільстві, активно використовує нові інформаційні технології для професійної діяльності;
- багатоаспектність соціально-комунікативних процесів у галузі управління інформаційними ресурсами веб-середовища, розвиток і диференціація спеціалізацій в цьому напрямі є передумовою подальшого освітньо-інноваційного розвитку моделі інформаційного фахівця.

Цифровізація всіх сфер суспільного життя є чинником виникнення та виокремлення нових видів професійної діяльності в інформаційній сфері, зокрема професій менеджера веб-контенту та менеджера веб-ком'юніті. Вимоги, що формулюються до завдань діяльності цих фахівців мають інформаційно-комунікаційний, інформаційно-управлінський та соціально-комунікативний зміст і не потребують спеціальної фахової освіти в галузі комп'ютерних наук.

Нормативний зміст освіти та компетентності, затверджені Стандартом вищої освіти за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (бакалаврського, магістерського рівнів та ступеня доктора філософії), свідчить про їх відповідність сформульованим у Професійному стандарті «Фахівець з інформаційних ресурсів» узагальненим об'єктам діяльності, трудовим функціям та трудовим діям представників сучасних

«цифрових» професій – *менеджера веб-контенту та менеджера веб-ком'юніті*.

Розробка освітніх програм підготовки менеджерів веб-контенту та менеджерів веб-ком'юніті є теоретично обґрунтованою та педагогічно доцільною для професійної підготовки фахівців за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

«Менеджмент веб-проектів, дизайн цифрового контенту»

Освіта в галузі документно-інформаційної діяльності за спеціальністю ІБАС характеризується інтенсивними змінами, пов'язаними із цифровізацією суспільства і предметної галузі бібліотечної та архівної справи. Ці процеси характеризуються інтеграцією цифрових технологій у всі аспекти документно-інформаційної діяльності й необхідністю внесення докорінних змін у технології її реалізації і у зміст підготовки фахівців. У цих умовах підготовка фахівця потребує міждисциплінарності й комплексності, урахування тенденцій і процесів конвергенції – зближення предметного поля документно-інформаційної діяльності й техніко-технологічних ознак та елементів її здійснення.

Застосування такого підходу відповідає затвердженим Міністерством освіти і науки України [130] вимогам до *міждисциплінарних освітніх програм*, у яких зазначено, що міждисциплінарна освітня програма передбачає опанування знання, що знаходиться на межі галузей знань, спеціальностей та/або належить до кількох спеціальностей, які і визначають її предметну область.

Реакцією освітньої галузі на об'єктивні процеси цифровізації є пропозиції у межах спеціальності ІБАС нових освітніх програм, які відповідають потребам ринку

праці та завданням, що постають перед бібліотечною та архівною справою. Однією із «зовнішніх» характеристик таких освітньо-професійних програм (ОПП) є «цифрові трансформації» термінопредставлення їх назв, які чітко не окреслюють спеціальну предметну галузь освіти в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Формулювання назви представляє, насамперед, технологічну складову діяльності майбутнього фахівця та оприсутнює суміжні галузі знань, необхідні для формування компетенцій у здійсненні названого у ОПП виду діяльності.

Однією з таких програм є освітньо-професійна програма «Менеджмент веб-проектів, дизайн цифрового контенту», запропонована у 2021 р. у межах спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС) Київським національним університетом культури і мистецтв [23].

Необхідність запропонованої ОПП є очевидною з точки зору потреби підготовки фахівця для забезпечення технологічного супроводу цифрової трансформації бібліотечно-інформаційної та архівної галузей діяльності.

За назвою дана ОПП бачиться конвергентною з програмами ІТ-менеджменту та ІКТ-спрямування, однак, необхідною умовою реалізації є її відповідність стандарту спеціальності ІБАС і формування визначених у ньому компетентностей, розуміння проблемних контекстів та сучасних трендів цифровізації документно-інформаційної, бібліотечної та архівної предметних галузей.

Нові напрями підготовки фахівців з інформаційної діяльності, що виникають внаслідок зміни суспільних потреб, потребують теоретичного обґрунтування й побудови відповідних моделей підготовки, визначення змісту професійної освіти фахівця, формування необхідних компетенцій в умовах цифровізації предметної галузі.

Проблемність ситуації актуалізує необхідність окреслення змісту освіти відповідно до її міждисциплінарних контекстів та сучасних концепцій, принципів та напрямів цифровізації документно-інформаційної, бібліотечної та архівної галузей.

На міждисциплінарні зв'язки і контексти взаємодії з іншими науковими та освітніми галузями знань, а також на інтегративні зв'язки між складовими спеціальності ІБАС у різних аспектах звертається увага у працях вітчизняних науковців.

Питання конвергентних ОПП за спеціальністю ІБАС, зокрема можливість і необхідність підготовки менеджера цифрових трансформацій для діяльності у предметній сфері бібліотечної та архівної справи, а також нові «цифрові» професії інформаційного фахівця обґрунтовано у роботах О.Матвієнко й М.Цивіна [76, 97], у статті Т.Новальської й В.Касьяна [113] доведено релевантність ОПП з підготовки Інтернет-маркетолога спеціальності ІБАС, концептуальні підходи до розроблення освітньо-професійної програми «Медіакомунікації та діджитал продакшн та виявлення трудових функцій і видів діяльності майбутнього фахівця за освітньо-професійною програмою «Менеджмент вебпроектів, дизайн цифрового контенту», уведених в дію зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа висвітлено у статті Н.Бачинської [4, 5],

Зміст бібліотечно-інформаційної та архівної освіти в умовах цифровізації галузі є предметом досліджень у дисциплінарному науковому дискурсі. Так І.Лобузін [70], окреслюючи проблеми компетенцій бібліотечного спеціаліста нової генерації, фактично формулює вимоги до змісту освіти фахівця для діяльності у «цифровій» сфері.

Систему цифрових компетентностей Бібліотекаря 4.0 сформульовано у статті А.Гуменчука [32], де

запропоновано перелік дисциплін, які є доцільними для формування відповідного змісту освіти.

Розглянуті та інші публікації аналогічного предметного спрямування можуть слугувати теоретико-методологічною основою вивчення можливостей і меж впровадження «цифрових» ОПП у спеціальність ІБАС, однак додаткових студій та конкретного обґрунтування потребує визначення змісту освіти за сучасними «цифровими» освітніми програмами, який би відповідав перспективним трендам цифровізації у галузі документно-інформаційної (бібліотечної, архівної) діяльності.

Аналіз термінів, у яких сформульовано назву ОПП, свідчить про її *інформаційно-управлінське спрямування*. Так, один з видів ІТ-менеджменту - менеджмент веб-проектів - є комплексним видом інформаційно-управлінської діяльності. Зокрема, у статті В.Касьяна [48] окреслено діяльність з управління вебпроектом і наголошено на менеджменті вебконтенту як його складовій: «Менеджер вебпроекту - це фахівець, який керує створенням сайту, розробляє його концепцію, структуру, особливості інформаційного наповнення, пише технічні завдання для програмістів, верстальників і дизайнерів, які знаходяться у його підпорядкуванні. Менеджер веб-проекту розраховує терміни виконання, бюджет проекту, стежить за виконанням робіт і розробляє стратегію просування сайту у мережі інтернет. У межах менеджменту веб-проектів здійснюється безпосередня діяльність у галузі менеджменту веб-контенту».

Зазначимо, що друга складова у назві ОПП – «дизайн цифрового контенту» наразі не оприсутнилась у науковому дискурсі як стале словосполучення. У середовищі практиків з дизайну для цифрових проектів слушно вважається, що проєкт - основа для дизайну, отже приймемо, що дизайн цифрового контенту є складовою

менеджменту веб-проєкту на різних стадіях його реалізації.

Виявлення змісту освіти, релевантного ІБАС у межах ОПП «цифрового» спрямування, можливе шляхом окреслення комплексів функціональної спеціалізації, у яких буде здійснюватись діяльність майбутнього фахівця. Для фахівця за спеціальністю ІБАС такими бачаться складові: *документно-інформаційні ресурси - інформаційні технології - проєктний менеджмент - соціальні комунікації*. Виділення складових є умовним, оскільки очевидно, що пропоновані комплекси функціональної спеціалізації є інтегрованими в умовах цифрових трансформацій.

Наповнення цих складових змістом освіти має ґрунтуватись на актуальних концепціях і напрямках цифровізації документно-інформаційної діяльності у міжнародній та вітчизняній практиці, релевантних освітньо-професійній програмі «Менеджмент веб-проєктів, дизайн цифрового контенту».

Не маючи на меті надати вичерпні пропозиції щодо змісту освіти за ОПП, вважаємо можливим окреслити основні підходи до наповнення бібліотечної та архівної освітньої компонент програми відповідно до сучасних тенденцій цифрового розвитку, зокрема, бібліотечної справи.

Розглянуті нижче напрями знаходяться у “семантичному полі” сучасних цифрових концепцій і завдань професійної діяльності й містять предметну ІКТ-складову у її проєктно-управлінському, програмно-технологічному та інформаційно-ресурсному вимірах. Дидактична трансляція розглянутих напрямів у освітній процес підготовки фахівців за ОПП є, на нашу думку, педагогічно доцільною з точки зору окреслення теоретико-методологічного підґрунтя пропонованої ОПП як

складової спеціальності ІБАС та зв'язку теорії й практики підготовки фахівця.

Міркування щодо *цифрової гуманітаристики* як наукового напрямку, що розвивається на стику обчислювальної техніки та гуманітарних дисциплін і мистецтв, міждисциплінарних галузей культури, комунікації та бібліотечно-інформаційних наук й може виступати теоретико-методологічною основою підготовки ІТ-фахівців у вищому навчальному закладі культури, викладались у наших статтях [90].

Нині інтеграція освітніх полів ІТ-освіти та гуманітарної освіти у межах ОПП за спеціальністю ІБАС підносить на рівень предметного дослідження пошук точок дотику між документно-інформаційними науками й галузями діяльності та цифровими напрями їх трансформації, що залишає актуальною дидактичну трансляцію ідей цифрової гуманітаристики у навчальний процес, закріплюючи її статус і актуальність як теоретико-методологічної основи підготовки фахівця.

Зазначимо, що «людиноцентроване» (соціально-комунікативне) розуміння цифрового кураторства також є адекватним діяльності майбутнього фахівця, оскільки консультативна підтримка працівників організації та споживачів інформаційного продукту є невід'ємною складовою його соціально-комунікативної діяльності. Доцільно згадати документ ІФЛА стосовно внеску бібліотек у реалізацію порядку денного ООН до 2030 р., у якому зазначено, що бібліотеки підтримують всі цілі сталого розвитку і «...розвивають цифрову інклюзивність за допомогою доступу до ІКТ завдяки відданим співробітникам, які допомагають користувачам одержувати нові навички у галузі цифрової грамотності» [180].

У документно-інформаційній сфері актуальним завданням практичної діяльності та наукових досліджень є *цифрова наукова комунікація* (digital scientific communication) і безпосередньо пов'язана із цим процесом *цифрова видавнича діяльність бібліотек* (або цифрове наукове бібліотечне видавництво) - "library publishing services".

Видавнича діяльність академічних бібліотек, яка має давню історію, в умовах цифровізації актуалізується на новому рівні свого розвитку відповідно до принципів «відкритого доступу» (*Open access*). Напрям діяльності у сфері library publishing services характеризується ознаками інституціоналізації - формуванням фахових об'єднань, зокрема таких як Library Publishing Coalition (LPC) - незалежна асоціація академічних і дослідницьких бібліотек та бібліотечних консорціумів, які здійснюють публікацію наукових матеріалів. Важливими цифровими науковими сервісами бібліотек є збереження наукового контенту й надання до нього доступу, створення й супровід відкритих депозитаріїв (цифрових платформ, які надають безкоштовний доступ до актуальних досліджень).

Вітчизняні дослідники наголошують на необхідності широкого впровадження в бібліотеках ЗВО України моделі "Бібліотечне видавництво" ("Library Publishing"), котра фокусується на наукових електронних журналах відкритого доступу, доповнюючи традиційну друковану академічну пресу [56], та пропонують введення окремої дисципліни "Цифрове бібліотечне видавництво", з чим, безперечно, можна погодитись.

Принципово важливою складовою у підготовці фахівця є питання *етики діяльності у цифровому середовищі*. У зарубіжних публікаціях проблемам етики діяльності у всіх її аспектах приділяється значна увага - застосуванню принципів і кодексів поведінки професійних

спільнот (бібліотекарів, архівістів, ІТ), питанням авторського права і проблемам, що виникають при оцифруванні ресурсів та управлінні цифровою бібліотекою.

Значна увага приділяється питанням конфіденційності у цифровому середовищі бібліотек [195], порушуються проблеми захисту недоторканості приватного життя стосовно архівних документів, оскільки вони містять інформацію, яка з юридичної або етичної точки зору повинна залишатись конфіденційною [208].

Беручи до уваги активний розвиток цифровізації документно-інформаційної галузі слід зазначити, що *техніко-технологічна складова «цифрової» ОПІ має бути максимально зближена із сучасними та перспективними завданнями сфери бібліотечної та архівної діяльності і формуватись, насамперед, у її контексті*. Отже, педагогічно доцільно, з точки зору теоретико-методологічного підґрунтя пропонованої ОПІ та зв'язку теорії й практики підготовки фахівця, впровадити у навчальний процес дисципліни «Цифрова гуманітаристика», «Цифрове кураторство», «Цифрова наукова комунікація», «Цифрова видавнича діяльність бібліотек», «Етика діяльності у цифровому середовищі».

«Менеджер цифрових трансформацій у сфері бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності»

Цифрові трансформації усіх сфер суспільного життя актуалізують чинники, які здатні спричинити низку суперечностей у діяльності професійних ресурсів, залучених до процесів цифровізації, та надати імпульс диференціації спеціалізацій за спеціальностями. Це, зокрема:

- нові вимоги соціуму до сучасних фахівців, які впроваджують і використовують цифрові технології у різних сферах соціальної практики;
- об'єктивні процеси спеціалізації і диференціації професійної діяльності у сфері цифрових трансформацій;
- конвергенція професійних напрямів діяльності;
- модернізація компетентнісних характеристик фахівців.

Бібліотечна, архівна сфери, які представлені освітніми компонентами у спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», – складні, соціальноорієнтовані та багатофункціональні системи, які потенційно є об'єктами цифрових трансформацій.

Ефективність цифрових трансформацій цих предметних галузей потребує інтегрованого врахування основних концептів процесів цифровізації (інформація, засоби цифровізації, технології впровадження інновацій, готовність всіх суб'єктів до «цифрових» змін), передбачає спільний розвиток теорії та практики бібліотечної (архівної) справи, теорії й методології проєктного менеджменту у сфері ІТ та розвинутої цифрової культури всіх учасників процесу у широкому її розумінні – і як способу життя й існування у цифровому середовищі, і як змін у індивідуальній поведінці та способах взаємодії з іншими людьми всередині організації та поза нею.

У взаємовпливі та взаємозв'язку цих складових окреслюється поліфункціональний напрям діяльності – *менеджмент цифрових трансформацій у галузі бібліотечної та архівної справи.*

Позитивною тенденцією у сучасній проєктній діяльності, як свідчить практика, є пошук організацією «власного» фахівця для управління проєктом цифрової трансформації, а на передньому плані постають знання і

розуміння предметної галузі та об'єкта цифрової трансформації, організаційного середовища підприємства, у якому реалізується проєкт цифровізації, бачення реальних потреб у цифрових трансформаціях, знання технологій діяльності у предметній галузі.

Визнаючи пріоритетність знань предметної галузі цифровізації, вважаємо актуальним поглянути на проблему диференціації спеціалізацій і наголосити на необхідності підготовки менеджерів цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Відповідно до такої пропозиції висунемо гіпотезу стосовно структурно-змістової організації підготовки менеджерів цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: соціально-освітній ефект підготовки менеджерів цифрових трансформацій може бути одержаний у разі, якщо *підготовка фахівців буде здійснюватись для предметної галузі бібліотечної та архівної діяльності*, освітня програма підготовки буде конвергентно-орієнтованою, реалізованою у міжпредметних зв'язках з теорією і практикою управління процесами створення цифрової інформаційної інфраструктури (інноваційний, стратегічний, проєктний менеджмент) та спрямованою на розвиток цифрової культури фахівця як людини, готової до творчої роботи в умовах цифрових трансформацій суспільства.

Обґрунтовуючи доцільність розробки освітніх програм підготовки менеджера цифрових трансформацій у межах спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» ґрунтуємось на пріоритетності знань предметної галузі, для якої здійснюються проєкти цифрових трансформацій.

Проблеми цифрової трансформації вітчизняної системи документно-інформаційних комунікацій, які спонукають до обґрунтування необхідності підготовки менеджера цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», висвітлюються у дикурсному полі бібліотекознавства.

Вивчаючи сучасний стан цифрової модернізації бібліотек, І.Давидова та О.Мар'їна [34] звертають увагу на стихійність цифровізації бібліотечних установ, акцентують на тому, що процеси цифрової модернізації не набувають організованості, є фрагментарними та дискретними і наголошують на необхідності вироблення механізмів забезпечення цілеспрямованого й системного розвитку цифрової модернізації та стратегічного бачення їх цифрового розвитку.

Дослідниці також звертають увагу на чинну лінійну управлінську парадигму у процесах цифрової модернізації, слушно вважаючи її однією з проблем, що стоять на перешкоді цифрової модернізації вітчизняних бібліотек.

Стосовно розвитку професійних ресурсів бібліотечної справи в умовах цифровізації у статті І.Давидової та О.Мар'їної [34] наголошено, що бібліотекарям необхідно відійти від елементарної комп'ютерної грамотності, галузь потребує фахівців з «цифровим мисленням», оригінальними навичками, знаннями та лідерів, здатних стратегічно мислити, ефективно здійснювати процеси цифрової модернізації.

У контексті необхідності інноваційної розбудови системи вищої інформаційної освіти А.Гуменчук [30] вказує на цифровізацію як детермінанту трансдисциплінарності вищої бібліотечно-інформаційної освіти.

Науковий простір досліджень у царині підготовки фахівців документно-інформаційного профілю для

здійснення цифрових трансформацій характеризується наявністю суттєвих напрацювань стосовно компетенцій і навичок фахівця в умовах цифровізації, що є суттєвим теоретико-методологічним підґрунтям для вирішення завдань підготовки менеджерів цифрових трансформацій у межах спеціальності. Так, у статті А.Гуменчука [31] обґрунтовано складові цифрової культури бібліотечного фахівця, представлено їх як єдність цифрового світогляду, цифрового підприємництва та цифрової творчості і наголошено, що їх сформованість сприятиме досягненню успіхів та конкурентних переваг в умовах розбудови цифрової економіки та суспільства знань. Обґрунтовуючи і характеризуючи систему цифрових компетентностей Бібліотекаря 4.0. А.Гуменчук [32] пропонує суттєво оновити навчальний контент дисциплін техніко-технологічної підготовки бібліотечних бакалаврів і додати нові актуальні освітні компоненти "Цифрові технології і сервіси", "Цифрові медіа та комунікації", "Цифрові бібліотеки та архіви", "Big Data та метадані", "Цифрова архітектура", "Цифрове кураторство", "Цифрова екологія", "Кібербезпека".

Проблеми компетенцій бібліотечного спеціаліста нової генерації розглядає І. Лобузін [70] і характеризує його як цифрового бібліотекаря (digital librarian, DL) – фахівця, який уміє керувати і організовувати матеріали електронної бібліотеки, виконувати завдання оцифрування та зберігання цифрових матеріалів, надавати електронні довідкові та інформаційні послуги, координувати електронний інформаційний пошук, володіти навичками контент-менеджменту та медіа менеджменту.

Ці та інші роботи свідчать про наявний науковий потенціал досліджень цифровізації документно-інформаційної сфери та цифрових компетенцій сучасного фахівця з бібліотечно-інформаційної та архівної справи,

висвітлюють актуальність проблеми та є теоретико-методологічним підґрунтям для обґрунтування доцільності та визначення змісту підготовки менеджера цифрових трансформацій для інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Сучасні вимоги потребують узагальнень набутого досвіду з підготовки фахівців з використання інформаційних систем для предметної сфер документно-інформаційної діяльності, його застосування до умов технологічного розвитку та вироблення інноваційних підходів до вищої професійної освіти у галузі документно-інформаційних комунікацій в умовах цифрових трансформацій. Необхідним є формулювання концептуальних основ розробки освітніх програм підготовки фахівця з точки зору *компетентнісного підходу для реалізації цифрових трансформацій у бібліотечній та архівній справі.*

Сучасна освіта за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» має на меті, відповідно до Стандарту вищої освіти [154], підготовку фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов та передбачають застосування положень і методів інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Саме такі завдання, пов'язані із цифровізацією галузі, очевидно корелюються із сучасним напрямом досліджень під назвою *цифрова гуманітаристика*, предметне поле якої нині знаходиться у процесі визначень, обґрунтувань і обговорень.

Загалом цифрова гуманітаристика як напрям досліджень і сфера практичної діяльності свідчить, що синонімом цифрових трансформацій у різних галузях професійної діяльності, а, відтак, підготовки кадрів для

цифрової економіки, стає поняття «конвергентність», яке є багатозначним і характеризується множиною трактувань. Поняття «конвергентність» у його професійно-компетентнісному та освітньому контекстах висвітлює поліфункціональність діяльності, обґрунтовує мультидисциплінарність підготовки менеджера цифрових трансформацій і є методологічною основою створення освітніх програм, до яких можна віднести й освітню програму підготовки менеджера цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Формування такої освітньої програми не викликає теоретико-методологічних суперечностей з точки зору зближення з освітніми програмами інших спеціальностей та збіжностей за різними дисциплінами, наявними у інших освітніх програмах.

Необхідні компетенції мають бути сформовані у межах спеціальних (фахових, предметних) компетенцій відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю ІБАС, поміж яких і *здатність впроваджувати інноваційні технології виробництва інформаційних продуктів і послуг*. У межах спеціалізації у галузі цифрових трансформацій у предметному полі діяльності (бібліотечна, архівна справа) мають бути сформовані компетентності у *ІТ-сфері* та у сфері *теорії й практики менеджменту (проектного менеджменту)*, який сьогодні визнається найбільш ефективним інструментом вирішення проблем, що постають перед організацією в умовах цифровізації економіки.

Аналіз освітньо-професійних програм у сфері управління проектами, зокрема, на сайті Харківського національного університету радіоелектроніки освітньо-професійна програма «Управління проектами в галузі інформаційних технологій» [121] та пропонується багатьма

ЗВО освітньо-професійна програма «Проектний менеджмент» свідчить, що сформульовані у них компетенції корелюються із компетенціями, представленими у Стандарті вищої освіти для «Інформаційної, бібліотечної та архівної справи».

Конвергентність згаданих освітніх програм та програми підготовки менеджера цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» зберігає основний профіль підготовки фахівця, дає змогу «зблизити» компетентності з різних видів діяльності і сформувати фахівця відповідно до вимог ринку праці.

Предметність знань та їх взаємозв'язок із компетенціями у використанні методів та інструментів управління процесами, проектами, продуктами цифрової трансформації та вирішення складних професійних завдань у цифровому середовищі дає можливість підготувати *менеджера цифрових трансформацій для сфери документно-інформаційних комунікацій – у бібліотечній та архівній справі.*

Стосовно вимог до ІТ-компетенцій менеджера цифрових трансформацій звернімося до нових назв посад, які сформувалися у сфері цифрових трансформацій і у бізнесі, і у сфері державного управління:

- **керівник з цифрової трансформації** (англ. *Chief Digital Transformation Officer, CDTO*) — одна з вищих адміністративних посад у компанії, організації або агенції, що відповідає за цифрову стратегію. Забезпечує управління проектами цифровізації та координацію з проектами інших організацій екосистеми, державними цифровими платформами тощо. Головною роллю CDTO є стимулювання росту і стратегічного оновлення організації шляхом перебудови «аналогових» процесів в «цифрові».

- **Керівник (менеджер) з цифрової трансформації CDO — Chief Digital Officer** – менеджер, який відповідає за діяльність компанії в умовах цифрових трансформацій. До сфери його відповідальності входять розробка і реалізація стратегії цифрової трансформації у проєктному режимі, навчання співробітників, накопичення компетенцій, створення системи управління знаннями, оцифрування продуктів і послуг, формування пакета нових – цифрових – продуктів і послуг, цифрова трансформація всіх ділових і технологічних процесів підприємства, формування «цифрової культури» організації та створення системи мотивації співробітників до здійснення цифрової трансформації.

Аналіз інтернет-ресурсів, на яких формулюються вимоги до компетенцій CDO- та CDO-менеджера, свідчить, що, власне, «техніко-технологічними» вимогами щодо IT-технологій та розвитку IT-інфраструктури є знання трендів цифрових технологій, стандартів та нормативних документів, які регулюють життєвий цикл IT-систем і продуктів, вміння вибудовувати технологічну політику організації тощо.

Отже, обертони, які виникають при застосуванні терміну «менеджмент цифрових трансформацій» у контексті пропозиції підготовки фахівців за гуманітарною спеціальністю інформаційно-комунікативного профілю, не є понятійним бар'єром для впровадження такої освітньої програми. До того ж, науковці та практики сьогодні чітко вказують на *відмінність IT- та діджитал професій у сфері цифрових трансформацій*. Аналіз їх міркувань та запропонованих класифікацій видів професійної діяльності свідчать про можливість і необхідність діяльності в управлінні цифровими трансформаціями представників

професій гуманітарного соціально-інформаційного профілю, зокрема, за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Погоджуємось із думкою [182, с.1] про те, що *компетенція у сфері цифрових технологій повинна сприйматися не лише як знання, що мають відношення до технічних навичок, а і як знання, більшою мірою зосереджені на когнітивних, соціальних та емоційних аспектах роботи і життя в цифровому середовищі.* Значна увага на ринку праці, який формулює вимоги до сучасного фахівця у сфері цифрового розвитку, окрім професійних компетенцій (hard skills), приділяється особистісним компетенціям (soft skills) – група компетенцій, які віддзеркалюють індивідуальні особливості людини, що дають змогу успішно брати участь у реалізації стратегії цифрової трансформації та проєктах цифрового розвитку.

Обґрунтовуючи доцільність і «профільність» підготовки менеджерів цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», маємо звернути увагу на наступність змісту освіти у процесі диференціації спеціалізацій та введення конвергентно-орієнтованих освітніх програм.

Новаторські трактування цілей та змісту освіти за новими спеціалізаціями, нові ідеї та концепції інноваційної педагогічної діяльності мають знаходитись у діалектичній єдності та взаємозв'язку понять «наступність-новаторство». Базовий зміст підготовки фахівця (бібліотекознавча та архівознавча освітні програми) зберігається у висловлених нами пропозиціях інноваційної мети підготовки і доповнюється змістом освіти, який визначає специфіку діяльності майбутнього фахівця відповідно до сформульованих цілей підготовки – менеджменту цифрових трансформацій.

Аналіз освітньої практики та робочих програм дисциплін, представлених на різних освітніх ресурсах, свідчить про наявність комплексу навчальних курсів для підготовки за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», які створюють передумови забезпечення наступності в галузі вивчення ІТ- та управлінських технологій з точки зору розвитку нової спеціалізації. Поміж таких освітніх компонентів – «Електронний документообіг», «Цифрові архіви», «Електронні продукти і послуги», «Електронні бібліотеки», «Моделювання в інформаційній, бібліотечній та архівній справі», «Управління проєктами» та ін., що свідчить про накопичений досвід для реалізації наступності у подальшій інноваційній педагогічній практиці.

Окремо слід звернути увагу на *педагогічні умови підготовки* менеджерів цифрових трансформацій. Швидкість технологічних змін та вимоги, які виникають у суспільства та економіки до рівня цифрових компетенцій і підготовки професійних ресурсів цифрової трансформації, характеризують зміст сучасної освіти як «наздоганяючий» а не «випереджальний». Формування компетентностей сучасного менеджера цифрових трансформацій у процесі навчання має відбуватись на засадах поєднання академічного і технологічного середовищ, вивчення фундаментальних загальнотеоретичних дисциплін галузі документно-інформаційної діяльності, професійно-орієнтованих дисциплін, пов'язаних із цифровими технологіями, забезпечується практикою дуальної освіти, активним співробітництвом із стейкхолдерами та взаємодією з провідними «драйверами» цифрових трансформацій економіки України у державному та недержавному секторах, участю студентів у проєктах цифрових трансформацій ще на етапі навчання у ЗВО,

залученням державного і приватного сектора до створення спільних освітніх програм.

Соціально-освітній ефект підготовки менеджерів цифрових трансформацій може бути одержаний у разі, якщо *підготовка фахівців буде здійснюватись для предметної галузі бібліотечної та архівної діяльності*, освітня програма підготовки буде конвергентно-орієнтованою, реалізованою у міжпредметних зв'язках з теорією і практикою управління процесами створення цифрової інформаційної інфраструктури (інноваційний, стратегічний, проєктний менеджмент) та спрямованою на розвиток цифрової культури фахівця як людини, готової до творчої роботи в умовах цифрових трансформацій суспільства.

Базовим положенням висловленої пропозиції є орієнтованість на управлінські процеси з цифрових трансформацій у предметній галузі бібліотечної та архівної справи.

Менеджер цифрових трансформацій з освітою за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» – це фахівець із спеціальною підготовкою у предметній області (бібліотечна, архівна справа), компетентний у проєктній діяльності із цифрових трансформацій, має сформовану цифрову культуру та розвинену «цифрову сприйнятливість», здатний ефективно брати участь у розробці та реалізації стратегії цифрової трансформації та проєктах цифрового розвитку.

«Управління документацією у цифровому середовищі»

В умовах цифровізації усіх сфер соціальної практики суттєво важливими напрямками професійної документно-інформаційної діяльності є управління цифровими

документами та цифровими трансформаціями документно-інформаційної діяльності.

Цифрові трансформації розширюють простір професійної діяльності документознавця-менеджера, актуалізують нові завдання, пов'язані із впровадженням та використанням сучасних цифрових технологій. Фахівці потребують нових компетентностей, які знаходяться у сфері управління IT-проектами, моделювання предметної галузі документно-інформаційної діяльності підприємства для його цифрових трансформацій, формування цифрової культури і готовності до цифрових змін.

Реалізація державних програм цифровізації у всіх сферах суспільної практики потребує відповідного кадрового забезпечення – зокрема, й фахівцями документознавчого профілю за освітньо-професійною програмою (ОПП) «Управління документацією у цифровому середовищі» за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС) з кваліфікацією *«документознавець, менеджер з управління документацією у цифровому середовищі»*.

Теоретичні та методичні основи обґрунтування освітньо-професійних програм «цифрового» спрямування за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» знаходяться сьогодні у полі уваги дослідників.

Обґрунтовано і доведено, що соціально-освітній ефект підготовки менеджерів цифрових трансформацій за спеціальністю ІБАС може бути одержаний у разі, якщо підготовка фахівців буде конвергентно-орієнтованою, реалізованою у міжпредметних зв'язках з теорією і практикою управління процесами створення цифрової інформаційної інфраструктури [96].

Базовим положенням висловленої пропозиції є орієнтованість на управлінські процеси з цифрових трансформацій у предметній галузі бібліотечної та архівної

справи. Доведено, що розробка освітніх програм «цифрового» спрямування є теоретично обґрунтованою та педагогічно доцільною для професійної підготовки фахівців за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [97]. Зміст освіти, релевантний спеціальності ІБАС у межах ОПП «цифрового» спрямування, окреслюється у комплексі функціональної спеціалізації діяльності майбутнього фахівця за спеціальністю ІБАС: документно-інформаційні ресурси - інформаційні технології – проєктний менеджмент – соціальні комунікації [81].

Здійснені напрацювання у галузі теорії і практики розвитку «цифрових» професій у межах спеціальності ІБАС дають змогу подальших досліджень у цьому предметному полі.

Формулювання назви пропонованої освітньо-професійної програми потребує певних термінологічних уточнень.

Представниками документознавчої науки термін «управління документацією» та його зміст наразі дискутується. У статті Л.Біловус, О.Гомотюк, Н.Ліщинської, І.Недошитко пропонується визначення терміну «управління документацією»: «...Під ним розуміють систему діловодства, в основу якої покладено принципи економічності, ефективності, широке використання нових інформаційних технологій, що забезпечують якісний менеджмент документації як ресурсу управління з урахуванням домінантних інтеграційних тенденцій у суспільному процесі» [19, с.16].

Застереження щодо використання терміна “управління документацією” як українського відповідника “*records management*” висловлювали С.Кулешов та І.Прокопенко[65], зазначивши, що: «...“*records management*”, по-перше, охоплює всю сферу

документування управлінської (а іноді й не тільки цієї) інформації в установі, враховуючи, крім так званого загального, й усі можливі види спеціального діловодства, що здійснюється у цій установі (тобто з управління кадрами, бухгалтерського, з матеріально-технічного забезпечення тощо), а, по-друге, включає значну частину теоретичних положень, що є підґрунтям реалізації діловодних процесів, які у нас традиційно вважають складовими наукової дисципліни з назвою «документознавство».

Аналізуючи назви нормативних документів, С.Кулешов та В.Барабаш [64] вважають не досить коректними переклади назв стандартів ISO у чинних ДСТУ, зокрема, «системи керування документами» та «системи керування документацією» і пропонують термін «системи керування документаційними процесами».

Дискусії у науковому середовищі щодо варіантів терміновживання з часом виявляють узгодженість підходів, однак на даному етапі певна невизначеність не є завадою окресленню сутності діяльності документознавця-менеджера з управління документацією у цифровому середовищі, виявленню відповідних трудових функцій його діяльності, побудові компетентнісних характеристик і пропозиціям навчального плану підготовки фахівця. Проте, зокрема, свідчить пропонована Київським національним університетом імені Тараса Шевченка освітньо-професійна програма «Архівістика та управління документацією» за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [119].

Стосовно складової «цифрове середовище» у назві ОПП слід зазначити, що діяльність менеджера з управління документацією нині не обмежується використанням систем електронного документообігу для документаційного забезпечення управління.

Брак унормованого визначення поняття «цифрове середовище» спонукає до формулювання на основі застосування термінологічного аналізу його вживання у різних предметних полях. Виявивши однорідне коло понять та прийнятих для їх позначення термінів сформулюємо узагальнене поняття «цифрове середовище діяльності організації»:

***Цифрове середовище діяльності організації** – інтегроване інформаційно-комунікаційне середовище, у якому за допомогою цифрових технологій відбувається взаємодія та управління усім наявним контентом з метою вирішення професійних завдань для досягнення організаційних цілей.*

Поліфункціональність діяльності сучасного фахівця описується поняттям «конвергентність», яке у професійно-компетентнісному та освітньому контекстах висвітлює та обґрунтовує мультидисциплінарність підготовки.

Очевидно, що до діяльності документознавця у предметному полі документно-інформаційних ресурсів додається складова, яку умовно назвемо «ІТ-управління».

Сучасний фахівець з документаційного забезпечення управління повинен реалізовувати документну політику (records policy) організації, виявляти реальні потреби організації у цифрових засобах здійснення документаційної діяльності, оцінювати можливості цифровізації, потенційні проблеми й ризики, які можуть виникнути у процесі впровадження і використання цифрових технологій.

У підготовці фахівця необхідні компетентності мають бути сформовані у межах спеціальних (фахових, предметних) компетентностей відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю ІБАС, поміж яких *здатність впроваджувати інноваційні технології виробництва інформаційних продуктів і послуг, участь у*

відповідних проєктах і потребує відповідних компетентностей, здатність визначати специфіку предметної сфери діяльності для формулювання завдань автоматизації інформаційних процесів (магістр).

У межах спеціалізації у галузі управління документацією у цифровому середовищі мають сформуватись компетентності у *IT-сфері* та у сфері *теорії й практики проєктного IT-менеджменту*, який сьогодні визнається найбільш ефективним інструментом вирішення проблем, що постають перед організацією в умовах цифровізації економіки. Обговорення змісту діяльності в галузі IT-менеджменту у фаховій літературі ще на початку 2000-х засвідчило виокремлення цього напрямку і відокремлення його від IT-діяльності у частині власне техніко-технологічної її складової:³: *“...сьогодні мова йде про те, що IT-менеджери – це не тільки (і навіть не стільки) “технарі та програмісти”, а й управлінці, які відповідають за підтримку бізнес-процесів підприємства за допомогою інформаційних технологій і довготермінове планування інфраструктури корпоративної інформаційної системи”*. Також зазначалось, що IT-менеджери займають *“...професійне положення на ринку, якому у зарубіжній бізнес-практиці відповідає позиція chief information officer (директор інформаційної служби)”*.

Освітньо-професійна програма підготовки менеджера з управління документацією у цифровому середовищі за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» за набором спеціальних компетентностей зближується з такими ОПП як «Управління проєктами в галузі інформаційних технологій» [122] та пропонуваною багатьма ЗВО освітньо-професійною програмою

³ Поздняков В. IT-менеджеры, вооружайтесь! Компьютерное обозрение.2002.№16.С.31.

«Проектний менеджмент» [120] однак, зберігає основний, документознавчий, профіль підготовки фахівця.

Узагальнені трудові функції документознавця, такі, як документальне забезпечення управління організацією, керівництво діяльністю з управління документами організації, організація документування та документообігу та інші, які презентують власне документально-управлінську складову діяльності, залишаються незмінними у межах пропонованої освітньо-професійної програми підготовки фахівця.

Разом з тим, до них додаються спеціальні трудові функції, знання і уміння, спрямовані на управління документацією у цифровому середовищі, розробленням та впровадженням ІТ-стратегії та ІТ політики компанії з урахуванням чинного законодавства, національних та міжнародних стандартів, нормативно-правового забезпечення розвитку різних видів економічної діяльності.

Узагальнено, основну трудову функцію документознавця-менеджера у галузі ІТ-управління можна сформулювати як *стратегічне планування і керівництво впровадженням єдиної системи управління документами організації (управління проектом цифрової трансформації документальної сфери діяльності організації та мінімізації ризиків у процесах цифровізації, у межах якого відбувається управління проектом створення наскрізної системи управління документами організації у цифровому середовищі.*

Здійснюючи такий вид діяльності фахівець повинен уміти:

- визначати пріоритетні напрями розвитку системи управління документами організації у цифровому середовищі;

- розробляти політику і стратегії управління документами організації у цифровому середовищі;
- оцінювати ризики управління документами організації у цифровому середовищі та попереджувати їх або мінімізувати;
- управляти взаємодією структурних підрозділів організації у сфері управління документами у цифровому середовищі;
- розробляти заходи з підвищення ефективності управління документами організації у цифровому середовищі;
- проводити моніторинг змін у нормативній базі, яка регламентує питання цифрової трансформації документаційної сфери діяльності організації.

Управління документацією у цифровому середовищі, окрім, власне професії «документознавець», вкладається у межі професії, яка, за Національним класифікатором (Національний класифікатор України, 2010), відноситься до Групи КП 2447.2 «Професіонали з управління проектами та програмами».

У Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників [36] наведено кваліфікаційні характеристики *Керівника проектів та програм у сфері матеріального (нематеріального) виробництва*. Представлений перелік завдань та обов'язків з управління проектом знаходиться у межах компетентностей документознавця-менеджера з управління документацією у цифровому середовищі при здійсненні ним функцій *цифрового розвитку документаційного забезпечення управління*.

У працях дослідників розвитку професійно-класифікаційної сфери [175] наголошується, що професія «Керівник проектів та програм у сфері матеріального (нематеріального) виробництва» має міжгалузевий характер і застосовується у різних видах економічної

діяльності, вимагає значних організаторських здібностей і високого рівня професіоналізму. До типових трудових функцій, завдань та обов'язків такого керівника, ідентичних для різних галузей, відносять:

- планування та проведення профільних досліджень (аудиту) відповідно до напрямку проєкту (програми) власними силами або із залученням зовнішніх фахівців (розроблення нових або удосконалення наявних технологічних процесів, логістичного менеджменту, використання матеріалів, продуктів, товарів, знань тощо);
- розроблення концепції, структурної програми, інноваційної стратегії проєкту, визначення зв'язків та взаємозалежності складових у проєкті, критеріїв ефективності їх виконання;
- планування та виконання досліджень щодо програми розвитку організації (внесення змін до певного напрямку діяльності організації), розрахунок обсягу необхідних ресурсів (фінансових, кадрових, енергетичних тощо) відповідно до мети (завдання) проєкту, оцінювання можливих негативних наслідків проєкту та пошук рішень щодо їх нівелювання;
- організація та планування роботи персоналу, здійснення управлінських функцій, визначення обов'язків та зони відповідальності учасників проєкту, контроль за ступенем психічного напруження окремих працівників під час вирішення завдань різної складності;
- контроль за ефективним (раціональним) використанням різних видів ресурсів, визначення джерел можливих інвестицій;

- розроблення проєктів організаційних, розпорядчих, правових, інформаційних документів щодо реалізації проєкту;
- оперативне управління адміністративними процедурами у межах проєкту, визначення часових параметрів проєкту та його етапів, щотижневе (щомісячне) планування роботи з реалізації етапів (напрямів) проєкту, здійснення корегуючих заходів (за потреби);
- відбір та оцінювання персоналу, контроль за продуктивністю праці;
- моніторинг стану виконання планових робіт, підготовка звітів щодо виконаної роботи, іншої статистичної та облікової документації.

Зважаючи на вищевикладене, окреслимо *управління документацією у цифровому середовищі підприємства* як поліфункціональний напрям діяльності з організації документаційного забезпечення управління, здійснюваний шляхом стратегічного планування, керівництва побудовою і використання цифрової інфраструктури підприємства.

Сучасними «техніко-технологічними» вимогами до компетентностей у галузі ІТ-технологій є знання трендів цифрових технологій, стандартів та нормативних документів, які регулюють життєвий цикл ІТ-систем і продуктів, уміння вибудовувати технологічну політику організації тощо.

Цифрові компетентності документознавця-менеджера мають знаходитись у межах вимог:

- рамки цифрових компетентностей для громадян України [116];
- рамки цифрових компетентностей для державних службовців [115];
- рамки цифрових компетентностей для підприємців [117];

- професійних цифрових компетентностей, окреслених у Стандарті професійної освіти за спеціальністю ІБАС [154] та у освітньо-професійній програмі спеціалізації.

Для опису компетентностей документознавця-менеджера у галузі управління документацією у цифровому середовищі доцільно застосувати поняття *цифрова сприйнятливість* або *цифрова гнучкість* (digital agility).

Це компетентність, яка характеризує адаптивність фахівця до цифрової реальності і дає змогу виявити, чи здатен він стати «цифровим» лідером. У цій компетентності виділяють інтерес до нових цифрових технологій, здатність швидко їх опанувати і вбудувати їх у свою діяльність, бажання просувати нові технології у своїй роботі поміж колег, споживачів (клієнтів) та професійних спільнот.

Аналіз інформаційних ресурсів свідчить, що цифрова гнучкість вважається основою діяльності організації, яка рухається до цифрових трансформацій [190], а власне сам термін описує легкість, з якою організація може швидко оновити, змінити або адаптувати свої процеси [222].

Наразі не сформульовані вимоги до цифрових компетентностей документознавця-менеджера з управління документацією у цифровому середовищі. У центрі уваги дослідників знаходяться, в основному, питання формування фахової компетентності майбутніх документознавців у галузі електронного документообігу [160]. Такі компетентності є необхідними, однак не достатніми для підготовки документознавця до комплексної діяльності з цифрового розвитку систем управління документацією підприємств і організацій.

На часі побудова моделі професійних компетентностей (*hard skills*) у сфері цифрового розвитку

документно-інформаційної діяльності, а також універсальних навичок (*soft skills*), поміж яких критичне мислення, лідерство, креативність, вміння дотримуватися *deadline*; відповідальність та дисциплінованість; комунікабельність, нетворкінг, здатність працювати в умовах форс-мажору, тайм-менеджмент, вміння працювати в команді та ін.

Принагідно звернімо увагу на визначення *Soft Skills*, наведене на сайті Платформи з профорієнтації та розвитку кар'єри Державної служби зайнятості [35]: «Непрофесійні базові соціальні навички (*Soft Skills* – з англ. "м'які навички") – це навички, яким зазвичай не навчають в школі та в університеті, але вони за даними міжнародних досліджень складають до 80% успішності людини. Це комунікабельність, лідерські навички, вміння працювати в команді, критичне мислення, тайм-менеджмент, стресостійкість та багато інших».

Стосовно наведеного формулювання *Soft Skills* зазначимо, що імперативом освітнього процесу у вищій школі є не тільки навчальне, а й навчально-виховне спрямування. Саме у його виховній складовій, у широкому її розумінні, відбувається формування *Soft Skills*. Значна кількість заходів та організаційних форм, які явно і опосередковано формують «м'які навички», наявні сьогодні в університетському середовищі – від студентського самоврядування до майстер-класів провідних фахівців, тренінгів, де у процесі спільної діяльності відбувається спілкування, самонавчання і саморозвиток майбутнього фахівця.

Розвиток *hard skills* та *soft skills* дають змогу утворити цілісність університетської освіти та забезпечити ефективну співпрацю зі стейкхолдерами та роботодавцями.

Передумови реалізації підготовки документознавця-менеджера з управління документацією у цифровому

середовищі закладено педагогічним досвідом та освітньою практикою Київського національного університету культури і мистецтв. Наявність комплексу навчальних дисциплін для підготовки за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» свідчить про накопичений досвід для реалізації наступності у подальшій інноваційній педагогічній практиці в галузі вивчення ІТ- та управлінських технологій з точки зору розвитку нової спеціалізації: «Електронний документообіг», «Цифрові архіви», «Електронні продукти і послуги», «Управління ІТ-проєктами», «Системний аналіз інформаційної діяльності», «Стратегічне планування», «Управління інноваційними проєктами в інформаційній сфері» та ін.

Висновки

Динаміка процесів цифровізації суспільства та загальні тенденції розвитку освіти впливають на розвиток системи освіти в галузі інформаційної діяльності за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Трансформація інформаційної освіти характеризується сьогодні підготовкою фахівців інформаційного профілю, яка охоплює різні сфери змісту і методів діяльності, є міждисциплінарною і комплексною, стосується як традиційних завдань інформаційної діяльності, так завдань і проблем, викликаних цифровізацією суспільства.

Комплексне використання інформаційних ресурсів підприємств і організацій та закономірний розвиток цифрової інфраструктури зумовлюють формування суспільних потреб у фахівцях інформаційного профілю із спеціалізацією у галузі цифрових технологій.

Нові напрями підготовки фахівців з інформаційної діяльності, що виникають внаслідок суспільних потреб, потребують теоретичного обґрунтування й побудови відповідних моделей підготовки, визначення змісту професійної освіти фахівця, формування компетентностей, знань, умінь і навичок інформаційної діяльності.

Побудова моделі фахівця з інформаційної діяльності в умовах цифровізації реалізується в результаті наукового обґрунтування змістового наповнення взаємопов'язаних компонентів, які утворюють системну цілісність моделі: *суспільна потреба – освітньо-кваліфікаційна характеристика–освітньо-професійна програма–засоби діагностування.*

Педагогічною основою відповідності моделі фахівця міжнародній практиці та досвіду підготовки фахівців з

інформаційної діяльності у зарубіжних країнах є інваріантність змісту освіти і вимог до системи знань, компетентностей, умінь і навичок, необхідних фахівцю в таких сферах спеціалізації, як інформаційні (цифрові) ресурси та послуги; комп'ютерні системи і мережі; менеджмент інформаційних ресурсів та технологій у різних його типах та видах.

Диференціація спеціалізації фахівців з організації інформаційної діяльності здійснюється у відповідності з багатоаспектністю соціально-комунікативної діяльності в галузі застосування цифрових технологій і зумовлюється розвитком інформаційних потреб різних категорій користувачів.

Оновлений зміст професійної підготовки фахівців з інформаційної діяльності може бути забезпечений, якщо:

- врахувати зміни у змісті інформаційної діяльності, зумовлені розвитком цифровізації та урізноманітненням інформаційних потреб користувачів;
- формуванням освітньо-професійних програм підготовки фахівця за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідно до полікомпонентності і поліструктурності його подальшої професійної діяльності.

Відповідно до сучасного стану та очевидних трендів цифрового розвитку системи документно-інформаційних комунікацій, система освіти інформаційного профілю спрямовується на підготовку фахівців нової генерації для документно-інформаційної сфери, системоутворюючими елементами розвитку спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» як цілісної системи є чинні й пропоновані на перспективу освітньо-професійні програми «цифрового» спрямування.

Список використаних джерел:

1. Азьмук Н. Сущность, особенности и функции цифрового рынка труда. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2015. №5 (170). С. 38-43.
2. Балака Д. Библиотека в свете современной педагогики. Ленинград, 1926.
3. Бачинська Н.А. Базові концепції модернізації вищої бібліотечної освіти в Україні. Вісник Книжкової палати. 2015. № 3. С. 32–35.
4. Бачинська Н.А. Освітньо-професійна програма «Медіакомунікації та діджитал продакшн»: концептуальні підходи до підготовки фахівців за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Вісник ХДАК. 2022 № 62. С.86-99.
5. Бачинська Н. Освітньо-професійна програма «Менеджмент вебпроектів, дизайн цифрового контенту»: трудові функції та види діяльності майбутнього фахівця. Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2022. №5(2). С. 231–242.
6. Бачинська Н.А., Матвієнко О.В., Цивін М.Н. HR-менеджер: вступ до фаху: навч. посіб. для студентів спец. "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа". Київ, Нац. ун-т культури і мистецтв, ф-т інформ. політики і кібербезпеки. Київ : КНУКіМ, 2021. 56 с.
7. Бачинська Н.А., Матвієнко О.В., Цивін М.Н. Менеджер веб-контенту: вступ до фаху: навч. посібник (для студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»). Київ, Видав.центр КНУКіМ, 2021. 59 с.
8. Бачинська Н.А. Бібліотечно-інформаційна освіта в Україні: етапи розвитку та характерні ознаки. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2019. №3. С. 57–67.
9. Бачинська Н.А. Київська науково-освітня школа бібліотечної професіології (до 50-ти річчя підготовки

- фахівців бібліотечно-інформаційної галузі в Київському національному університеті культури і мистецтв). Гілея: науковий вісник. 2018. Вип. 134. С. 32–39.
10. Бездрабко В.В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток. Київ: Четверта хвиля, 2009. 720 с.
 11. Бездрабко В. В. Актуальні проблеми документознавства в Україні. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. № 1. С.26-41.
 12. Бездрабко В. Криза документознавчої освіти: навч із сподіванням. Інформація, комунікація, суспільство 2020: Матеріали 9-ї Міжнар. наук. конф. ICS 2020. Львів : Вид-во Львівської політехніки. 2020. С. 100–101.
 13. Бездрабко В.В. Документознавча освіта в Україні: становлення, сучасний стан і перспективи. Гілея. 2009. Випуск 20. С. 56 – 66.
 14. Бездрабко В.В. Архівна освіта в Україні: традиції й тенденції. Український історичний журнал. 2017. № 3. С. 129-147.
 15. Беляков К.І. Інформаційно-правові дослідження: походження, становлення, стан та перспективи розвитку. Інформація і право. 2011. № 2. С. 4-12.
 16. Бикова В.О. Щодо сутності феномену “конкурентоспроможність фахівця”. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: Зб. наук. пр. 2011. Вип. 17(70). С. 93-97.
 17. Бібліотеки стануть першими хабами проєкту «Дія. Цифрова освіта». URL: <https://thedigital.gov.ua/news/biblioteki-stanut-pershimi-khabami-proektu-diya-tsifrova-osvita> (дата звернення: 12.08.2022).
 18. БібліоХаб: сучасний простір у центральній бібліотеці міста. URL: https://cbs.km.ua/index.php?dep=1&dep_up=105&dep_cur=422(дата звернення: 25.07.2022)
 19. Біловус Л.І., Гомотюк О.Є., Ліщинська Н.М., Недошитко І.Р. Спеціальні лексеми у предметній області управління

- документацією. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 3. С. 14–22.
20. Боса В.П. Інформологія як методологічна основа підготовки сучасного фахівця-філолога. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. (34). С. 231-236.
 21. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 240 с.
 22. Бутенко Н.Ю. Управління знаннями в корпораціях. Бізнес-Інформ. 2015. № 11. С. 414–419.
 23. Вступ. ОСВІТА. UA. URL: [URL: https://vstup.osvita.ua/y2021/r27/308/](https://vstup.osvita.ua/y2021/r27/308/)(дата звернення: 01.09.2022 р.).
 24. Ганець О., Марковець О. Аналіз обов'язків ком'юніті-менеджера в процесі управління веб-спільнотою. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/33163/1/036-86-87.pdf>(дата звернення: 01.09.2022 р.)
 25. Гельман В.М. Нові посади та професії HR-сфери: рекомендації для кадрової служби підприємства. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15441804964917.pdf> (дата звернення: 01.09.2022 р.).
 26. Гершунский Б.С. Педагогическая прогностика: методология, теория, практика. Киев:Изд-во при Киев. ун-те ИО «Вища школа», 1986. 200 с.
 27. Горева В. Еволюція поняття "інформологія" в документознавчому контексті. Студії з архівної справи та документознавства. 2011. Т. 19, кн. 2. С. 94-100.
 28. Гузій І.С. До питання формування змісту професійної підготовки майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи на основі інтегративного підходу. Актуальні питання педагогіки та психології: шляхи теоретичного і практичного вирішення проблем:

- Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17–18 березня 2018 р.). Одеса, 2018. С.3-6.
29. Гуменчук А.В. Модель інтелектуалізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти. Вісник ХДАК. 2019. Вип. 55. С. 70-81.
 30. Гуменчук А.В. Цифровізація як детермінанта трансдисциплінарності вищої бібліотечно-інформаційної освіти. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. № 3. С. 5–12.
 31. Гуменчук А. Складові цифрової культури бібліотечного фахівця. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2020. №5. С.96-105.
 32. Гуменчук А. Система цифрових компетентностей Бібліотекаря 4.0. Вісник Книжкової палати. 2020. № 2. С. 23-28.
 33. Давидов П. Аксиологічна цінність університетської освіти в Україні. Університетська кафедра. 2016. №5. С. 39-52.
 34. Давидова І.О., Мар'їна О.Ю. Сучасний стан цифрової модернізації бібліотек України. Молодий вчений. 2018. №11(63). С.1001-1005.
 35. Державна служба зайнятості. Платформа з профорієнтації та розвитку кар'єри. URL: <http://profi.dcz.gov.ua/> (дата звернення: 01.09.2022 р.).
 36. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1. Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності. Розділ 3. Діяльність органів управління підприємствами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0583203-07#Text> (дата звернення: 01.09.2022 р.).
 37. Документознавча професіологія: робоча навчальна програма для студентів напряму підготовки 7.02010501, 8.02010501 "Документознавство та інформаційна діяльність" /уклад.: О.В. Матвієнко, І. М.Мага. Київ: КНУКіМ, 2012. 42 с. URL: http://91.217.179.134:9100/libr/DocDescription?doc_id=749138 (дата звернення: 01.09.2022 р.).

38. ДСТУ ISO 30300:2015 Інформація та документація. Системи керування документами. Основні положення і словник термінів (ISO 30300:2011, IDT). Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2017. 4 с.
39. Дубова С.В. Підготовка документознавців для сфери державного управління в Україні (1995 - 2008 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02 Київ, 2010. 19 с.
40. Енциклопедія соціогуманітарної інформології / Коорд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Беляков. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т.1. 472 с. URL: <http://ippi.org.ua/entsiklopediya-sotsiogumanitarnoii-formologii> (дата звернення: 25.07.2022).
41. Жалдак М. І. Система підготовки вчителя до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2011. №11. С.3-15.
42. Извозчиков В.А. Информационная парадигма науки. Человек и наука. 2005. №1. С.18-20.
43. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять/ Укл.: Артёмов І.В., Шершун А.В., П'ясецька-Устич С.В. Ужгород, 2015. 160 с.
44. Кабінет Міністрів України Постанова від 24 травня 1997 р. № 507. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-97-%D0%BF#Text>
45. Кадровик, рекрутер, hr, хедхантер — у чому відмінність? URL: <https://www.work.ua/articles/jobseeker/1131/?setlp=ua> (дата звернення: 01.09.2022 р.).
46. Каньгин Ю.М. Информатизация управления: социальные аспекты.- Киев: Наукова думка, 1991. 156 с.
47. Каракоз О.О. Бібліотечна професіологія: практикум. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 66 с.
48. Касьян В.В. Менеджмент веб-контенту як сучасний поліфункціональний напрям інформаційно-комунікативної діяльності. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 1. С. 57–63.

49. Касьян В. Маркетинг некомерційних суб'єктів: імплементація до змісту підготовки за спеціальністю 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа". Бібліотечний вісник. 2021. № 2. С. 80-90.
50. Кириченко М.О. Формування інформаціології як ідеології інформаційного суспільства в умовах глобальної інформатизації третього тисячоліття. Гілея: науковий вісник. 2017. Вип. 123. С. 181-184.
51. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. М.: Издательский центр "Академия", 2004. 304 с.
52. Коба Н. В. Підходи до формування стратегії управління знаннями на підприємстві. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 12. С. 37–39.
53. Ковалюк Т., Єфіменко О. Про розвиток ІТ-освіти України Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 719. С. 293-297.
54. Козир М.В. Інформаційна педагогіка як розділ прикладної інформології. Освітологічний дискурс. 2015. № 2. С. 141-149.
55. Козяр М.М Комп'ютерезація освіти майбутніх фахівців для сфери цивільного захисту в умовах постіндустріального суспільства. Інноваційна педагогіка. Вип.20. Т.1. С.135-140.
56. Колесникова Т., Миргородська А. Науково-видавнича модель "Library Publishing" в університетських бібліотеках України та світу. Вісник Книжкової палати. 2015. № 3. С.24-28.
57. Коломієць О.В. Інформаціологічна модель національної безпеки Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. Вип. 108(1). С. 44-51.
58. Колпаков В.М. Навчальна програма дисципліни «Управління знаннями персоналу» (для магістрів). Київ: ДП «Вид. дім "Персонал"», 2014. 40 с.
59. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних

- працівників. Проект. 2021. 70 с.
https://osvita.diiia.gov.ua/uploads/0/2629-frame_pedagogical.pdf
60. Копанєва В. Становлення цифрової гуманітаристики. Вісник Книжкової палати. 2018. № 6. С. 42-45.
 61. Косачова О. Основні тенденції становлення бібліотечної журналістики в Україні. Вісник Книжкової палати. 2015. № 5. С.48-52.
 62. Костенко Л., Симоненко Т., Жабін О. Цифрова гуманітаристика в бібліотеці: від е-каталогу до наукометрії. Бібліотечний вісник. 2018. № 4. С.3-9.
 63. Крохмаль І. М.Формування професійної готовності майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності у ВНЗ: дис. наук. ступеня канд.. пед.. наук: 13.00.04. Старобільськ, 2019. 306 с.
 64. Кулешов С., Барабаш В. Документознавство як наукова і навчальна дисципліна в сучасній Україні: які шляхи розвитку? Соціум. Документ. Комунікація : зб. наук. статей. Серія «Історичні науки», 2020. № 9. С. 131–149.
 65. Кулешов С.Г., Прокопенко І.П. Управління документацією: підготовка фахівців у вищих школах за рубежом. Архіви України. 2003. №1–3. 53-64.
 66. Куліков В. Digital history: становлення, сучасний стан, перспективи. URL: http://history.org.ua/JournALL/sid/sid_2013_21/4.pdf (дата звернення: 17.12.2021).
 67. Кун Т. Структура наукових революцій. Київ: Port-Royal, 2001. 228 с.
 68. Литвинова Л. Проблеми бібліотечної освіти у дисертаційних дослідженнях учених України. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2015. Вип. 42. С.555-566.
 69. Ліпкан В. Національна безпека України. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2006. 552 с.
 70. Лобузін І. Цифрові бібліотекарі доби е-науки та семантичних веб-технологій. Бібліотечний вісник. 2019. № 6. С. 18-24.

71. Лобузiна К. Технологiї органiзацiї знаннєвих ресурсiв у бiблiотечно-iнформацiйнiй дiяльностi: монографiя. Київ, 2012. 252 с.
72. Маковська Н.В. Професiйна архiвна освiта в Украiнi: моделi, iмiдж, перспективи. Архiви Украiни. 2002. № 1-3(249). С. 46-54.
73. Малик Г. Професiйна карта як елемент реалiзацiї компетентнiсного пiдходу в iнформацiйно-комунiкативнiй пiдготовцi документознавця: вiтчизняний i мiжнародний вимiри. Вiсник Книжкової палати. 2011. № 4. С. 26-33.
74. Манифест Digital Humanities. URL: <https://tcp.hypotheses.org/501>(дата звернення: 17.12.2021).
75. Маранчак М.М. Стратегiї репутацiйного iнтернет-маркетингу публiчних бiблiотек Украiни: автореф. дис. ... канд. наук з соцiальних комунiкацiй: 27.00.03. Київ, 2021. 20 с.
76. Матвiєнко О.В., Цивiн М.Н. Менеджер цифрових трансформацiй у сферi бiблiотечно-iнформацiйної та архiвної дiяльностi: галузева спецiалiзацiя. Бiблiотекознавство. Документознавство. Iнформологiя. 2021. № 2. С. 14–22.
77. Матвiєнко О. Документознавча професiологiя: проблеми i перспективи. Вiсник Книжкової палати. 2007. №5.С.30-32.
78. Матвiєнко О. Розвиток професiологiї iнформацiйної сфери - соцiально-педагогiчна вимога iнформатизацiї суспiльства. Матерiали III Мiжнародної науково-практичної конференцiї «Документознавство. Бiблiотекознавство. Iнформацiйна дiяльнiсть: проблеми науки, освiти, практики» (Київ, 16-18 травня 2006 р.)- Київ, 2006.-С.164-166.
79. Матвiєнко О. Спецiальнiсть „Консолiдована iнформацiя” у системi iнформацiйної освiти Украiни. Бiблiотекознавство. Документознавство. Iнформологiя. 2008. №1. С.63–68.

80. Матвієнко О., Цивін М. "Соціальна інформатика": наукова та освітня спеціальність в Україні. Вісник Книжкової палати. 2011. №3. С.31-34.
81. Матвієнко О., Цивін М. «Цифрові трансформації» спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2021. 4(2). С. 146–158.
82. Матвієнко О., Цивін М. «Цифрові» професії інформаційного фахівця: освітні перспективи і вимоги ринку праці. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2021. Вип. 7. С. 58-70.
83. Матвієнко О., Цивін М. Інформаційний менеджмент як основа концептуалізації моделі фахівця з інформаційної справи. Вісник Книжкової палати. 2017. N 4. С.27-30.
84. Матвієнко О., Цивін М. ІТ-освіта у вищих навчальних закладах культури: доцільність і профільність. Вісник Книжкової палати. 2013. №10. С. 20-23.
85. Матвієнко О., Цивін М. Спеціальність 029 "Інформаційна. бібліотечна та архівна справа": у пошуках "інформаційного фахівця". Вісник Книжкової палати. 2016. № 10. С.32-35.
86. Матвієнко О.В. Інформаційна освіта: інноваційні аспекти. Київ: КНУКіМ, 2003. 126 с.
87. Матвієнко О.В. Інформаційний менеджмент: аналіз предметного поля. Вісник Книжкової палати. 2004. № 8. С. 13-17.
88. Матвієнко О.В. Концепція менеджменту інформаційних систем в контексті загальних проблем інформатизації суспільства. Вісник Книжкової палати. 2002. №10. С. 17-20.
89. Матвієнко О.В. Педагогічні основи підготовки менеджерів інформаційних систем. Київ: НТУ, 2001. 259 с.
90. Матвієнко О.В. Цивін М.Н. Цифрова гуманітаристика як методологічна основа розвитку ІТ-освіти у вищих навчальних закладах культури. Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2018.

№2. С.26-36.

91. Матвієнко О.В., Цивін М.Н. «Управління знаннями» як методологічний орієнтир пошуку концепту спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2018. № 2. С.66-76.
92. Матвієнко О.В., Цивін М.Н. Гуманістична концепція ІТ-освіти як засіб формування соціального виміру діяльності майбутнього фахівця. Вища школа. 2017. №12. С.56-64.
93. Матвієнко О.В., Цивін М.Н. Інформаційний менеджмент: навч. посібн.Київ: Видавничий Дім „Слово”, 2007. 200 с.
94. Матвієнко О.В., Цивін М.Н. Конвергентно-орієнтований підхід до розробки освітньо-професійних програм за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі: Матеріали Четвертої міжнародної наукової конференції. 20–22 травня 2021 р. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2021. С.26-28.
95. Матвієнко О.В., Цивін М.Н. Консолідована інформація. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 134 с.
96. Матвієнко О.В., Цивін М.Н. Менеджер цифрових трансформацій у сфері бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності: галузева спеціалізація. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 2. С. 14–22.
97. Матвієнко, О., Цивін М. "Цифрові" професії інформаційного фахівця: освітні перспективи і вимоги ринку праці. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2021. Вип. 7. С. 58-70.
98. Матвієнко О., Цивін М. «Управління документацією у цифровому середовищі» – освітньо-професійна програма цифрового спрямування. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2022, №10. С. 151–164.

99. Матяш І., Калакура Я., Лозицький В., Селіверстова К. Концепція підготовки та післядипломної освіти кадрів для архівних установ України (проект). Студії з архівної справи та документознавства. 1998. Т. 3. С. 17-25.
100. Матяш І.Б. Левченко Л.Л. Міжнародна наукова конференція «Місце архівістів та роль архівів у суспільстві сьогодні й завтра». Український історичний журнал. 2013. №1. С.223-228.
101. Мельник В.В. Інформаціологія як науково-концептуально-праксеологічна парадигма розвитку глобальної інформаційної системи XXI століття. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 70. С. 62-70.
102. Міжнародна наукова конференція «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі», 15 травня 2018 р., м.Київ, кафедра соціальних комунікацій та інформаційних наук Факультету культурології Київського національного університету культури і мистецтв. URL: <http://knukim.edu.ua/informatsiya-komunikatsiya-ta-upravlinnya-znannyami-v-globalizovanomu-sviti-2> (дата звернення: 12.10.2021).
103. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryadom-garmonizovano-perelik-galuzej-znan-i-specialnostej-vishoyi-osviti-z-mizhnarodnoyu-standartnoyu-klasifikacijeyu-osviti> дата звернення: 12.09.2022).
104. Міністерство соціальної політики України. Наказ від 29 березня 2017 року № 518 «Про затвердження Випуску 80 "Соціальні послуги" Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників».URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/2427.html> (дата звернення: 02.10.2022).
105. Морзе Н.В. Методика навчання інформатики: навч. посіб. : у 3 ч. / за ред. акад. М. І. Жалдака. Ч. 1 : Загальна методика навчання інформатики. Київ: Навчальна книга, 2004. 256 с.

106. Мудрак В.І. Сучасні соціально-філософські тенденції інформаціологічного забезпечення фахової компетентності в системі вищої освіти в контексті співвідношення "особистість-інформація". Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2013. Т. 21. Вип. 23(2). С. 201-204.
107. Мудрак В. Інформаціологічні тенденції розвитку вищої освіти України в глобальному світовому просторі. Філософія освіти. 2006. № 1. С.101-108.
108. Назаренко Н. С. Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук:13.00.04. Київ,2008. 20 с.
109. Національний класифікатор України «Класифікація видів економічної діяльності» ДК 009: 2010. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.02.2022 р.).
110. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010. Київ : Держспоживстандарт України, 2010. 746 с.
111. Новальська Т. В. Наступність здобуття вищої бібліотечно-інформаційної та архівної освіти в умовах реформування. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2017. № 1. С. 4-10.
112. Новальська Т., Бачинська Н. Інтернет-маркетолог за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: функції та компетентності у конвергентних професійних практиках. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2022. №9. С. 125–136.
113. Новальська Т., Касьян В. Теоретико-методологічні засади підготовки інтернет-маркетолога за спеціальністю 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа". Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2021. Вип. 7. С. 71-82.
114. Носенко Т.І., Бонч-Бруєвич Г.Ф. Соціальна інформатика: навчальний посібник. Київ, 2013. 136 с.

115. Опис Рамки цифрових компетентностей для державних службовців України. На основі рамки цифрової компетентності для громадян України. Проєкт. 21.11.2021. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2619-ramka_derzsluzbovci_3_compressed.pdf (дата звернення: 01.09.2022 р.).
116. Опис Рамки цифрової компетентності для громадян України (2021). URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf (дата звернення: 01.09.2022 р.).
117. Опис Рамки цифрової компетентності для підприємців України На основі DigCompUA, DigComp 2.1 та EntreComp EU 2021. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2605-co_ramka_pidpriemca_11_2021_compressed.pdf (дата звернення: 01.09.2022 р.).
118. Освітній потенціал соціальної інформатики як дисципліни у рамках соціальних комунікацій О. В. Ромах. Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, VIII(37), I.: 223, 2020 Feb. С.74-79.
119. Освітньо-професійна програма «Архівістика та управління документацією». Рівень вищої освіти: перший на здобуття освітнього ступеня: бакалавр (денна форма навчання) за спеціальністю № 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» галузі знань 02 «Культура і мистецтво». Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: https://drive.google.com/file/d/1sr1gbTPuYFgQ1_QyQXNP21bHkk5-HVZo/view (дата звернення: 01.09.2022 р.).
120. Освітньо-професійна програма «Проектний менеджмент» перший (бакалаврський) рівень вищої освіти Спеціальність 073 Менеджмент. Галузь знань 07 Управління та адміністрування. URL:

- https://nmetau.edu.ua/file/opp_proektniy_menedzhment.pdf
(дата звернення: 01.09.2022 р.).
121. Освітньо-професійна програма другий (магістерський) рівня вищої освіти за спеціальністю 122 Комп'ютерні науки галузі знань 12 Інформаційні технології. Кваліфікація Магістр. Комп'ютерні науки. Управління проектами в галузі інформаційних технологій. URL: https://ics.nure.ua/wp-content/uploads/2020/06/OPP_UNGITm_2020.pdf (дата звернення 05.03.2022).
122. Освітня програма «Управління проектами в галузі інформаційних технологій» другий (магістерський) рівень вищої освіти Спеціальність 122 Комп'ютерні Галузь знань 12 Інформаційні технології науки URL: <https://nure.ua/abituriyentam/spetsialnosti-ta-spetsializatsiyi/122-komp-yuterninauki/magistr-122-komp-yuterni-nauki/osvitnja-programa-upravlinnja-proektami-v-galuzi-informacijnih-tehnologij> (дата звернення: 01.09.2022 р.).
123. Павлов О.А., Ковалюк Т.В. Стратегія розвитку системи підготовки ІТ фахівців відповідно до потреб ІТ-індустрії. Комп'ютерні науки: освіта, наука, практика. Міжнародна науково-технічна конференція. URL: conference.nuos.edu.ua/(дата звернення: 01.09.2022 р.).
124. Пелешишин А.М., Добровольська В.В., Трач О.Р., Тимовчак-Максимець О.Ю. Особливості інформаційних технологій в бібліотечній справі. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2018. № 4. С. 14-21.
125. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 7 липня 2021 р. № 762). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-pereliku-galuzej-znan-i-specialnostej-za-yakimi-zdijnsnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishchoyi-osviti-i070721-762> (дата звернення: 01.09.2023 р.).

126. Пікалов В.Л. Особистісні знання працівників як потенціал розвитку організаційних знань суб'єктів господарської діяльності. Європейський вектор економічного розвитку. Економічні науки. 2015. № 1. С. 126–135.
127. Плахтій А.М. Публічні бібліотеки в системі інформаційно-комунікаційного забезпечення електронного урядування в Україні: автореф...канд...наук із соц.комунікацій: 27.00.03. Київ, 2021. 18 с.
128. Політова О. Документально-інформаційний потік з документознавчої професіології: структура, динаміка та сучасні тенденції. Вісник Книжкової палати. 2012. № 9. С. 38-41.
129. Попадич О.О., Попадич Б.Т. Транспрофесіоналізм як педагогічна проблема. Інноваційна педагогіка : науковий журнал. Випуск 49. Том 2. Причорноморський науководослідний інститут економіки та інновацій. Видавничий дім «Гельветика». 2022. С. 94-98
130. Про затвердження вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 06 kvitnya 2021 roku za № 454/36076): Наказ МОН від 01 лютого 2021 р. № 128.
131. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12> (дата звернення 20.04.2022).
132. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (введено у дію 1 вересня 2015 року): Постанова Кабінету Міністрів України №226 від 20.04.2015 р.
133. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР, зі змінами та доповненнями. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 05.03.2021).
134. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.
135. Про Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій) Кабінет Міністрів України Постанова від 18 травня 1994 р. N 325 Київ.
136. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р.- Режим доступу: URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/proshvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-rokita-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yuyi-realizaciyi> (дата звернення 05.12.2022).
137. Професійний стандарт «Фахівець з інформаційних ресурсів» (проект). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/IT-prof-standarty/4-ps-spes-inform-resources-13.12.2014.pdf> (дата звернення 05.03.2022).
138. Прусак Л. «Building a Knowledge Capability» : ovlavyrov.ru/my-texts/km/larry-capability.pdf
139. Рекомендації Міжнародної наукової конференції «Бібліотечно-інформаційний сервіс». Бібліотечний вісник.2001.№1.С.45-46.
140. Ріжко Р.Л. Формування іміджу сучасної бібліотеки: бібліотечна журналістика. Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., ІваноФранківськ, 16-19 червня 2015р. Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2015. С.259-265.
141. Різун В.В. До питання про соціально комунікаційні наукові проблеми і про наукові проблеми взагалі.

- Актуальні дослідження українських наукових шкіл у галузі соціальних комунікацій. Київ, Інститут журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, 2013. С. 8–25.
142. Робоча програма навчальної дисципліни «Управління знаннями на підприємстві» для студентів спеціальності 8.03050401 «Економіка підприємства» денної форми навчання / укл. Д.В.Шиян, В.І.Ковальова. Харків, Вид. ХНЕУ ім. С.Кузнеця, 2014. 48 с.
143. Седов В.Є. Формування фахової компетентності майбутніх інженерів - програмістів в умовах магістратури : автореф.дис. ... канд.пед.наук: 13.00.04. Херсон, 2016. 27 с.
144. Сифоров В.И. Методологические вопросы науки об информации. Вопросы философии. 1974. № 7. С. 105–112.
145. Скирда А.С., Адарюкова Л.Б. Гуманітаризація системи вищої технічної освіти України: її ціль, задачі та принципи впровадження. Наукові праці Вищого навчального закладу "Донецький національний технічний університет". Сер.: Педагогіка, психологія і соціологія. 2013. № 1. С. 179-183.
146. Соляник А.А. Сучасні проблеми стандартизації вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні. VII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири»: збірник матеріалів. Київ: УБА, 2017. С.11-16.
147. Соляник А. Сучасні тренди модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти України. Вісник Книжкової палати. 2017. №1. С.22-26.
148. Соляник А.А. Зміст інваріантної частини освітньо-професійної програми підготовки бакалавра та магістра зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Рівне, 10 лютого 2016 р.). Рівне, 2016. С. 133–135.

149. Соціальна інформатика: анотація дисципліни/ Національний університет Запорізька політехніка. URL: <http://zntu.edu.ua/%20?q=node/4391>(дата звернення 05.12.2022).
150. Соціальна інформатика: навчальна програма вибіркової навчальної дисципліни для підготовки бакалаврів за спеціальністю 014.09 "Середня освіта (інформатика)" / О.В. Струтинська, І.В. Вакуленко (в авторській редакції). К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2021. 22 с.
151. Соціальний ліфт відкрито! URL: <https://lift.net.ua/vacancies> (дата звернення 05.12.2021).
152. Спрінсян В.Г. Підготовка документознавців, інформаційних аналітиків – нагальна потреба інформаційного суспільства. Моделювання регіональної економіки. 2011. № 2. С. 283-289
153. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа": затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 24.05.2019р. № 728. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-magistr.pdf> (дата звернення 05.12.2023).
154. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа: затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1378. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/029-Inforn.bibliot.ta.arkh.spr-bakalavr.28.07.pdf> (дата звернення: 01.09.2023 р.).
155. Сучасна бібліотека: що це, яка і навіщо? URL: <https://rubryka.com/article/suchasna-biblioteka-shho-tse-yaka-i-n-avishho> (дата звернення: 17.07.2021).

156. Технології дистанційного навчання: словник-госарій / укладачі М.Ю.Кадемія, В.М.Кобися. Вінниця: ФОП Гарнашинський О.В., 2016. 284 с.
157. Толковый словарь по основам информационной деятельности /Под ред. проф. Н.Н.Ермошенко. Киев: УкрИНТЭИ, 1995. 252 с.
158. Том Перро: «Время STEM подошло к концу, теперь IT-компаниям нужны STEAM-специалисты». URL: <https://itc.ua/blogs/tom-perro-vremya-stem-podoshlo-k-kontsu-teper-it-kompaniyam-nuzhnyi-steam-spetsialisty>. (дата звернення: 17.12.2022).
159. Третьак В.И. Научно-техническая информация в управленческой деятельности. Киев: Тэхника, 1990. 117 с.
160. Федорук О.М. Формування фахової компетентності майбутніх документознавців в галузі електронного документообігу у професійної підготовці : дис. ... д-ра філософії:011. Рівне, 2020. 369с.
161. Філіпова Л. Перспективна спеціальність у підготовці фахівців інформаційно-документної сфери України. Вісник Книжкової палати. 2003. № 10. С.29 – 31
162. Філіпова Л. Я., Галенко Д. І. HR-менеджмент як сучасний напрям інформаційно-документної діяльності. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 1. С. 21–27.
163. Філіпова Л.Я. Цифрові технології в американських бібліотеках: сучасні тенденції розвитку. Форум Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» (06 жовтня 2020 р.). Київ, 2020. URL:<http://conference.nbu.gov.ua/site/view/id/26> (дата звернення: 17.12.2022).
164. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Київ. Жовтень 2020 р. Центр Разумкова. 274 с.

- URL:https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf (дата звернення: 17.12.2022).
165. Цюра М.А. Бібліотекар-консультант: яке майбутнє професії? Новітні бібліотечно-інформаційні технології: тенденції розвитку. Програма проведення навчально-методичного семінару. URL:https://dntb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/2020.01.24-%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%80_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B01.pdf (дата звернення: 17.12.2021).
166. Чайковська О., Толмач М., Овезгельдієв А. Модернізація ІТ-освіти в Україні: проблеми й перспективи соціокультурної сфери. Культура і мистецтво у сучасному світі. 2018. № 19. С.173-181.
167. Чачко А. Бібліотечна професіологія в системі багатоступеневої фахової освіти та її стандартизації. Бібліотечний вісник. 1997. № 4. С. 3-6.
168. Чачко А.С. Библиотекведение в человеческом измерении. Киев; Москва, 2000. 168 с.
169. Чачко А.С. Теория библиотеки: гуманитарные и технологические проблемы в контексте ценностного (аксиологического) подхода. URL: <http://libconfs.narod.ru/2003/s1/chachko.htm> (дата звернення: 15.05.2022).
170. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності: практичний посібник / автори-укладачі: О.Бояринова, О.Бруй, Л.Лугова, Я.Сошинська, І.Шевченко; Українська бібліотечна асоціація. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с.
171. Чуканова С. Місце терміна «інформологія» у сучасному українському бібліотекознавстві. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11511/Chukanova_Mistse_termina_informolohiia%20.pdf?sequence=4&isAllowed=y (дата звернення: 25.07.2023)
172. Шакотько В.В. Методична система формування інформологічних компетентностей майбутніх учителів

- інформатики: автореф. дис. ... наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.02 Київ, 2018. 24 с.
173. Швецова-Водка Г. Бібліотекознавство в системі наук ноокомунікологічного циклу: термінологічний аспект. Бібліотечний вісник. 2019. №5 (253). С. 3-12.
 174. Юзвишин И.И. Основы информациологии: учебник. 2-е издание, переработаное и дополненное. Москва: Высшая школа, 2000. 517 с.
 175. Юров Ю. Керівник проєктів та програм у сфері матеріального (нематеріального) виробництва: діалектичний характер посади. Кадровик-01. 2015. №12. URL: <https://ekadrovik.mcfr.ua/?mid=25187> (дата звернення: 12.10.2023).
 176. Ярошенко Т.О., Чуканова С.О. Роль цифрової гуманітаристики у модернізації сучасного бібліотекознавства. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. Вип. 1. 2018. №1. С.10-17.
 177. Яцина О.Ф. Феноменологія ідентичності трансфесіонала. Перспективи та інновації науки. Київ : Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. № 1(6). С. 487-498.
 178. 10 Knowledge Management Definitions: Take Your Pick. URL: <https://management.simplicable.com/management/new/10-knowledge-management-definitions> (дата звернення: 12.10.2021).
 179. Abbot A. Professionalism and the Future of Librarianship. URL: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/8161/librariytrendsv46i3c_opt.pdf (дата звернення: 12.10.2023).
 180. Access and Opportunity for All: How Libraries contribute to the United Nations 2030 Agenda. URL: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/282> (дата звернення: 02.10.2023).
 181. Alternative careers for graduates of LIS schools: The North American perspective - an analysis of the literature ne 2007

- Journal of Librarianship and Information Science 39(2):67-78. URL: researchgate.net/publication/249750744_Alternative_careers_for_graduates_of_LIS_schools_The_North_American_perspective_-_an_analysis_of_the_literature/link/563fc2b108ae8d65c0151173/download (дата звернення: 12.09.2023).
182. Aviram, R. & Eshet-Alkalai, Y. Towards a theory of digital literacy: three scenarios for the next steps. *European Journal of Open Distance E-Learning*. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=325D021405CA832E0AD48A816AC11F36?doi=10.1.1.643.8589&rep=rep1&type=pdf> (дата звернення: 12.10.2023).
183. Bauwens M. The emergence of the “cybrarian”: a new organisational model for corporate libraries. *Business Information Review*, vol. 9, 4: pp. 65-67. URL: <https://doi.org/10.1177/0266382934234882> (дата звернення: 12.10.2023).
184. Baykoucheva S. Scientific communication in the digital age. URL: https://www.researchgate.net/publication/280567982_Scientific_communication_in_the_digital_age(дата звернення: 02.10.2023).
185. Careers for Information Workers. URL: Спосіб доступу: <http://www.dummies.com/how-to/content/careers-for-information-workers.html>(дата звернення: 12.10.2022).
186. Cejpek J. Informace, komunikace a mysleni. Uvod informacni vedy.-Praha: Karolinum.1998.179 s.
187. Chaim Z. Classification Schemes of Information Science: Twenty-Eight Scholars Map the Field. *Journal of the american society for information science and technology*, 58(5):645–672, 2007. URL: <http://www.success.co.il/files/jasist-28schemes.pdf> (дата звернення: 12.10.2023).
188. Corral S. Information Specialists of the Future : Professional Development and Renewal. In: *Information Superhighway: The Role of Librarians, Information*

- Scientists and Intermediaries, 24 October 1994 - 27 October 1994, Essen, Germany. URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED381176.pdf> (дата звернення: 12.10.2023).
189. Dey T. Cybrarian: the librarian of future digital library. *International Journal of Information Dissemination and Technology* 2012. 2(3), 209-211. URL: <https://ijidt.com/index.php/ijidt/article/view/99/99>. (дата звернення: 12.10.2023).
190. Digital Agility. Accelerate digital delivery and Improve your ability to react and innovate. URL: <https://www.chakray.com/initiatives/digital-agility> (дата звернення: 12.10.2023).
191. Drucker, P. F. (1959). *The Landmarks of Tomorrow*. New York: Harper and Row, p.93.
192. Ethical Decision Making for Digital Libraries URL: <https://nlnm.gov/data/thesaurus/digital-curation> (дата звернення: 11.10.2023).
193. Freyberg L. Smart Libraries. URL:<https://elephantinthelab.org/smart-libraries/>(дата звернення: 17.07.2023)
194. Giddens, A. *Social Theory and Modern Sociology*. Stanford, Stanford University Press, 1987. 310 p.
195. Gorman, M. Privacy in the Digital Environment--Issues for Libraries. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED459805> (дата звернення: 12.10.2023).
196. Hayles N.K.: How We Think: Transforming Power and Digital Technologies, in: *Understanding digital humanities / J. Berry (ed.)*, Palgrave Macmillan UK 2012, 42-66 URL: <https://www.palgrave.com/de/book/9780230292642> (дата звернення: 17.12.2023).
197. Holland, J.L. (1996). Exploring careers with a typology: What we have learned and some new directions. *American Psychologist*, 51, 397-406.
198. Hongisto, S.L. (2019). *Cybrarian - The New Digital Librarianship : Serving digital natives in hybrid libraries*.

- URL: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019101119891>(дата звернення: 12.10.2023).
199. IAB Ukraine і IMB Academy створюють Класифікатор професій digital маркетингу. URL: <https://detector.media/infospace/article/163900/2019-03-06-iab-ukraine-i-imb-academy-stvoryat-klasifikator-profesii-digital-marketingu/>(дата звернення: 17.10.2023).
200. Information management. Digital asset vs content vs knowledge management. URL: <https://libsource.com/digital-asset-management-vs-content-management-vs-knowledge-management>. (дата звернення: 12.10.2023).
201. Knowledge management / Elias M. Awad, Hassan M. Ghaziri. – International ed. Upper Saddle River, N.J.; [Great Britain]: Pearson/Prentice Hall. - 456 pages.
202. Knowledge map of information science. Rafael Capurro's Responses to Chaim Zins. URL: <http://www.capurro.de/zins.html> (дата звернення: 12.11.2023).
203. Kwanya, T., Stilwell, C., & Underwood, P. G. (2013). Intelligent libraries and apomediators: Distinguishing between Library 3.0 and Library 2.0. *Journal of Librarianship and Information Science*, 45(3), 187–197. URL: <https://doi.org/10.1177/0961000611435256> (дата звернення: 12.10.2023).
204. Lawson E., Janyk R. & Erb R. A. Getting to the Core of the Matter: Competencies for New E-Resources Librarians. *The Serials Librarian. (From the Printed Page to the Digital Age. Volume 66, 2014 - Issue 1-4: Art & Information, Architecture & Knowledge)* P.153-160. URL: <https://doi.org/10.1080/0361526X.2014.879639> (дата звернення: 12.08.2023).
205. Library and information science online degree programs “Cybrarians”–More than Librarians (2019). URL: <https://librarysciencedegree.usc.edu/blog/cybrarians-more-than-librarians> (дата звернення: 12.10.2021).

206. Library Publishing Coalition. URL: <https://librarypublishing.org/about/>(дата звернення: 12.10.2023).
207. Machlup F., Mansfeld U. Cultural diversity in studies of information//The study of information: Interdisciplinary messages.-New Yorck: Wiley,1983.345 p.
208. Margot Note. Privacy Concerns in Archival Records. URL: <https://lucidea.com/blog/privacy-concerns-in-archival-records/> (дата звернення: 12.10.2022).
209. Martin J., Zaghloul R. Planning for the acquisition of information resources management core competencies. New Library World. Vol. 112 No. 7/8, pp. 313-320. URL: <https://doi.org/10.1108/03074801111150440> (дата звернення: 12.10.2023).
210. Myburgh S., Tammara A.M. Exploring Education for Digital Librarians: Meaning, Modes and Models. https://www-sciencedirect-com.translate.goog/book/9781843346593/exploring-education-for-digital-librarians?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=nui,op,sc(дата звернення: 12.10.2023).
211. Oldenburg R. The great good place : cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community. New York: Da Capo Press. 1999.384 p.
212. Piyasuda T., Kulthida T. Core Competencies for Information Professionals of Thai Academic Libraries In the Next Decade (A.D. 2010-2019). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/158557265.pdf> (дата звернення: 12.06.2023).
213. Porat M . Information Economy: Definition and Management. United States Department of Commerce. Office of Telecommunications, 1977. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED142205.pdf> (дата звернення: 12.10.2023).
214. Saracevic, T. Information science: origin, evolution and relations. In: Conceptions of library and information science. Historical, empirical and theoretical perspectives. Edited by Pertti Vakkari & Blaise Cronin. London: Taylor Graham. 1992. pp. 5-27.

215. Slamecka V., Pearson C. Information science//Encyclopedia of computer science and engineering/-2nd ed.-New York: Van Nostrand, 1982.-P.725-726.
216. SMART-бібліотека – помічник «розумного міста» URL:<https://gp.khm.gov.ua/projects/archive/208/show/102/> (дата звернення: 17.07.2023).
217. Storey C. Treasuring our traditions and our people. Riding the wave and making difference over the next 25 years // Library management. – 2007. – Vol. 28, № 8/9. – P.488-500. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/01435120710837774/full/html> (дата звернення: 12.03.2023).
218. Thompson Klein J. Interdisciplining Digital Humanities: Boundary Work in an Emerging Field. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2014. URL: <https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?cc=dh;c=dh;idno=12869322.0001.001;rgn=full%20text;view=toc;xc=1;g=dculture> (дата звернення: 15.12.2023).
219. Weech T. Alternative careers for graduates of LIS schools: The North American perspective - an analysis of the literature ne 2007 Journal of Librarianship and Information Science. 2007. 39(2):67-78 DOI:10.1177/0961000607077574.
220. Weech T. New career opportunities and their impact on Library and Information Science degrees: an exploratory study. URL: <http://bid.ub.edu/en/35/weech.htm> (дата звернення: 12.10.2023).
221. What is a Smart Library? URL:<https://www.leicestershire.gov.uk/sites/default/files/field/pdf/2018/7/5/What-is-a-Smart-Library.pdf> (дата звернення: 17.07.2021).
222. What Is Digital Agility? URL: <https://www.formstack.com/resources/blog-what-is-digital-agility> (дата звернення: 12.10.2023).
223. What is Information Worker? URL: <http://www.igi-global.com/dictionary/information-worker/14587> (дата звернення: 12.10.2023).

Наукове видання

**Матвієнко О.В.
Цивін М.Н.**

**ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА:
ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ**

Монографія

Керівник видавничого проекту *Віталій Зарицький*
Авторська редакція

Підписано до друку 12.12.2023. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів – 12,20. Обл.-вид. аркушів – 8,24.
Тираж 300

Видавець і виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03142, м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net